MERIDIANE

HOWARD FAST

CINA CEA DE TAINĂ

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

HOWARD FAST ★ CINA CEA DE TAINĂ

Lei 1,50

Meridiane

HOWARD FAST

CINA CEA DE TAINĂ

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

In romîneşte de *D. Mazilu*

THE LAST SUPPER
AND OTHER STORIES
by *Howard Fast*
The Blue Heron Press, Inc.
New York 1955

TATĂL MEU

Nicicînd nu mi-a fost dat să mă mir aflînd că tatăl meu fusese la vremea lui cu totul altceva decît ce mi-aş fi putut eu închipui. Bănuiesc că un singur lucru n-a fost niciodată: om bogat. Mi-a spus cîndva că vreme de doi ani a lucrat ca manipulant de vagonete pe funicular — asta pînă cînd cei mari au luat hotărîrea să înlăture cu totul din New York asemenea mijloace de comunicaţie. Mai puţin m-a mirat că tata fusese cîndva manipulant la funiculare — deşi niciodată nu mai auzisem de o astfel de meserie — decît că la New York au existat vreodată funiculare; el mi-a explicat însă că totul se petrecuse cu mulţi ani în urmă şi că funicularul circulase între strada 42 şi cartierele de sud, pare-mi-se pe Seventh Avenue.

Cu mulţi ani după aceea, mi-am petrecut aproape o zi întreagă la San Francisco plimbîndu-mă cu funicularul pe Nob Hill, pe Telegraph Hill şi pe toate celelalte coline şi văi care fac din marele oraş de pe ţărmul Pacificului o aşezare cum nu mai există alta în lume; atunci l-am urmărit ore întregi pe muncitorul care mînuia cu îndemînare şi eleganţă cele trei manivele lungi şi mi s-a părut că am în faţa ochilor o minunată rămăşiţă dintr-o lume ce nu mai este.

Aşadar, tatăl meu a lucrat pe funicular. Avea mîini puternice, mari şi frumoase, era un om muşchiulos şi a rămas pînă la moarte bărbat uscăţiv şi vînjos; întotdeauna, de cînd mă ştiu, am purtat în amintire acele mîini. Erau mîini de muncitor; erau tăria, erau sprijinul său şi tot avutul lui pe lume au fost numai acele două mîini.

Nu ştiu sigur unde a muncit tata întîi şi întîi. A început să muncească de la vîrsta de unsprezece ani — ca şi mine de altfel — dar foarte rar vorbea despre ce făcuse înainte de a împlini şaptesprezece ani. Pare-mi-se că a lucrat la un grajd, într-o mahala a New York-ului — asta se petrecea cam pe la 1880 — unde ţesăla caii, spăla trăsurile şi făcea o mulţime de alte treburi.

Pe vremea aceea atît adulţii cît şi copiii lucrau cîte douăsprezece, adesea cîte patrusprezece ore pe zi, iar cînd a împlinit cincisprezece ani, tata s-a angajat la un atelier din cele cărora li

se spunea „stoarce-vlagă“ și muncea acolo de la șapte dimineața pînă la opt seara. Aparținea unei generații de oameni ai muncii care n-a prea avut parte de rîs și de voie bună. Niciodată nu voi uita expresia de fericire ce-i lumina fața cînd rîdea — ai fi zis că dintr-o dată în încăpere a răsărit soarele — nici valul cald de bucurie ce ne cuprindea pe mine și pe frații mei, de cîte ori îl vedeam rîzînd.

O dată, tata a fost în grevă timp de șapte luni, iar după înăbușirea ei a rămas încă mult timp fără lucru, atît de mult încît prefer să nu-mi mai aduc aminte de zilele de-atunci, iar întreaga sarcină a întreținerii familiei, grija de a procura hrana, de a plăti măcar o parte din chirie ca să nu ne pomenim aruncați în stradă, a căzut pe umerii fratelui meu mai mare și pe umerii mei.

Eu aveam atunci doisprezece ani și, împreună cu fratele meu, vindeam ziare pe stradă ca să cîștigăm amîndoi zece dolari pe săptămînă pentru o strădanie care ne cerea să ne sculăm duminica la trei dimineața, în frig și întuneric, să ne îmbrăcăm și să ne tîrîm cu chiu cu vai mădularele dureroase și istovite pînă la centrul de distribuire. Mama murise de mult, iar tata rămăsese singur — tatăl, mama și îngerul păzitor a trei băieți nevîrstnici — neizbutind niciodată să-i hrănească, să-i îmbrace ori să-și înnăbușe în suflet rușinea de a nu putea face nici una, nici alta.

Singura noastră mîngîiere era acea unică apropiere sufletească pe care n-o cunosc decît oamenii muncitori şi care ne făcea să ne simţim strîns uniţi. În noaptea de sîmbătă spre duminică, tata se scula cu o jumătate de oră mai devreme decît noi, ne pregătea de mîncare, ne trezea binişor, ne ajuta la îmbrăcat, ne dădea să mîncăm şi apoi ne petrecea pînă la ieşire, toate făcîndu-le cu o expresie de durere mută, cunoscută numai celor nevoiaşi, şi pe care o dată ce au văzut-o, n-o mai pot uita pînă la moarte.

Nicicînd n-am crezut cu adevărat că tata a fost vreodată tînăr şi de cîte ori pomenea despre tinereţea lui, aveam impresia că vorbeşte despre altcineva. Sînt oameni care rămîn voioşi şi plini de tinereţe pînă în clipa cînd îşi dau sfîrşitul, chiar dacă ajung la optzeci de ani, dar tatăl meu n-a fost unul dintre aceştia, deşi păstra încă destulă tinereţe în trup, în mersul lui energic şi în forţa-i de necrezut. Avea braţe vînjoase de fierar şi asta îi rămăsese din anii cînd muncise la fierărie.

În zilele acelea, în pragul noului veac, la New York — ca şi în alte oraşe ale Americii după cîte bănuiesc — fierul forjat era foarte la modă. Nu numai scările de incendiu, de puţină vreme intrate în uz, erau de cele mai multe ori făcute din fier forjat, ci acest material era mult folosit şi pentru împodobirea balustradelor, a trăsurilor, a furgoanelor, pentru grilajele care apărau fe-

restrele pivnițelor și, în fine, pentru o sumedenie de alte lucruri. Mari cantități din acest fier forjat erau prelucrate în ateliere supraîncălzite, la cărbuni aprinși, cu ciocanul și foalele, de brațele vînjoase ale fierarilor care lucrau metalul într-un mod folosit încă de pe vremea cînd omul cunoscuse pentru prima oară fierul. Asemenea ateliere se aflau mai ales în cartierele de răsărit și de apus ale orașului, pe malurile rîurilor, iar neamul acestor fierari se înrudea de aproape cu cel al făurarilor care au potcovit atîtea mii de cai și al rotarilor care au reparat atîtea mii de roți.

Tata mi-a spus adesea cum în copilăria lui se simțea într-o fierărie mai bine ca în rai, cum își lua la vremea prînzului pîinea cu unt și cana cu bere, stînd pe vine în ușa șopronului și desfătîndu-se cu vuietul flăcărilor, cu șuierul foalelor și zgomotul asurzitor al ciocanelor.

A început ca ucenic nevîrstnic, ducîndu-se într-una după diferite comisioane, mutînd de colocolo barele de fier și alergînd mereu la cîrciuma de alături să aducă berea menită să potolească neistovita sete a fierarilor. Pe urmă a ajuns calfă și i s-a îngăduit să pună mîna pe clește și să țină fierul înroșit pe care-l lovea fierarul, iar în cele din urmă a devenit meșter fierar în toată firea, cu șorț de piele dinainte, cu ciocanul lui propriu cu care bătea metalul încins la roșu, silindu-l să se supună voinței sale.

Dacă metoda asta de a lucra fierul n-ar fi ajuns repede de domeniul trecutului, tatăl meu

și-ar fi sfîrșit zilele lîngă nicovală. Ani și ani după aceea, pînă cînd în sfîrșit am înțeles cum stau lucrurile, m-am tot întrebat din ce pricină un om înzestrat cu o astfel de minte și cu asemenea daruri nu s-a putut niciodată bizui pe nimic altceva decît pe cele două brațe ale sale. După ce moda fierului forjat a trecut, tata s-a făcut tinichigiu, dar nici folosirea tablei pentru albii, chiuvete ori acoperișuri n-a durat prea mult și atunci de voie, de nevoie, s-a îndreptat către acea ramură a industriei care se dezvolta neîncetat la New York și a ajuns croitor într-o fabrică de confecții. Iarăși a trebuit să învețe o meserie nouă și a învățat-o temeinic. Dar cîte alte lucruri n-a mai făcut el între aceste trei meserii ! L-am cunoscut zugrav ambulant și i-am ajutat cîndva la instalații de canalizare, simțindu-mă îngrozitor de nepriceput și stîngaci cînd vedeam mîinile lui uluitor de iscusite. Răbdarea acestui om era fără margini și dispoziția lui de muncă ținea de la răsăritul și pînă la apusul soarelui. Numai în ce fel ar putea sili un dolar să muncească în locul lui și să se înmulțească singur, n-a știut tata niciodată.

Mama a murit cînd eu eram mic de tot, lăsîndu-i tatei sarcina copleșitoare de a crește trei băiețași. Cred că am fost tot atît de săraci și pe vremea cînd trăia mama, dar ea știuse într-un fel sau altul să pună o mască peste chipul hîd al sărăciei, ceea ce tatăl meu singur nu putea face. Oricît de mult ar fi muncit el, chiar și

douăsprezece sau patrusprezece ore pe zi, tot n-ar fi izbutit să ne hrănească şi să ne îmbrace şi atunci a fost nevoit să ne sacrifice copilăria tot aşa cum milioane de taţi muncitori, în atîtea şi atîtea ţări de pe lume, sînt obligaţi să sacrifice copilăria fiilor lor. Fratele meu mai mare a început să muncească de la doisprezece ani, iar eu de la unsprezece. Atunci a început pentru noi acea durere, acea oboseală, acea cumplită istovire ce vine nu numai de pe urma muncii, dar şi din jocurile şi bucuriile care trec pe lîngă tine şi-ţi rămîn străine. Probabil că atunci a îmbătrînit tata. A fost silit să ne vîndă tinereţea, aşa cum şi-o vînduse şi pe a lui, iar de atunci obrazul i-a devenit cenuşiu, chipul tras şi viaţa nu s-a mai arătat pe faţa lui.

Trăiesc astăzi într-o vreme cînd în patria mea cuvîntul „socialism“ e departe de a fi popular, iar „comunism“ aproape că nu mai e decît o ocară, dar pînă am împlinit şaisprezece ani cred că nici n-am auzit vreodată de aceste cuvinte şi chiar dacă le-am auzit, n-am ştiut de fel ce înseamnă. Ştiam că sub cuvîntul „bolşevic“ se ascund tot soiul de necuviinţe pe care ni le arătau pe larg suplimentele colorate ale ziarelor lui Hearst, însă cumplitele valuri de violenţă, de foamete şi asasinate despre care vorbeau ele erau prea străine de grijile mele ca să le dau cine ştie ce atenţie.

Pe vremea aceea eram curier la biblioteca publică din New York şi primeam pentru munca mea frumoasa retribuţie de douăzeci şi doi de cenţi pe oră, într-o vreme cînd multă lume nu putea să cîştige nimic, iar slujba asta, cu care m-am ales după ce am schimbat vreo zece altele, trecînd peste îndemnurile tatii de a învăţa o meserie serioasă, îmi era dragă pentru că iubeam cărţile, îmi plăcea să trăiesc în mijlocul lor, să le ţin în mînă, să le citesc. Citeam orice se nimerea, cu condiţia să aibă formă de carte şi să cuprindă o poveste în care să mă pot refugia. În acest timp, o bibliotecară mi-a pus în mînă cartea lui Bernard Shaw *Ghidul femeii inteligente în privinţa socialismului şi capitalismului.*

Bibliotecara nu avusese intenţia să facă din mine un subversiv. Începuse să-mi dea oarecare atenţie pentru că într-o zi, vorbind cu ea, s-a întîmplat să-i spun că-mi petrec nopţile scriind fel de fel de istorii, iar cînd i-am dat să citească vreo cîteva, a observat că nici una n-are vreo legătură cu propria mea experienţă de viaţă. Am încercat atunci să-i explic şi m-am pomenit spunîndu-i că n-am nici posibilitatea, nici priceperea de a înţelege ceva din lumea înconjurătoare. Atunci mi-a dat să citesc două-trei lucrări scurte ca să-mi aţîţe curiozitatea, iar apoi acea lucrare a lui Bernard Shaw, ca să mi-o satisfacă.

Titlul nu mi-a plăcut ; m-a derutat numai. Abia împlinisem şaptesprezece ani dar mă simţeam

bărbat în toată firea, fiindcă îmi cîştigam singur pîinea de toate zilele, luptasem ca să supraviețuiesc şi cunoşteam noroiul, sîngele şi cruzimea junglei în care trăiam şi munceam, fiindcă-mi îmbogățisem vastul meu vocabular de derbedeu cu tot felul de cuvinte vulgare, fiindcă aveam acum cunoştințe largi deşi unilaterale despre traiul zilnic şi lupta pentru existență, aşa că nu prea vedeam ce-aş fi putut afla dintr-o carte destinată „femeii inteligente".

In noaptea aceea însă, am aflat. Am început să citesc seara, la masa din bucătărie — inima vieții şi muncii unei familii — la care tata și cei doi frați ai mei începuseră să moțăie şi am continuat să citesc pînă cînd zorile au inundat cerul dimineții. Prin fața ochilor mei a început să joace lumea întreagă, pentru prima oară străbătută de o lumină ce mă făcea să pricep nebunia a ceea ce eram, a vieții ce-o trăisem, să înțeleg de unde veneam şi către ce mă îndreptam.

Şi cu toate astea nu George Bernard Shaw sau bibliotecara cea îndatoritoare m-au făcut să mă abat de pe „drumul cel drept" şi să devin pentru totdeauna duşman al asupririi și nedreptății de clasă. Nu ei au fost cei care mi-au arătat că mizeria mea sufletească şi trupească, foamea mea fizică şi spirituală, zdrențele şi ghetele mele rupte nu sînt o suferință a mea personală aruncată asupră-mi de-o soartă nemiloasă şi vitregă, ci prețul pe care-l plătesc pentru a face parte din această forță imensă şi atotputernică a is-

toriei moderne — *clasa muncitoare*. A corupe un om nu-i o treabă chiar atît de simplă cum și-o închipuie oamenii din Neanderthal ai zilelor noastre. Nu, viața însăși m-a „corupt“ iar Shaw, a cărui memorie o voi cinsti de-a pururi, n-a făcut decît să conducă o ură și o revoltă fără rost pe căile înțelegerii, ale rațiunii și creației.

Totuși, niciodată n-am izbutit să-i lămuresc lucrurile astea și tatei, minunatului meu tată, puternicului, înțeleptului și răbdătorului meu tată ale cărui mîini aveau puteri de vrajă, al cărui suflet era prea mare și prea armonios clădit ca să se poată nărui vreodată, tatălui meu care — deși pare curios — a fost un produs de elită al clasei muncitoare dar totdeauna, în orice împrejurare, se micșora pe sine numai pentru a-și justifica sărăcia. Cît de adînc îi fusese vîrît în cuget gîndul că cel tare, cel bun, cel mai vrednic izbîndește fără greș în lume! Atît de adînc, încît niciodată n-a putut admite că nu trăim în cea mai bună dintre toate lumile posibile. Numai că, din întîmplare și numai din întîmplare, *el* fusese înfrînt!

Numai că — afirm eu — el n-a fost înfrînt. Mi-a arătat mie ce înseamnă un om al muncii și eu voi ține minte asta pînă la capătul zilelor mele. Aprinsele și nesfîrșitele noastre discuții cu privire la orînduirea socială și la sensul ei n-au însemnat pentru mine nimic în comparație cu el însuși, care era cel mai strivitor dintre toate ar-

gumentele — şi-mi arăta clar adevărul înscris în însăşi fiinţa lui.

Tata dorea foarte mult să ajung scriitor şi de n-ar fi fost el, n-aş fi ajuns niciodată. El, omul care abia ştia să scrie și să citească, mă urmărea tăcut şi cu un fel de teamă evlavioasă, noapte de noapte, cum stau cu hîrtia în faţă și scriu lucruri pe care apoi le citeam cu glas tare, lui și fraţilor mei. Acele scrieri erau foarte slabe, sfîșietor de slabe, dar am devenit scriitor datorită faptului că cei trei oameni care le ascultau în fiecare noapte ştiau că nu sînt proaste, ci sînt un fel de minune, fie și numai pentru că erau cuvinte scrise. Asta nu fiindcă tata nu se pricepea la literatură, ci pentru că înțelepciunea lui depășea cu mult orice pricepere literară.

Cu puţin timp înainte de moartea sa, am publicat romanul meu *Ultima frontieră*, cu următoarea dedicaţie: „Tatălui meu, care m-a învățat să iubesc nu numai America ce a fost, dar și America ce va să fie". Pe-atunci tata era bătrîn, cu mult mai bătrîn decît vîrsta lui, istovit, sfîrșit și foarte bolnav, așa că nu prea a înţeles ce voiam să spun prin acea dedicaţie, deși cartea i-a făcut multă plăcere. Căci — așa cum spunea el — știa prea puţine despre America din trecut şi era mult prea îngrijorat în privinţa Americii viitorului.

N-am fost în stare să-i explic tatei că tocmai el era America viitorului. Și văd că dintre toate durerile încercate în atît de mulţi ani în care ele

nu m-au cruțat, cea mai statornică și mai de nealinat e aceea că lui, omului așa de minunat în atîtea privințe, i-a fost răpit bunul cel mai de preț: mîndria și conștiința întreagă a faptului că face parte dintre milioanele de oameni de același fel cu el, care cu brațele lor vînjoase au clădit tot ce a fost mai bun și mai de nădejde în America trecutului.

CINA CEA DE TAINĂ

Printre alte avantaje pe care ţi le oferă un apartament situat în partea cea mai de sus a zgîrie-norului Elmsford de pe Fifth Avenue [1], e şi acela că locuieşti singur pe tot etajul. Asta îţi asigură maximum de tihnă şi intimitate la care poţi nădăjdui dacă locuieşti în New-York, şi Harvey Crane putea să se bucure de toată intimitatea, atunci cînd dorea s-o aibă. De altminteri era convins că îşi cîştigase dreptul deplin la această intimitate. Avea patruzeci şi șase de ani, era înalt, lat în spate, cu o înfăţişare foarte distinsă — dacă trecem cu vederea abdomenul cam proeminent — şi socotesc că la patruzeci şi şase de ani, după ce în mai bine de un sfert de veac reuşise să facă o carieră frumoasă, oricine ar fi

[1] Una din principalele artere ale New York-ului.

avut dreptul la puţină tihnă, la oarecare intimitate.

Iată deci pentru ce motiv, în clipa cînd i se înmînă mandatul de aducere, simţămîntul intimităţii violate, al călcării în picioare a tuturor avantajelor unui apartament din partea cea mai de sus a zgîrie-norului Elmsford, aproape că întrecu pe cel de surprindere amestecată cu spaimă. In loc să reacţioneze într-un fel care să-i vădească frica şi neliniştea ce-şi făcuseră pe nesimţite loc în sufletul lui în ultimii cinci ani, gîndi: „Ei, fir-ar să fie, dacă aşa ceva ţi se poate întîmpla şi cînd plăteşti şapte mii de dolari chirie pe an, atunci ducă-se dracului totul. N-au decît să-şi ia blestematul ăla de contract şi să facă ce-or şti cu el."

După asta citi mandatul, îşi amestecă repede un cocktail, deşi era pe la ceasul prînzului, şi formă numărul avocatului său Jack Henderson din biroul *Henderson, Hoke, Baily & Cohen,* gîndindu-se în sinea lui ce noroc avusese că nu apelase de fel pînă atunci la serviciile lui Mike Cohen, din acelaşi birou. Asta nu pentru că ar fi avut ceva împotriva evreilor — la drept vorbind majoritatea prietenilor lui intimi erau evrei şi el însuşi avea cel mai cumplit dispreţ faţă de rasişti — ci fiindcă atunci cînd te afli la o asemenea ananghie, trebuie să ţii seama de toate amănuntele şi orice s-ar spune, acolo, la Washington, nu prea se uitau cu aceiaşi ochi la un avocat evreu şi la unul cum era Jack Henderson.

— Jack — zise el cînd obţinu legătura cu Henderson — auzi Jack, auzi ce s-a întîmplat. Ascultă numai. Să vezi ce mîrşăvenie, ascultă şi tu ce porcărie... ce crezi că s-a petrecut acum cinci minute ?...

Henderson n-avea cum să ghicească, dar spuse că după părerea lui, orice s-ar fi întîmplat, Harvey trebuia să ia lucrurile domol şi să-şi păstreze calmul.

— Ah, ce mult îmi plac mie avocaţii, zise Crane. Chit că se scufundă pămîntul, dumneata fii bun şi nu-ţi pierde calmul. Nu mi l-am pierdut de fel. Rămîn senin şi impasibil ca un om de zăpadă. Chiar acum am primit un mandat de aducere — închipuie-ţi, aici la mine, sus, bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată pe maimuţoiul de liftier — un mandat de aducere în faţa Comitetului senatorial pentru cercetarea activităţii antiamericane. Mîine, nu mai tîrziu, trebuie să fiu acolo, dar bineînţeles că dumneata mă sfătuieşti să nu mă trec cu firea.

Henderson fu de acord că era ceva cît se poate de neplăcut, dar în acelaşi timp spuse că tocmai în asemenea împrejurări dificile e nevoie să nu-ţi pierzi cumpătul. Acum — explică el cu vocea lui caldă, domoală şi deosebit de liniştitoare — toată problema era să iasă cu bine din încurcătură. Ca şi cum ar fi fost un prieten intim ori un medic priceput şi nu doar un avocat, Henderson îl îndemnă pe Harvey Crane să ia o masă bună, să bea cîteva păhărele şi pe

urmă să vină la el la birou, pe la ora trei. Se pricepea atît de bine să dea curaj altora, chiar cînd o făcea prin telefon, încît Crane se simţi mult mai uşurat după ce vorbi cu el.

Totuşi se hotărî să pună în practică şi un gînd care începuse a i se înfiripa în minte chiar din clipa cînd primise mandatul, aşa că de îndată ce încheie discuţia cu Henderson o anunţă pe Madaline Briggs, deţinătoarea rolului principal în piesa care i se juca acum, că nu mai poate veni la întîlnire şi telefonă fostei lui soţii, rugînd-o foarte insistent să ia masa cu el. Cînd femeia îi spuse că promisese mai înainte să mănînce cu altcineva, Harvey răspunse că şi el se scuzase de la o îndatorire asemănătoare, că avea cumplită nevoie de ea, întrucît tocmai se întîmplase ceva foarte grav — probabil lucrul cel mai grav şi mai important din viaţa lui — că trebuia neapărat să ia masa împreună cu dînsa şi nici prin cap nu-i trecea să accepte un refuz.

Ştia bine că o asemenea pledoarie va avea succes, fiindcă totdeauna avusese şi dacă se putea afirma ceva sigur cu privire la Jane, a doua lui soţie, atunci se putea spune că e o femeie cu suflet. Aşa cum nu o dată mărturisise el, lucrul cel mai supărător în a doua lui căsnicie fusese acela că se simţea mai mult fiul decît bărbatul lui Jane şi asta nu din pricină că ea n-ar fi fost îndeajuns de tînără şi de atrăgătoare, ci tocmai pentru că se arăta atît de atentă şi gata oricînd să-i satisfacă dorinţele, atît de grijulie

în special față de problemele lui importante. Prima lui soție, Anita Bruce, actrița pe care — trecuseră atîția ani de atunci — o cunoscuse cu prilejul primului contract încheiat la Hollywood, fusese mult prea ocupată de propria ei persoană, de corpul, chipul și admiratorii ei pentru a-i mai putea acorda și lui vreo atenție, așa încît după chiar expresia lui Crane, „sărise pur și simplu dintr-o extremă într-alta".

— Ascultă, Harvey, zise Jane. Dacă am divorțat de tine înseamnă că am vrut într-adevăr să mă despart și nu să părăsesc o situație de profesionist pentru a trece în rîndul amatorilor. După aceea, continuă domol și pe un ton mult mai binevoitor : — Doar n-ai să apelezi la mine de cîte ori o să ți se întîmple vreun bucluc. Cel puțin ai putea încerca să te dezbari de obișnuința asta...

Nu era greu de observat că, în ciuda iritării aparente, femeia se simțea flatată, așa încît Harvey își dădu seama că a biruit. Nu putea înțelege cum de i se părea acum mult mai atrăgătoare și-i simțea lipsa mult mai adînc decît pe vremea cînd fuseseră căsătoriți, dar în același timp încerca un plăcut simțămînt al propriei lui forțe văzînd că e în stare s-o cheme și s-o facă să-i asculte chemarea, în ciuda faptului că unii — dintre cei care nu știau prea bine cum se petrecuseră lucrurile — erau de părere că el se purtase în chip cam rușinos cu ocazia divorțului.

— La urma urmei eu nu sînt psihanalistul tău, zise femeia cu voce mai puţin sigură. Ce lucru grozav s-a întîmplat ?

Crane o încredinţă că era ceva foarte greu de discutat la telefon şi conveniră să se întîlnească la unu fără un sfert, la Plaza. De îndată ce isprăvi cu aranjamentele în legătură cu masa de prînz, acel simţămînt de putere dispăru, aşa cum dispăruse şi supărarea împotriva liftierului care-l condusese sus, la uşa apartamentului său, pe agentul însărcinat cu remiterea mandatelor de aducere.

Pentru întiia dată de la primirea mandatului, adevăratele tentacule de gheaţă ale fricei începură să i se înfăşoare în jurul gîtului, să i se strecoare de-a lungul şirii spinării şi asemenea sîngelui, să i se răspîndească prin tot trupul, năvălindu-i în inimă. Fu cuprins ca de-o bruscă paralizie care nu-i mai lăsa nici putinţa de a cugeta asupra fricii însăşi. Gîndurile i se mişcau cu mare încetineală şi parcă se prinseseră toate într-o singură horă, cîntînd :

„S-a terminat. Iată sfîrşitul. Nu mai există nici o scăpare... nici una. Sfîrşitul. Sfîrşitul. Sfîrşitul."

Dar nu trecu mult şi gîndurile rupseră hora şi-o luară la goană îndărăt, năvălind în trecutul lui, iar el se trezi deodată clocotind de furie din pricina unui lucru din trecut, din pricina lui însuşi, aşa cum fusese el în zile de mult date uitării. Supărarea asta îl mai întări : era o supărare care nu putea aduce după sine nici o

primejdie, aşa că după ce se îmbrăcă părăsi locuinţa cam furios şi pornit pe ceartă.

Cînd se întîlni cu Jane la Plaza, mai păstra încă ceva din pornirea aceea bătăioasă. E adevărat că, fără să poată arăta de ce, toată istoria asta îl făcea să se simtă puţin erou şi puţin martir, dar pe cînd traversa piaţa şi păşea în restaurant s-ar fi putut spune că se simţea mai mult un erou martirizat. Jane sosise înaintea lui, iar zîmbetul şi cuvintele ei de bun sosit păreau să arate că se bucură sincer de întîlnire. Era o brunetă înaltă cu siluetă frumoasă, zveltă, îmbrăcată acum într-un elegant taior de flanel gri. Lui Harvey i se păru frumoasă şi înfăţişarea ei îi stîrni pe neaşteptate în suflet un val de dorinţă. Dorinţa se amestecă în sufletul lui cu rămăşiţele furiei iscate de amintirea propriului său trecut, oferindu-i senzaţia necunoscută de a se crede romantic şi cuceritor, iar astea toate îl făcură să trăiască un fel de euforie cum nu mai încercase nici măcar în serile triumfătoare ale premierelor de succes.

— Pari schimbat, Harvey, mărturisi fosta lui soţie. Sper totuşi că nu-i nimic serios.

Înainte de a răspunde, el spuse chelnerului ce să le servească. Abia după aceea îi povesti tot ce se întîmplase.

— Şi e ceva chiar atît de înspăimîntător, Harvey ? întrebă Jane. Nu uita că eu n-am fost niciodată de acord cu tine în problemele astea. Ştii, de fapt, ca să vorbim drept, eu sînt o conserva-

toare de modă veche, iar tu ai fost totdeauna un tip așa de înflăcărat, un radical şi un roșu atît de înfocat. Eu niciodată n-am crezut că nu există nimic bun pe lume şi totul trebuie schimbat, dar nici tu n-ai făcut parte din nici o organizaţie — nu-i așa ? şi pe urmă uiţi că există şi acel al cincilea amendament[1] despre care scrie mereu în ziare și pe seama căruia toată lumea discută ?

— Ei da, bineînţeles, conveni el înghiţind nervos din tartina cu icre scumpe, desigur că există și acel al cincilea amendament. E suficient să-l iei în braţe şi nu mai trebuie să răspunzi la întrebările lor ; tot ce urmează după aceea e doar că nu mai ai unde munci, că nu ţi se mai joacă nici o piesă, că s-a terminat cu cei trei sute de mii de dolari învestiţi încă de pe acum în pregătirea unei piese muzicale, că s-a terminat cu Hollywood-ul, cu televiziunea, cu toate. Asta-i tot ce se întîmplă, încolo nimic.

— Te rog, nu mînca așa de repede, îi zise Jane cam în felul cum se vorbește cu un băieţaş zburdalnic. Ştii doar că de cîte ori vorbești în timpul mesei ori mănînci prea repede, ai crampe la stomac și te supără ulcerul. In orice caz nu cred că faci bine dacă mănînci icre și şuncă.

— Lasă naibii fleacurile astea, răspunse el. Din păcate nu-i vorba numai despre mine. Nu-ţi

---

[1] E vorba de al cincilea amendament adus Constituţiei S.U.A. şi care stabileşte că nimeni nu poate fi obligat să depună mărturie împotriva lui însuşi.

dai seama ce răspundere apasă pe umerii mei, că treaba asta îi priveşte direct şi pe alţii, nu numai pe mine? Adevărul e că am nevoie de venituri mari, şi că optzeci de mii de dolari pe an de-abia îmi ajung să-mi duc zilele. Nu ca să mă răsfăţ, ci pur şi simplu ca să trăiesc de azi pe mîine.

— Sigur că-mi dau seama, spuse ea mult mai înţelegătoare. Să ştii că de fapt totdeauna ţi-am ţinut partea, Harvey. Îmi dau seama cît e de greu. Îmi dau seama ce înseamnă să fii un artist, un creator. Tocmai de aceea te-am înţeles totdeauna şi ţi-am trecut cu vederea atîtea. Nu eu am cerut divorţul, Harvey.

— Ştii ce te-aş ruga, scumpo? Hai să nu mai înviem morţii. Ce-a fost a trecut. Din păcate, în clipa de faţă, mă aflu într-o încurcătură îngrozitoare.

— Eu doresc din toată inima să-ţi fiu de ajutor, Harvey. Ce-ai zice dacă cheia întregii afaceri ar fi chiar cuvîntul ăsta: ajutor? Poate că te cheamă tocmai fiindcă ar vrea să le dai un sprijin. Ştii doar că sînt martori care le dau sprijin, Harvey, că există oameni care îşi dau partea lor de contribuţie pentru a ne feri pe noi de tiranie. Poate că nici n-o să fie nevoie să recurgi la al cincilea amendament. La drept vorbind, de cincisprezece ani încoace n-ai scris nimic care să le poată trezi bănuiala c-ai fi un subversiv.

— Numai unul Dumnezeu mai ştie ce-i subversiv în ziua de astăzi!

— Le poţi spune că piesele acelea vechi, scrise cu atîţia ani în urmă, nu-s decît isprava unui tînăr cam bezmetic, a unui tînăr cumplit de sărac. Ştii doar că totdeauna ai mărturisit cum pe vremea cînd scriai *Să răsară soarele* ai trăit trei săptămîni încheiate numai cu pesmeţi, brînză şi apă. Ce poţi aştepta de la un om care se zbate într-o asemenea situaţie?

— Şi să trădez ceea ce am scris? Să reneg? Să condamn ce am făcut pe atunci? Asta nu! Ducă-se dracului, dar asta n-o fac! Sînt lucruri scrise cu mare talent. Ce-i drept, cam deocheate, străine modului de viaţă american şi — mai ştii?, ar putea fi chiar subversive, după cîte înţeleg. Fără discuţie însă că sînt izbutite, mai ales dialogurile au o sprinteneală pe care n-o poţi găsi în scrierile de astăzi.

— Harvey, de ce ţipi? Important e că astăzi n-ai mai scris aşa ceva. N-am dreptate?

— Da. Nu prea cred c-aş mai scrie la fel.

— Şi doar n-ai să fii toată viaţa tras la răspundere pentru ce-ai scris cînd erai copil.

— La douăzeci şi doi de ani nu mai eram copil.

— Ba fără discuţie că erai. N-aveai un ban pe-atunci.

— Da, e foarte adevărat. Jane, nu ştiu cum te-aş putea face să înţelegi cît de greu am dus-o pe vremea aceea. Dar, vezi tu, tocmai de aici decurg toate dificultăţile, cînd ai de-a face cu feciori de bani gata: nu pot niciodată pricepe

ce înseamnă într-adevăr sărăcia. Cred că în zadar aş încerca să te fac să înţelegi.

— Harvey, zise ea foarte domol. Am mai discutat toate acestea şi n-are nici un rost s-o luăm de la capăt. Cine te-ar auzi vorbind ar zice că-i o cinste să fii sărac şi pe mine m-ai făcut totdeauna să mă simt prost din pricină că am primit o creştere mai îngrijită. Totuşi, vezi bine unde te-a dus sărăcia, căci din pricina ei ai scris toate piesele acelea despre oameni groaznici, care urau sărăcia şi voiau într-adevăr să răstoarne guvernul prin forţă şi violenţă.

— Nu, nu. Erau doar nişte oameni simpli. Nu voiau să răstoarne guvernul ci numai să aibă o viaţă mai bună. E ceva foarte firesc, Jane. Nu uita că ne aflam în cea mai crîncenă perioadă a crizei. Oare nu tocmai asta înseamnă modul de viaţă american : să te zbaţi pentru un standard de viaţă cît mai ridicat ?

— Exact aşa am spus şi eu. N-ai decît să te gîndeşti la eroii ultimelor tale patru piese, oameni perfect mulţumiţi cu modul de viaţă american şi care merg într-adevăr din succes în succes. Nimeni nu poate tăgădui că piesele acestea arată cum te străduieşti să sprijini modul nostru de viaţă. Nu crezi că unii dintre parlamentarii care fac parte din acel comitet au văzut cîteva piese de ale tale în ultimii şase ani ?

— S-ar putea.

— Vezi ? Atunci de ce ar fi porniţi împotriva ta ? E de ajuns să le explici că erai sărac şi ai

fost înşelat, că numai datorită minciunilor şi uneltirilor acelor oameni îngrozitori ai făcut ce-ai făcut. Ştii la cine mă refer! La indivizii de felul celor cu care aveai relaţii pe atunci şi care chiar şi acum trăncănesc într-una despre meritele grozave ale celor de la *Group Theatre,* despre decadentismul teatrului de astăzi. Şi, la urma urmei, doar nu eşti evreu.

— Ce legătură are una cu alta?

— Vai, Harvey, ştii bine că nu sînt antisemită şi că Alice Wolf este de fapt cea mai bună prietenă a mea, dar adevărul e că cei din comitete nu prea par să-i aibă la inimă pe evrei. Poţi să le spui că strămoşii tăi au venit aici în 1794. Ţi-aduci aminte cum s-a prezentat Martin Leland în faţa comitetului şi cît de emoţionat era cînd le-a spus în ce fel l-au înşelat comuniştii, cu cîtă neruşinare l-au minţit, cum s-au servit de el ca de-o unealtă neştiutoare. Era într-adevăr aşa de emoţionat încît a început să plîngă chiar acolo.

— Ei, dă-o naibii, doar n-ai vrea să bocesc şi eu! E dezgustător.

— Eu nu-ţi spun să boceşti. Vreau numai să-ţi arăt că sinceritatea lui Martin a fost aşa de evidentă încît nimeni nu s-a mai putut îndoi de adevărul spuselor lui. După aceea, cînd le-a mai arătat că bunicul său a fost şeful poliţiei în Cleveland, în Toledo sau în altă parte — nu mai ţin minte unde — s-au convins că e un american adevărat şi nu un subversiv, iar după ce a mai

și jurat că niciodată n-o să mai iscălească ceva și n-o să se mai alăture vreunui grup, fiindcă și-așa n-avea rost să se amestece în politică — ei bine, atunci toți au înțeles cît de adînci erau simțămintele lui cu adevărat americane.

Crane tăcu și ea îl privi nerăbdătoare.

— Înțelegi ce vreau să spun? mai întrebă Jane.

— E totuși o chestiune de demnitate.

— Nu văd ce-i nedemn în a fi patriot.

— Mai depinde și de felul cum privești lucrurile.

— Vezi, Harvey, tocmai ăsta-i cusurul tău, zise femeia cu atîta gingășie încît pentru o clipă el regretă toată povestea despărțirii și a divorțului, oricît de necesare ar fi fost ele. Am impresia că ești omul cel mai intoxicat cu principii, din cîți am cunoscut eu vreodată și de aceea te porți așa de copilărește. Principiile sînt un lucru foarte bun, dar de unde poți ști dacă acelea după care înțelegi să te conduci sînt într-adevăr cele juste? Eu cred că ar trebui să te călăuzești după principiile oamenilor care doresc cu adevărat binele țării. Nu poți nega faptul că americanii sînt poporul cel mai principial din lume. Gîndește-te la modul cum oamenii noștri își jertfesc viața pentru binele acelor popoare străine care n-ar putea dăinui nici o singură săptămînă fără ajutorul nostru. E cum nu se poate mai lăudabil să ai principii, dar uneori aceste principii se pot dovedi greșite. Și știu că ești o personalitate îndeajuns

de viguroasă ca să te poţi arăta modest şi smerit.

— E cumplit de greu, zise Crane.

— Bineînţeles că e greu, şi e greu pentru că trebuie să fii cu adevărat un om mare. Să ştii însă că lumea nu admiră nimic mai mult decît modestia şi omenia...

După ce se despărţi de ea şi pe cînd se afla într-un taxi, în drum spre biroul avocatului său, Harvey Crane se gîndea că nici una dintre toate femeile pe care le cunoscuse — şi erau departe de a fi puţine — nu se putea compara cu Jane. Jane era o comoară. Cel care izbutea să dea peste o fiinţă ca ea avea dreptul să se considere cu adevărat fericit, iar el — el se dovedise un nevropat idiot care nu-şi găsise astîmpăr pînă nu divorţase. Acum avea putinţa să-şi dea seama de întregul adevăr. El şi-o făcuse cu mîna lui, el şi numai el şi-o făcuse, dovedindu-se a nu fi un om în stare să se bucure de ceea ce înseamnă fericire. Cît de profunde fuseseră observaţiile făcute de Jane în legătură cu modestia şi smerenia ! Şi ce puţini erau cei într-adevăr modeşti şi smeriţi ! Dacă şi-ar fi luat prietenii pe rînd, ar fi fost aproape cu neputinţă să afle măcar unul cu adevărat modest şi smerit şi fără să ştie prea bine de ce, îi veni în minte un verset din Biblie : „Fericiţi cei smeriţi, că aceia vor moşteni pămîntul !“ Repetă de mai multe ori aceste cuvinte şi află în ele o veritabilă alinare. Ajunse astfel într-o altă stare sufletească, într-o stare binefăcătoare

ce-l îndemna către contemplaţie şi filozofie, revărsîndu-i în suflet mulţumire. Pentru cîteva clipe grijile şi teama dispărură, iar el se simţi înălţat şi înnobilat sufleteşte.

Începu chiar să creadă că în ceea ce i se întîmplase nu era greu de observat mîna providenţei. În ciuda atîtor frămîntări sufleteşti, se arătase a fi cam prea mulţumit de sine şi după cîte se vedea, nici măcar vizitele zilnice la psihanalist nu reuşiseră să-l lecuiască radical de aroganţă şi de mania a-şi găsi mereu scuze. Acum, aflîndu-se în starea aceea de foarte bună dispoziţie, cînd ar fi vrut să poată mulţumi pe toată lumea, începu chiar să se întrebe dacă nu cumva psihanalistul avusese dreptate cînd vorbise despre starea lui ca despre *o criză a posibilităţilor lui de introspecţie*. Dacă ar fi fost catolic — şi era de mirare cît de des se gîndise în ultimul timp la această posibilitate — nu s-ar mai fi îndoit nici o clipă că trece printr-o încercare la care însăşi divinitatea îl supune, şi chiar nefiind catolic gîndul acesta nu-i era străin. Simţămîntul de siguranţă îi spori şi mai mult cînd, după ce maşina coti pe Broadway, dădu cu ochii de clădirile uriaşe, de îngustele străzi laterale, de mulţimea oamenilor care goneau în toate părţile. Fu chiar cuprins de o milă nesfîrşită pentru toate fiinţele acelea grăbite, necunoscute şi de nimeni ştiute, care-şi duceau viaţa prin birourile de la etajele cele mai de sus ale zgîrie-norilor şi ajunse chiar să se întrebe dacă din acestea toate nu s-ar

putea cumva scoate o piesă de teatru. Își aduse însă aminte cîte dificultăți și primejdii cuprindea o astfel de temă, așa că goni repede de la dînsul un asemenea gînd. Avusese destule de pătimit, trecuse prin destule necazuri de pe urma subiectelor de felul acesta și cine putea spune că de asemenea lucruri trebuia să se ocupe un artist? Era de datoria lui să nu uite ce-i spusese Jane despre modestie.

În această stare de spirit trecu el pragul somptuoasei săli de așteptare a biroului *Henderson, Hoke, Baily & Cohen,* iar în clipa cînd dădu bună ziua secretarei care primea clienții, pe buzele lui flutura zîmbetul cel mai amabil și mai deschis. Cu același zîmbet plin de bunăvoință îl întîmpină Crane și pe gălăgiosul Jack Henderson, cînd acesta ieși să-l primească.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că nu mai pari așa de îngrijorat ca azi-dimineață, zise avocatul.

Henderson era un bărbat voinic, lat în spate, cu un început de distinsă încărunțire timpurie. Se îmbrăca de obicei în gri, purta cravate de culoare închisă și avea din plin acel dar care pentru un bun avocat e tot atît de indispensabil ca și delicatețea și atenția față de bolnav pentru un bun medic, adică o siguranță calmă și o stăpînire de sine ce nu-l părăseau niciodată. Cum se uita la el, clientul și căpăta curaj. Crane se afla însă într-o stare care-l făcea să se simtă mai presus de orice nevoie de încurajare și gîndul la ce va spune Henderson cînd își va da seama

că el rezolvase de-acum toată problema, îl amuza.

Avocatul îşi conduse clientul în biroul lui personal, o încăpere comodă şi foarte frumos mobilată, ale cărei ferestre deschideau o largă perspectivă asupra gurilor fluviului Hudson şi a golfului unde se vărsa în ocean. Îi ceru apoi să-i arate mandatul pe care îl citi cu foarte multă luare-aminte, în vreme ce Crane se instală comod în fotoliul de piele din faţa biroului.

— Bănuiesc că afacerea asta ţi-a dat de gîndit, Harvey, spuse avocatul în cele din urmă. Îmi pare bine că te văd mai puţin îngrijorat. Nu spun că nu-i o treabă serioasă, dar cred că mai bine ar fi să-i spunem supărătoare.

— E adevărat că la început m-a făcut să-mi cam ies din sărite, admise Crane. Pe urmă am stat însă şi m-am gîndit. Am luat masa cu o prietenă şi am discutat totul în amănunţime, continuă el, povestind apoi ce anume discutaseră. Fapt e — încheie Crane — că mă socotesc un om îndeajuns de tare pentru a putea mărturisi că tot ce am scris pe vremea aceea a fost greşit, da, greşit şi chiar subversiv, dacă privim lucrurile aşa cum le înţelegem astăzi. Sînt destul de tare ca să pot spune că regret ce am scris odinioară, că regret şi sînt gata să reneg totul. Cu alte cuvinte am descoperit acea smerenie pe care orice artist creator trebuie s-o afle la un anumit punct al carierei sale şi fără de care e condam-

nat la stagnare. Smerenia. Pe mine nu mă sperie cuvîntul ăsta, Jack.

— Harvey!

— Da.

Avocatul clătină din cap și zise din nou:

— Harvey!

— Cum, nu mă crezi?

— Ei, Doamne, te cred. Sigur că te cred. Numai... vezi, Harvey... adevărul e că lor nici nu le pasă de ce ai scris tu. Ei nu citesc cărți. Nu se duc la teatru. Problema e mult mai simplă și în același timp mult mai complicată. Într-adevăr, e vorba despre păcatele tale din tinerețe, dar nu în felul cum crezi tu. Lucrurile stau cam așa: s-a găsit cineva care să le vorbească despre trecutul tău, fie că ai fost cîndva membru al partidului comunist, fie că erai în relații strînse cu unii dintre comuniști, sau chiar s-ar putea să creadă că mai ești încă membru al partidului comunist. Mandatul acesta de aducere zice cam așa: „Poftește dumneata la Washington și fii pregătit să deschizi gura, fiindcă altminteri te distrugem" Doar atîta spune, Harvey, nici mai mult nici mai puțin.

— Vrei să spui că mă cred membru al partidului comunist? întrebă Crane domol. Asta-i formidabil.

— Da. Recunosc și eu că-i formidabil.

— Bine, dar de unde poți fi așa de sigur?

— Sînt sigur, pentru că noi ne-am mai ocupat pînă acum de cîteva cazuri identice. Treburile

astea au tipicul lor. De altfel mai avem şi noi anumite legături cu Washington-ul.

— Atunci n-ai putea să aranjezi chestia asta? întrebă Crane simţind cum starea de bună dispoziţie începe să-l părăsească. Dacă ai legături cu Washington-ul înseamnă că n-o să-ţi fie prea greu. Ce Dumnezeu, Jack, doar îţi plătesc cinci mii de dolari pe an! Nu-i un fleac! Dacă ei mă cred comunist, nu-i nici o greutate să le scoţi din cap prostia asta. Ştii bine cît de venali sînt politicienii. Cu o mie de dolari cumperi la iuţeală un senator...

— Aşa-i, Harvey, ştiu. Nu-ţi închipui că nu m-am gîndit şi eu la asta. Acum însă mandatul a fost trimis, aşa că nu mai merge să ungem uşile ca să nu scîrţîie. Important e că trebuie să fii gata să te duci acolo şi să te dezvinovăţeşti în aşa fel încît — după cum îţi spuneam chiar azi dimineaţă — să fii absolut sigur că vei ieşi din încurcătură fără a-ţi primejdui cariera, ba chiar cu un rezultat pozitiv.

— Mi se pare că tot aşa spuneam şi eu, Jack.

— Nu chiar aşa. E foarte folositor să le spui că-ţi pare rău de ce ai scris, că ai fost înşelat şi ai devenit unealta lor fără să-ţi dai seama. Poţi de asemenea să le arăţi cît de mult te-a scîrbit adunătura aceea de comunişti infecţi, fiindcă şi asta îţi va fi de oarecare ajutor. Dar, dacă mă înţelegi, astea sînt toate lucruri de mîna a doua. Ei vor să afle dacă ai fost şi cînd anume ai fost membru al partidului comunist, cine a mai fost

sau este încă membru al partidului comunist. Cu alte cuvinte, Harvey, vor să colaborezi cu ei. Vor nume. Numai așa poți scăpa de orice bănuială: dînd nume.

— Vrei să spui că trebuie să devin un... informator?

Henderson clătină mustrător din cap:

— Nu pot nici măcar să aud cuvîntul ăsta, Harvey. Cred că de acum încolo vom pomeni numai despre colaborare.

— Și dacă refuz? întrebă Crane îndreptîndu-și bustul și înălțînd capul, zicîndu-și în sinea lui: „Fir-ar al naibii să fie, asta-i insuportabil la cei de teapa lui Henderson. Nu se gîndesc decît la ce e mai comod, judecă totul numai după criteriul folosului imediat și al comodității. Niciodată nu le trece prin minte că un om trebuie să mai aibă și puțină demnitate."

— Bine, dacă refuzi — și cred că ar trebui să vorbim foarte îndelung despre asta, Harvey — ai de ales între două soluții. Poți invoca al cincilea amendament și prin urmare refuzi să răspunzi la orice întrebare, iar atunci ai terminat, ești un om sfîrșit și îți distrugi cariera. Nu ți se va mai juca nici o piesă. Niciodată numele tău nu va mai figura în vreo publicație de teatru. In cazul acesta însă — dă-mi voie, Harvey, să ți-o spun cu toată brutalitatea — va trebui să-ți cauți alt avocat. Noi nu apărăm comuniști care se ascund în dosul prevederilor celui de al cincilea amendament. Noi ori servim un client, ori

nu-l servim, şi nu-i poţi aduce nici un serviciu unui comunist care invocă pomenitul amendament. Cea de a doua soluţie ar fi să minţi şi atunci îţi iei riscul de a înfrunta o pedeapsă la cinci ani de închisoare pentru sperjur — iarăşi avînd alături un alt avocat, fiindcă noi nu ne sfătuim clienţii să comită asemenea delicte.

Dintr-o dată glasul lui se schimbă, devenind duios, cald şi insinuant.

— Nu ţi se pare că-i îngrozitor să vorbesc pe tonul ăsta cu tine, Harvey? Ceea ce avem de făcut este să trecem imediat la fapte şi să vedem în ce fel am putea scăpa din impas, cum putem ieşi din afacerea asta neşifonaţi şi cu faţa curată. Sînt avocatul tău, doar înţelegi asta. Acum ne aflăm la strîmtoare şi nu mai avem secrete unul faţă de celălalt. Ce-ar fi să trecem la fapte? Ai fost vreodată membru al partidului comunist?

„Poate el să înţeleagă? se întrebă Crane în sinea lui. Poate cineva înţelege? N-are nici un rost să mă supăr pe Jack Henderson. Trebuie să fiu încîntat şi să mă simt mîndru să am alături de mine un om cum e Jack Henderson. Dar cum ar putea el înţelege? A simţit el vreodată colţii foamei sfîşiindu-i măruntaiele? A ştiut el vreodată ce înseamnă să trăieşti o săptămînă întreagă doar cu zece cenţi în buzunar? A stat măcar o singură dată la coadă ca să-şi primească blidul de supă de la o instituţie de caritate?“ Aceste gînduri îl făcură să-i fie milă de sine însuşi şi să recîştige puţin din acel simţămînt de

înnobilare pe care îl încercase după discuţia cu Jane. O dată mai mult se simţi o părticică din ceva cu totul deosebit, un om cu o sensibilitate şi o experienţă de viaţă neobişnuite, se simţi a fi altfel decît ceilalţi oameni.

Avu atunci senzaţia că flăcări iuţi şi arzătoare îi pîrjoleau întreaga fiinţă iar din şuvoiul tulbure al gîndurilor ce-l frămîntau parcă s-ar fi desprins vagi impulsuri creatoare, forma difuză a unor lucruri minunate pe care avea să le scrie în viitor : tragedia suferinţei interioare şi a chinurilor sufleteşti, nu o fadă şi vulgară durere a celor săraci, flămînzi şi goi, ci mult mai cumplitul zbucium al celor ce luptă cu propria lor conştiinţă şi ajung la o izbîndă făurită din smerenie şi umilinţă. Aşa încît îi spuse avocatului, cu voce joasă şi plină de pasiune :

— Jack, nu mă aflu aici doar în calitate de client, ci de prieten. Dacă las impresia că sînt încăpăţînat, asta se datoreşte neştiinţei mele. Ai deci datoria să mă lămureşti.

— Îmi pare bine că te aud vorbind aşa, Harvey. Mă bucur din toată inima. Hai deci să stăm de vorbă.

Şi Crane vorbi. Îi spuse cum în 1934 intrase în rîndurile partidului comunist, îi vorbi despre sărăcia, despre suferinţele şi deznădejdea lui de pe atunci şi-i arătă cum dintr-o dată găsise prieteni, tovarăşi şi înţelegere, cum ajunsese să facă parte dintr-un mic grup de actori şi scriitori care

visau un nou gen de teatru şi luptau pentru crearea lui...

— Cu alte cuvinte înseamnă că te-au înşelat şi s-au slujit de tine pentru a-şi atinge scopurile lor, interveni Henderson ca şi cum ar fi vrut să-l ajute. Cît timp ai fost membru de partid ?

— Pînă în septembrie 1935, cînd mi s-a jucat prima piesă pe Broadway şi m-am întîlnit pentru prima oară în viaţă cu succesul. Cred că asta m-a şi trezit la realitate.

— Perfect ! Acum iată care-i chestiunea, Harvey. Cîtă vreme ai fost membru de partid, făceai parte dintr-un anumit grup, nu-i aşa ? E neapărat necesar să întocmim o listă a celor din grupul tău şi cînd va veni momentul trebuie să fii gata să-i spui.

— Să-i spun ?

— Bineînţeles, Harvey.

Chipul lui Crane se posomorî.

— Adevărul e, Jack — şi trebuie să mă crezi — adevărul e că nu-mi mai amintesc decît de unul dintre ei. Eram doar şapte sau opt în grup şi-s douăzeci de ani de atunci. Uite, nu pot cu nici un chip să-mi aduc aminte...

Henderson se încruntă.

— Spuneai că vrei să-mi vorbeşti foarte deschis, Harvey. Incerci cumva să-mi spui că vreme de peste un an te-ai întîlnit cu un grup de oameni şi că acum nu-ţi mai aduci aminte cum se numeau ?

— Crede-mă, Jack. Ți-am promis să vorbesc cu tine așa cum se vorbește cu un prieten și mă țin de cuvînt. Oamenii aceia erau comuniști și nici unul dintre ei, cu excepția celui pe care mi-l amintesc, n-a ajuns o persoană de vază. Nu erau pentru mine decît simple nume, nume care mi s-au șters din minte. Ce-i drept, în grupul de oameni de teatru despre care ți-am pomenit, se aflau și cîțiva ajunși astăzi la oarecare faimă, dar dintre comuniști nu-mi mai aduc aminte decît de unul singur.

— Și cum îl chema?

— Grant Summerson.

Henderson înălță din sprîncene:

— Vedeta de la Hollywood?

— Exact.

— Tii, fir-ar să fie! Grant Summerson comunist! Nici nu știi de unde sare iepurele, nu, Harvey? Numai că asta nu ne e de nici un folos. Nu poți da numele lui Summerson. Nici nu încape vorbă.

— De ce?

— Nu-ți sare în ochi de ce? În Summerson sînt investiți probabil vreo șase milioane de dolari. E tot ce are acum mai de preț Joe Lunck și chiar în clipa de față i se joacă două filme pe Broadway. Și pe urmă Joe Lunck are legături strînse cu biroul de avocatură *Stillman, Levy & Smith* și nimeni nu-i nebun să se pună rău cu asemenea oameni. Așa ceva nu se face, Harvey. Doar nu sîntem hiene, ce Dumnezeu! Se poate

întîmpla cîteodată să ne aflăm în situaţii neplăcute, dar rămînem totuşi americani şi avem datoria să ne purtăm ca nişte adevăraţi americani, nu eşti de acord?

— Fără discuţie, conveni Crane oarecum uşurat. Nu doresc cîtuşi de puţin să-l distrug pe Summerson.

— Nici eu. Cu toate acestea au să-ţi ceară nume şi va trebui să le dăm nume. Cine mai făcea parte din grupul acela de oameni de teatru?

— Bine, dar ăştia nu sînt comunişti, Jack.

— Ce importanţă are? Cine-i subversiv, e subversiv. Faptul că e membru de partid şi plăteşte cotizaţii e doar un amănunt de ordin tehnic. De altminteri cum poţi fi sigur că nu erau comunişti? De unde poţi să ştii dacă nu s-au încris în partid după ce ai plecat tu? N-ai impresia că e cam pretenţios din partea ta să-ţi arogi dreptul de a fi judecător în probleme de soiul ăsta? Cu cîteva clipe mai înainte tu singur pomeneai de modestie.

— E-adevărat, am pomenit, recunoscu Crane.

— Atunci fii, te rog, consecvent. Mai eşti încă prieten cu Joseph Friedman, nu-i aşa? El nu făcea parte din grup?

— Ba da.

— Atunci ce-ar fi dacă am începe cu el?

În clipa aceea Crane îşi dădu seama că Friedman fusese primul om care citise ceva scris de el, că Friedman îl introdusese în acel grup de oa-

meni de teatru şi tot Friedman îl încurajase zi de zi în perioada cînd scria *Să răsară soarele*. Adevărul e că dacă n-ar fi fost Friedman, el n-ar fi ajuns niciodată în situaţia lui de astăzi, dar Friedman ocupa acum postul de director al unei societăţi de televiziune, era foarte bine plătit şi n-avea nici un fel de grijă în vreme ce el, Crane, trebuia să înfrunte „inchiziţia". Da, acesta era jocul sorţii oarbe şi nimeni nu i se putea pune împotrivă.

— Bine, Friedman, zise el.

Aşa şi era, Friedman şi Pat MacIntosh, amîndoi îi tot vorbiseră de-atîtea şi-atîtea ori despre un om care ar scrie pentru popor şi despre popor.

— Pune-l atunci întîi pe Friedman şi al doilea pe Pat MacIntosh, adăugă el.

— MacIntosh ? Bătrînul actor de teatru ?

— Întocmai. Ei m-au băgat pe mine în încurcătură, acum le-o fac şi eu lor.

Era convins că supărarea lui este justă şi îndreptăţită. Îi făcuseră acest neajuns în vremea cînd el era doar un copil, prea naiv şi prea neştiutor ca să-şi dea seama ce riscuri îşi asumă — şi ei l-au împins, l-au zăpăcit şi au profitat de neştiinţa lui. Acum le întoarce şi el darul...

De-abia cînd a ajuns să aibă pe listă optsprezece nume — patru dintre ele ale unor oameni de mult decedaţi, şase care mai fuseseră pomenite în aceleaşi împrejurări şi opt noi, neîntinate, niciodată pînă atunci rostite în augustele săli ale Congresului — Jack Henderson a socotit că

sînt suficient de bine înarmaţi. A sunat secretara şi i-a cerut să bată lista la maşină în mai multe exemplare, apoi şi-a aprins o altă ţigară de foi şi i-a zîmbit lui Crane cu satisfacţia pe care ţi-o dă o treabă bine făcută.

— Să nu-ţi închipui că-i puţin lucru să te înfăţişezi cu opt nume noi, neatinse, îi spuse el lui Crane. Dracu să mai ştie, dar s-ar părea că în ziua de azi nu sînt atîţia comunişti cîţi ar trebui ca să-i sature pe lupii aceia din Washington. Acum trebuie să înveţi lista pe de rost, Harvey, aşa ca s-o poţi repeta şi în somn, de la cap la coadă şi de la coadă la cap. Nu te teme să spui lucrurilor pe nume. I-ai văzut la întruniri comuniste. Şi ce mare scofală dacă ai să spui aşa? În zilele noastre chiar dacă nu discuţi decît despre starea timpului şi tot participi la întruniri comuniste. Important e — şi nu trebuie să pierzi nici o clipă asta din vedere — important e că-ţi slujeşti patria. Demaşti o şleahtă de subversivi şi cu cît vor fi mai repede înhăţaţi, cu atît mai curînd vom putea noi dormi liniştiţi. Insist însă ca să-ţi alung din minte tot ce priveşte trecutul tău. Lasă asta pe seama mea. Astăzi eşti un punct de sprijin şi o parte integrantă a modului de viaţă american, a acelui mod de viaţă care ne e nouă atît de scump, da, nouă şi întregii lumi libere.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, Jack, nu se poate să mă duc foarte liniştit acolo şi să scot

din mînecă tot felul de mărturii. Pe unii dintre oamenii aceştia aproape că nici nu-i cunosc.

— De asta am eu grijă. Mîine dimineaţă avem de mers cu trenul vreo patru ore şi jumătate. Iau un compartiment şi cînd sosim la Washington totul va fi perfect pus la punct. Nu plec în seara asta de la birou pînă nu am dosarul complet al fiecăruia. Doar pentru asta sînt plătit, Harvey. Deocamdată tu n-ai decît să înveţi pe de rost toate numele şi să nu mai ţii minte nimic altceva. Iar mai presus de toate, fii liniştit. Mîine seară ne vom bucura de cinstirea şi admiraţia întregului oraş.

Era cu neputinţă să te împotriveşti lui Jack Henderson, cînd recurgea la felul acesta al lui de a fi cordial şi plin de căldură, aşa încît nu se putea ca Harvey Crane să nu capete şi el ceva din încrederea aceea fermă şi plină de strălucire. O zi întreagă se zbătuse în cea mai adîncă şi periculoasă criză prin care trecuse vreodată. Acum, părăsind biroul de avocatură *Henderson, Hoke, Baily & Cohen,* era din nou cu inima uşoară, ba chiar mai voios ca înainte. Buna dispoziţie nu-l părăsi nici o clipă şi orice urmă de supărare îi era atît de străină încît renunţă la tirada bine pusă la punct pe care o pregătise spre a-i cere socoteală portarului pentru faptul că îngăduise unui agent judecătoresc să urce pînă la apartamentul lui.

„La urma urmei — îşi zise el — ne slujim ţara fiecare în felul său. Îşi iubeşte şi el patria

mai mult decît orice pe lume, așa cum mi-o iubesc și eu. De unde putea el să știe că nu sînt un bolșevic care umblă cu cîte o bombă în fiecare mînă ?"

De asemenea îl mustra conștiința pentru felul cum se purtase față de Madaline Briggs, atunci cînd își retrăsese invitația la masă fără să-i dea nici cea mai vagă explicație. Și doar nu era numai deținătoarea rolului principal din noul lui spectacol ; era una dintre cele mai frumoase femei pe care le cunoscuse vreodată și în raporturile cu ea mersese atît de departe încît frumoasa Madaline ar fi avut tot dreptul să socotească oricînd că are față de dînsa anumite obligații. Totdeauna se mîndrise cu felul corect și deschis în care se purtase cu femeile. Cuprins de asemenea gînduri dădu un telefon domnișoarei Briggs și o rugă să ia masa cu el, înainte de spectacol.

— Nu, nu sînt supărată, Harvey, îi zise ea. Nu-s nici măcar indispusă. Mi-am dat seama că trebuie să fie ceva important. S-a sfîrșit totul bine ?

— Cam așa.

— Dar din păcate, dragul meu, am promis mai înainte să iau masa cu cineva. Te rog să nu fii gelos. De fapt, mi-ar face mare plăcere dacă ai veni și tu cu noi. Hai, vino, te rog. Ar fi încîntător și sînt sigură că și el vrea să te revadă. Mi-a spus că te-a cunoscut acum nu știu cîți ani și sînt sigură că ai roși dacă ți-aș spune cît de frumos a vorbit despre tine.

— Cine ţi-a vorbit despre mine?
— Pat MacIntosh.
— Pat, bătrînul?
— Da. E un om delicios, Harvey. Ştii, el e cel care mi-a făcut prima oară rost de o slujbă. Va să zică mîncăm cu toţii la Sardi, vii şi tu, nu-i aşa?
La început ezită, fiindcă primul impuls îl îndemnă să spună nu. Dar dorea s-o vadă acum pe Madaline tot atît de mult cum dorise la prînz s-o vadă pe Jane, aşa încît îşi spuse: „Şi de ce nu? E probabil ultima oară cînd îl mai întîlnesc pe bătrîn în societate. De ce oare nu i-aş arăta că personal nu am nimic împotriva lui... şi că prin urmare ceea ce ne separă e mai presus de noi."
De aceea îi spuse Madalinei:
— Da, vin, bineînţeles, şi sînteţi amîndoi invitaţii mei. La şapte, deci.
— Şi ai să-mi spui totul în legătură cu necazul pe care l-ai avut?
— După spectacol — răspunse el drăgăstos — cînd nu vom fi decît noi amîndoi. Doamne, Madaline, ştii ce însemni tu pentru mine, scumpo?
— Nu acum, lasă mai tîrziu, şopti ea.
Harvey Crane zîmbea tandru pe cînd aşeza la loc receptorul. Simţea o căldură alinătoare răspîndindu-i-se în toată făptura şi se gîndea că nimic nu-l poate face pe un bărbat să-şi dea seama dacă ţine la o femeie, mai mult decît ne-

cazul și primejdia. Poate că nu toată lumea va înțelege rolul pe care îl avea el și rostul faptelor sale — dar asta din pricină că nu oricui i se oferise prilejul de a-și sluji țara cu modestie și cu smerenie. Nu fără oarecare admirație pentru sine însuși, se gîndi că i s-ar putea spune *Harvey Crane, americanul cel loial.*

STRĂBUNUL

Ca să-l înțelegi pe străbun, trebuie să pricepi mai întîi ce înseamnă cuvîntul *puritan*. Cu trecerea timpului acest cuvînt a ajuns să însemne altceva, un lucru aparte şi mai bine definit, iar în țara asta a noastră, ceva încremenit şi neînduplecat, săpat chiar în stîncile a căror umbră acoperă în unele locuri fața pămîntului. Însă pe vremea aceea, adică într-al patrulea-deceniu din veacul al șaptesprezecelea, nu avea un înțeles prea exact, prea bine precizat. Nu era numele unei anumite credințe ori al unei secte anume şi nici măcar nedomoliților şi neînfricaților ostași ai lui Cromwell nu li se spunea încă astfel. *Puritan* nu însemna un om care aparținea ori nu bisericii oficiale anglicane ; cuvîntul arăta un stil de viață, un fel de a se purta, socotit de unii blestem şi de alții binefacere.

În felul acela se purta tînărul Henry Adams, care lucra vreo şapte acri de pămînt pe moşia Baarton din Saint David şi era supus măriei sale George Alvin, boier slăvit şi prea avut, dar care trecea drept o secătură şi un nătărău chiar printre acei oameni şi în acele locuri pe unde buna-cuviinţă şi înţelepciune nu se bucurau de prea mare cinste. Din felul de a fi al lui Henry Adams făcea parte şi o ţinută mîndră, ţeapănă, arogantă aproape, iar asta a pricinuit mirarea măriei sale care, văzîndu-l într-o bună zi, şi-a întrebat vătaful:

— Cine-i acela ce se ţine aşa de semeţ?

— Adams, cel care lucrează pămîntul de la Coldhill.

— E cumva rege, de stă trufaş ca un rege?

— Nu-i rege, măria ta, afară doar de nu s-ar apuca şi Necuratul să încoroneze regi.

— Ba Necuratul face de-alde astea, sînt sigur. Atunci ce e?

— E unul dintre aceia.

Unul dintre aceia însemna ceva nou în Anglia, ceva ce de-abia se arătase dar creştea, se lăţea pretutindeni şi-i înspăimînta pe toţi cei care duraseră castele şi conace pentru a alcătui un mod de viaţă menit să dăinuie de-a pururi. Acest ceva voia lucruri noi care păreau urîte, ameninţătoare şi de neînlăturat.

— Da? Atunci adă-l înaintea noastră, zise măria sa şi după asta privi lung la felul cum venea Henry Adams, la mersul lui calm, apăsat

şi dîrz, la spatele-i drept ca lumînarea, la chipul lui negricios, mare şi încruntat, la părul tuns scurt, cu un smoc ce-i cădea pe frunte.

Soarele strălucea deasupra încîntătorului parc plin de copaci şi deasupra dealurilor despădurite, dar pe măria sa l-a trecut un fior ca şi cînd l-ar fi pătruns frigul. Măria sa a încercat atunci să priceapă cum de mai înainte nu-l băgase în seamă pe acest om — deşi măria sa aici se născuse şi pe aceste plaiuri crescuse — iar atunci şi-a dat seama că multe erau lucrurile la care nu luase aminte mai înainte ca acest vînt rece să pornească a bîntui prin Anglia.

Apoi omul a ajuns în faţa mărei sale şi a fost întrebat:

— Ce faci aici?

— Ar pămîntul, fu răspunsul rostit rar, cu glas tare şi nazal.

— Mai cu respect şi supunere nu ştii să vorbeşti?

În ochii negri şi pătrunzători ai omului nu se arăta nici supunere şi nici teamă.

— Nu ştii să vorbeşti mai respectuos cu stăpînul tău?

— Nu cunosc decît un singur stăpîn — răspunse plugarul fără să se tulbure — şi acela stă pururi alături de mine.

— Cum?

— Stă alături de mine în slavă necuprinsă, repetă plugarul la fel de senin şi vorbele lui con-

trastau în chip straniu cu încremenirea-i ca de piatră.

— Ce spune țăranoiul ăsta ? vorbi măria sa către vătaf.

— Nu vă recunoaşte de stăpîn şi spune vorbe din carte.

— Nu mă recunoaşte pe mine de stăpîn ?

— Cam asta ar vrea să spună, măria ta.

— Nu mă recunoşti de stăpîn ? întrebă măria sa. Nu sînt eu domnul tău ?

— Nu, răspunse domol plugarul.

— Şi cîte lovituri de bici îți trebuie, ca să zici da în loc de nu ?

— N-am să primesc lovituri de bici decît dacă voi fi osîndit de divanul judecății, răspunse iarăşi plugarul fără să se tulbure de fel.

— Eşti un om trufaş şi s-ar putea ca trufia ta să fie prea mare pentru unul din prostime.

— Sînt un om smerit — cîrti plugarul — şi n-am să sufăr biciul decît dacă m-o osîndi judecata.

— O să te osîndească, a răspuns măria sa.

Şi peste douăsprezece zile a stat măria sa în fruntea divanului dreptății şi a poruncit să fie înfățişat Henry Adams. Aflîndu-se în scaunu-i de jude, măria sa se legăna în nădejdea că o simplă osîndă la bici va fi de ajuns nu numai pentru a înmuia cerbicia acelui om trufaş şi, lucru foarte cu putință, pentru a sugruma ciuma puritanismului ce se lățea în toată țara, dar şi spre a da un semn unui anume boiernaş de prin vecinătate,

unul dintre acei „oameni plăcuţi lui Dumnezeu“, care avea nărav să îmbrace numai veşminte ţesute în casă, să poarte părul tuns scurt şi să facă mare caz despre supunerea lui neclintită faţă de legile şi poruncile Domnului. Şi iată că stăpînul din Saint David a ascultat trei mărturii împotriva lui Adams :

— L-am văzut umblînd după vînat pe moşiile măriei tale.

— A prins un iepure şi l-a tăiat ; i-am văzut eu măruntaiele aruncate..

— Nevasta lui a gătit iepurele, ştiu asta de la Miller, care a aflat-o de la Cooper.

Erau dovezi în cel mai bun caz îndoielnice şi chipul negricios al lui Henry Adams s-a înnegurat din pricina mîniei.

— Ce ai de spus ? l-a întrebat judecătorul.

Iar el a răspuns :

— Oamenii aceştia mint.

— Găsesc că pui prea multă trufie în cuvinte şi grăieşti cu semeţie, a zis măria sa. Tu şi cei de o teapă cu tine aţi născocit un fel nou de a spune că tot ce nu vine de la voi, e minciună. Nu va trece mult şi veţi vrea să puneţi stăpînire pe toată Anglia.

— N-am făptuit nici o nelegiuire — a spus Henry Adams — sînt om cu frica lui Dumnezeu şi păzesc poruncile Domnului. Nu vînez pe moşiile măriei tale. Nu sînt un tîlhar, ca să mă puteţi condamna pentru hoţie numai pe mărturiile codoşilor şi slugoilor.

— Ei nu-şi fac decît datoria, a zis judecătorul cu multă stăpînire de sine, căci lui îi era foarte uşor să se stăpînească.

— Blestemată şi murdară datorie e aceea, care a făcut din tot poporul nostru o adunătură de iude şi pîrîtori, a spus Henry Adams. Către ce ne împingeţi oare ? a strigat el, înălţînd glasul.

— Ajunge ! a cuvîntat măria sa. Am fost îndeajuns de răbdător cu tine.

Măria sa se mîndrea cu marea-i iscusinţă în împărţirea dreptăţii, deşi nu avea o asemenea iscusinţă nici măcar în măsura în care s-ar fi cerut s-o aibă orice boiernaş.

— Aş putea să te osîndesc la pierderea tuturor bunurilor tale şi la alungarea de pe pămîntul ce-l lucrezi, dar te osîndesc la bici. Îţi dau treizeci de lovituri de bici, ca să înveţi a fi smerit. După asta să mulţumeşti Celui prea înalt că nu ţi-am tăiat urechile.

Şi astfel străbunul a primit treizeci de lovituri de bici, după care, cu spinarea sîngerată şi rănită, s-a întors la casa-i de piatră, acolo unde se aflau soţia, cei nouă copii şi toate bunurile lui pămînteşti. Dar începînd din ziua osîndei n-a mai fost acelaşi om şi s-a răspîndit vestea că s-a adunat laolaltă cu alţi plugari, ba chiar şi cu un boiernaş, toţi avînd acea credinţă deosebită care nu devenise încă nici sectă religioasă, nici mişcare socială, ci doar un anumit stil de viaţă şi o anumită ură ce-şi luase focul drept armă şi pe

Domnul Dumnezeu drept aliat. Acesta era *puritanismul*. Taine nu aveau, fiindcă sistemul „îndeplinirii datoriei“ și al pîrei, de multă vreme încetățenit, aducea la urechile stăpînilor toate veștile. Aveau însă ceva mai puternic decît orice taină. Aveau convingerea mîndră și dreaptă că vechiul fel de viață își trăise traiul și că viitorul era al lor. Și atunci, încet dar sigur, au început să-și adune forțele ca să pună stăpînire pe acel viitor.

Străbunul era un om dîrz și neînduplecat, stăpînit înainte de toate de ceea ce unii ar putea numi răutate iar alții o incapacitate organică de a face compromisuri cu principiile după care hotărîse să-și ducă viața. Dumnezeu cel atotputernic îi pusese în mînă arme cu care să se împotrivească stăpînirii, arme cu care să sfarme nobilimea și să alunge toți diavolii ce ar fi putut veni de la Roma. Despre faptul că tot ceea ce vedea în jurul lui se transforma din temelie, că se născuse o lume nouă, lumea negoțului, a industriei și că forțele ce zăceau în sînul acestei noi orînduiri erau atît de uriașe încît puteau zdrobi orice soi de împotrivire — despre toate acestea străbunul nu știa nimic. El se socotea o simplă formă în care se întruchipase vrerea Domnului și nici prin minte nu-i trecea să se întrebe în ce fel ajunsese să fie tocmai el acea întruchipare. Era ceea ce se dovedea a fi și avea să devină ceea ce-i era scris să fie.

S-ar putea ca soția lui să fi avut de suferit și

copiii lui de asemenea, dar asta n-are prea mare importanță. Nu știm dacă soția lui, Edith, a suferit într-adevăr și ce anume a avut de îndurat. Tot ce știm e că era fiica unui alt plugar, răposat în vremea aceea, al cărui nume fusese Squire și că el își măritase fata fără să plătească așa-zisul *maritagium*. Acest *maritagium* era un bir ce nu se mai plătea pe vremea aceea, un preț pe care altădată îl pretindea seniorul în schimbul vechiului privilegiu al primei nopți, cu mult înainte desființat prin luptă. Cînd însă stăpînitorul de la Saint David a aflat despre adunările pe care le țineau cei cărora din pricina părului tăiat scurt începuse a li se spune „capete rotunde“, l-a chemat din nou înaintea sa pe trufașul plugar Henry Adams. De acum încolo măria sa se afla prins într-un fel de *vendetta* pe care trebuia s-o ducă mai departe și tot la fel în mintea străbunului — după ce citise el de nenumărate ori, din scoarță în scoarță, o anumită carte și ajunsese s-o știe pe de rost, cuvînt cu cuvînt — se crease convingerea că mai-marele său de la castel era însăși Faraon, în carne și oase. Și așa precum s-a înfățișat Moise în fața lui Faraon, s-a înfățișat și străbunul în fața divanului de judecată al măriei sale.

— Plătește-mi darea ce se cheamă *maritagium* pe care de multă vreme mi-o datorezi, a zis măria sa.

— Nu se cade să plătesc și nimeni nu mai e ținut să plătească această dare. Ce fel de oameni

liberi sîntem noi, dacă trebuie să plătim bir ca să luăm o fată de soţie? După ce femeia mea mi-a născut nouă copii, vii să-mi ceri dare?

— Nu am chef să discut cu tine despre asta. Ţi s-a lecuit spinarea?

— Niciodată nu se va lecui, a răspuns Henry Adams.

— Carnea se lecuieşte totdeauna, a zîmbit măria sa.

— Nu carnea mi-a fost sîngerată, ci sufletul meu care e nemuritor.

— Şi ce ar spune sufletul tău nemuritor daca ţi-aş confisca toate bunurile?

Plugarul n-a mai rostit nici un cuvînt, dar ochii săi negri nu şi-au mai mutat privirile arzătoare de pe chipul omului care îl asuprea. Cînd i s-a cerut de cîteva ori să plătească un bir de multă vreme desfiinţat, el a tăcut şi după aceea a pornit spre casă. Dar în aceeaşi noapte oamenii măriei sale au venit şi i-au luat tot ce avea. Asta era confiscarea bunurilor. I-au luat vitele şi toate cele de-ale gurii şi sămînţa ce trebuia aruncată în pămînt şi uneltele şi pînă şi cîinii din bătătură. I-au luat mobilele din casă şi puţinele-i veşminte. I-au luat oalele şi străchinile. Cu alte cuvinte i-au luat totul, afară de hainele cu care se aflau îmbrăcaţi bărbatul, femeia şi cei nouă copii, iar după aceea au lăsat în urma lor dureri mai mari sau mai mici, în sufletele tuturor, afară de sufletul omului ce se chema Henry Adams.

Aşa se poartă Faraon cu cei ce nu vor să-şi plece grumazul, dar Dumnezeu se pricepe să-l răsplătească pe Faraon. Adams i-a strîns în jurul lui pe ai săi şi le-a zis :

— Vom pleca din locul acesta, dar mai înainte trebuie să îndeplinesc un anume lucru. Voi toţi veţi pleca chiar acum către curtea boierului Aldrich care vă va da adăpost pînă cînd voi sosi eu, adică înainte de faptul zilei.

Aveau de străbătut cale de vreo poştă, printre mlaştini, pînă la curtea acelui boier care era unul dintre conducătorii puritanilor din împrejurimi, dar ei ştiau să facă treburi mai bune decît să cîrtească atunci cînd tatăl le vorbea astfel. Aşa că au făcut precum le-a cerut tatăl.

Au plecat deci în lacrimi şi durere, jelind aşa precum jeliseră odinioară fiii lui Israel cînd au lăsat în urmă pămîntul bun şi roditor al Canaanului şi au pornit către sălbăticia în care nu ştiau ce-i aşteaptă. Iar bărbatul rămas în urmă a privit prin casa lui cu ochi fără urmă de lacrimă. Ce îi luase stăpînul de la castel nu erau decît bunuri pămînteşti şi cum ar fi putut un om plînge pentru atîta lucru ? Păşind apăsat prin casa pustie şi prin curtea rămasă fără urmă de viaţă, a rostit cu glas tare :

— Domnul este sprijinul şi apărătorul mea, aşa că nu mă voi înfricoşa. Nu mă voi teme. Gol şi doar cu aceste două braţe am venit pe lume şi gol sînt acum, numai cu braţele mele, dar ele slujesc Dumnezeului celor mulţi, în dreapta sa mînie.

Şi într-adevăr, sufletul îi clocotea de o mînie atît de rece şi dreaptă încît n-ar fi putut deveni nesuferită Dumnezeului neîndurător şi drept căruia el se închina. A privit către cocina în care nu se mai aflau porci, către o poiată unde nu se mai aflau păsări. Cu ochi rătăciţi a cercetat staulul fără oi şi grajdul de unde lipsea calul. Totul fusese luat, totul era pustiu. Da, dar avea şi el felul lui de a lua, de a confisca şi s-a gîndit la asta cu glas tare, căci în clipa aceea simţea nevoia să împărtăşească gîndurile lui amare singurei fiinţe pe care şi-o recunoştea drept stăpîn.

— Scutura-voi pămîntul acesta de pe tălpile mele, aşa cum scutur praful, căci e un pămînt blestemat şi păcătos. Apoi voi porni către locuri sălbatice, acolo unde şi alţii s-au dus, înaintea mea. E mai bine în sălbăticie, decît în ţara asta blestemată.

Dar mai întîi de toate avea să ia ceea ce oamenii măriei sale nu izbutiseră să găsească şi dintr-un colţ al curţii Henry Adams a dezgropat o oală de pămînt în care se aflau patruzeci de galbeni. Răzvrătirea şi prevederea trebuiau să meargă mînă în mînă ; trăsnetul poate cădea din cer, dar numai un nebun e în stare să aştepte ca aurul să-i vină tot de acolo.

Apoi, după ce şi-a aşezat cu grijă banii la cingătoare, Henry Adams a pornit să îndeplinească acel lucru ce trebuia îndeplinit şi la vremea cînd el se găsea departe printre mlaştini, tăind de-a dreptul către curtea boierului Aldrich, tot cerul

în urma lui, înspre locul unde se afla castelul măriei sale, strălucea de o lumină roșie ca sîngele. Și astfel, cu inima alinată de dreptatea înfăptuită, cu sufletul ușurat de dreapta răzbunare, se ducea să-și ia sub ocrotire pe cei ce erau carne din carnea lui și sînge din sîngele său.

Focul cel mare de la Saint David se vedea chiar și de la curtea boierului Aldrich. Nu numai castelul dar și toate acareturile, magaziile, șoproanele, staulele și hambarele fuseseră cuprinse de pîrjol. Atunci a vorbit boierul, încruntîndu-se la chip :

— Nu știu ce diavol ai stîrnit, Henry, dar tu pleci și eu rămîn aici ca să dau socoteală.

— Nu plec de teamă, ci fiindcă urăsc locul acesta și țara aceasta.

— Atunci să pleci chiar acum — a zis boierul — mai înainte ca poterile să pornească după tine. Îl urăsc pe stăpînitorul de la Saint David tot atît de mult ca și tine, dar nu-mi plac pîrjolurile și distrugerile.

— Crezi că trebuia să îndur în tăcere tot ce mi-a făcut ?

— S-ar fi putut și altfel, a mormăit boierul.

— Eu altă cale nu mai cunoșteam — a răspuns străbunul — dar dacă vrei să plec, pornesc chiar acum.

— Am să-ți dau o căruță și un vizitiu să te ducă pe tine și pe ai tăi pînă la mare și am să-ți împrumut niște bani.

— Nu-mi trebuiesc bani, a răspuns ritos Henry Adams, cu destul de puţină recunoştinţă. Îţi mulţumesc pentru găzduire iar cît despre căruţă, îţi voi plăti. Voi lua pe ai mei şi mă voi duce pînă la un oraş de pe coasta mării — iar de acolo într-un loc unde lucrurile merg altfel decît pe aici.

În noaptea aceea străbunul, împreună cu soţia şi cei nouă copii ai săi, au pornit la drum lung, lung, către locul căruia i se spune America.

VEDENIA LUI HENRY J. BAXTER

— Nu mai încape nici o îndoială — îi spuse în seara aceea, la cină, domnul Baxter soţiei sale Clarise — ruşii au bombe cu hidrogen.

— Nu cred nici o iotă din toată istoria asta, răspunse liniştită soţia, ridicînd glasul doar atît cît era nevoie pentru a se face auzită pînă la celălalt capăt al mesei de mahon care se afla între ei.

— Tare mi-e teamă că trebuie să mă crezi, draga mea, zise domnul Baxter plin de gravitate. Am discutat acolo, la uzină, cu Somerville — el conduce lucrările la noua uzină atomică ce o construim pentru ăia de la Washington şi din asta ies ca nimic zece milioane de dolari — în fine, am discutat cu el şi mi-a spus că fără nici o îndoială o au, iar tipul să ştii că se pricepe, draga mea.

— Dar e cu neputință, Henry, spuse soția zîmbind, în vreme ce servea soteul de mazăre cu unt din platoul pe care valetul îl ținea alături. Tare-mi place mazărea. Cred că nici nu există legumă mai delicioasă. Știi că familia Thompson are acum ca valet o piele roșie adevărată din West? L-au adus chiar de la Kingston[1]. Au dreptate cînd spun că în țara asta nu mai poți găsi personal de serviciu, în nici un caz un personal ca lumea. Are un accent încîntător. E imposibil, Henry.

— Ce-i imposibil? întrebă domnul Baxter încruntînd din sprîncene.

— Să aibă rușii bombe cu hidrogen. Nu-s decît niște sălbatici. E ca și cum ai spune că negrii aceia care le-au pricinuit atîtea necazuri plantatorilor, acolo... oh, cum se cheamă țara aceea, Henry?

— Kenya?

— Da, Kenya. E ca și cum ai spune că oamenii aceia îngrozitori au bomba cu hidrogen. Nu mai departe decît săptămîna trecută domnul Eugene Lyons a ținut la clubul femeilor o conferință despre Rusia — zău, Henry, ți-ar fi de mare folos dacă din cînd în cînd ai veni și tu să asculți conferințele noastre — și fără îndoială că din ce a spus el n-a reieșit de loc că e vorba de o țară care ar putea să aibă bomba cu hidrogen. N-au

[1] Una din rezervațiile în care sînt izolați ultimii supraviețuitori ai populației băștinașe din America de Nord.

nici măcar pantofi şi toată lumea umblă aproape desculţă. Poţi fi sigur că Eugene Lyons ştie ce spune de vreme ce şi-a petrecut toată viaţa studiind ce e rău în Rusia.

— Şi totuşi — zise domnul Baxter cu încăpăţînare — au blestemata de bombă cu hidrogen.

— Atunci înseamnă că au furat-o. De aici poţi vedea ce se întîmplă cînd mişună peste tot spionii atomici, pînă şi la Casa Albă — asta cînd se afla acolo acel domn Truman.

— Clarise — rosti domnul Baxter foarte încruntat — oameni ca mine şi ca tine ar trebui să studieze din nou problema asta, de la un capăt la celălalt. N-au furat-o. Au avut primii blestemata de bombă cu hidrogen.

De obicei somnul domnului Baxter era foarte liniştit, dar în noaptea aceea dormi destul de prost. Avu un vis în care să făcea că în preajma lui explodase o bombă atomică şi se chinuia chiar şi după ce fiinţa i se dezintegrase complet în particulele ei constitutive. Devenise un simplu grup de neutroni care suferea totuşi cumplit şi se trezi scăldat în sudori. Domnul Baxter avea doar cincizeci şi trei de ani şi, foarte de curînd, medicul îl cercetase din creştet pînă-n tălpi iar pe urmă îi spusese că, judecînd după toate datele posibile, nu vedea de ce n-ar mai fi putut trăi foarte bine încă vreo treizeci de ani.

— Unde mai pui că afacerile îmi merg grozav de bine, răsună în întunecimea tăcută a dormitorului vocea bătăioasă a domnului Baxter.

Îi plăcea domnului Baxter să se considere un foarte întreprinzător căpitan de industrie și n-avea decît dispreț pentru rentieri, diletanți și petrecăreți, pentru toți cei care se mulțumeau doar să pozeze în oameni activi și să rătăcească prin viață, la întîmplare, consumîndu-și veniturile. Marea lui mîndrie era că se ducea la uzină cinci zile pe săptămînă, cu excepția celor două luni de vacanță din fiecare vară și că făcuse acest lucru vreme de douăzeci de ani. Cu aceeași mîndrie putea arăta acum rezultatele. De la tatăl său moștenise o biată fabrică veche și dărăpănată, cu vreo cinci sute de lucrători, al cărei venit anual nu trecea niciodată de un milion de dolari ba chiar și scădea, pînă la mai nimic. Uzina la care mergea în dimineața asta se întindea pe douăsprezece hectare de teren, avea șapte mii de muncitori și în 1954 fiecare acțiune dăduse un divident de unsprezece dolari și douăzeci și doi de cenți. Să vedem dacă poate și *General Motors* [1] așa ceva!

Domnul Baxter se așeză la birou, privi în treacăt corespondența sosită în dimineața aceea, deschise telefonul direct și-i ceru secretarei să-l trimită la el pe domnul Somerville de îndată ce dînsul va putea să vină, ceea ce însemna imediat.

Domnul Somerville cîștiga zece mii de dolari pe an, era tatăl a trei copii, umbla îmbrăcat destul de neglijent, purta ochelari cu ramă groasă

[1] Unul dintre cele mai puternice grupuri monopoliste din S.U.A.

de baga şi avea o căutătură cam speriată. Datorită marelui său talent organizatoric, pînă acum ar fi ajuns uşor la un salariu de douăzeci şi cinci de mii de dolari pe an, dar asta numai în cazul cînd n-ar fi fost om de ştiinţă, fiindcă Bob Herman, şeful personalului în uzina domnului Baxter nu găsea că e bine să-i răsfeţi pe savanţii aceştia şi era de părere că se descurcă ei chiar şi cu zece mii ; cum domnul Baxter împărtăşea adîncul dispreţ al lui Bob Herman faţă de intelectuali şi cum Somerville era din fire un om cu totul incapabil să se impună — cu atît mai puţin astăzi, cînd cuvîntul „savant“ devenise sinonim cu subversiv — salariul lui rămăsese acelaşi, în ciuda importantului rol pe care îl avea în uzină. Nu trecu mult şi Somerville intră jenat, ca şi cum s-ar fi temut să nu deranjeze, în somptuosul birou al domnului Baxter, iar după ce acesta îi făcu semn, se aşeză în faţa mesei de lucru, cu ochii aţintiţi la cel care-l chemase.

— Am dormit prost astă-noapte, Somerville, începu domnul Baxter. Şi asta numai din pricină că m-am tot gîndit la afurisita aceea de bombă cu hidrogen. Doamna Baxter e de părere că n-o au. E o femeie inteligentă, doamna Baxter. Nu o inteligenţă care se observă la prima vedere, dar femeile au un fler al lor.

— Mi-e teamă că nu şi în asemenea probleme, spuse Somerville ca şi cînd şi-ar fi cerut iertare.

— Cum ?

— Adică, domnule Baxter, e în afară de orice îndoială că au bomba cu hidrogen. (După mutra pe care o făcu Somerville s-ar fi putut crede că el personal le dăduse ruşilor bomba cu hidrogen.) Vreau să spun că în problema asta nu mai încape nici un fel de dubiu. Vedeţi, domnule Baxter, aici nu mai e vorba de informaţii, de deducţii, de spionaj sau de lucruri asemănătoare. O ştim de la aparatele noastre şi aparatele ştiinţifice nu mint niciodată.

— Dar senatorul Howland spune că toată istoria nu-i decît propagandă comunistă şi că ruşii nu o pot avea mai devreme de cincizeci de ani.

Somerville tăcu. Nu era de loc dispus că arate că nu-i de acord cu senatorul Howland.

— Eşti convins?

— Domnule Baxter, mi-e teamă că toţi oamenii de ştiinţă, care lucrează în problemele atomice, sînt convinşi. După cîte am auzit chiar preşedintele e convins.

— Mă mir cum o mai fi jucînd.

— Poftiţi?

— Cum o mai fi jucînd golf, Somerville. Bătrînul Harrison încă de cînd era la „Consolidated" trăia numai pentru golf. Joacă aproape în fiecare zi şi joacă al dracului de bine. Mi-a spus că de cînd cu povestea asta cu bomba a făcut unsprezece partide formidabile.

— E o dovadă de oarecare uşurinţă, domnule.

— Uşurinţă e cam puţin spus. E o neghiobie pentru care cineva tot va trebui să plătească. Ei,

hai s-o lăsăm baltă, acum nu mai avem ce face. Şi bomba asta e chiar aşa de grozavă cum se spune, Somerville ?

— Mi-e teamă că da, recunoscu Somerville cu tristeţe. Dacă o bombă de asta ar fi aruncată cum trebuie în Connecticut să zicem, ar distruge orice urmă de viaţă de pe suprafaţa întregului stat.

— Dă-l dracului de Connecticut. Ce ar face aici, în Ohio ?

— Vedeţi, domnului Baxter, asta depinde. Dacă i s-ar adăuga uneia şi puţin cobalt iar apoi ar fi aruncată cam pe aici, pe lîngă lacuri şi dacă s-ar nimeri să sufle vîntul dinspre nord, ar avea cam aceleaşi efecte.

— Adică o singură bombă ar ucide toţi oamenii din Ohio ?

— Da, domnule. Şi nu numai oamenii dar şi vacile şi raţele şi porcii, tot, pînă şi grîul şi porumbul, adăugă Somerville neputîndu-şi stăpîni pasiunea pentru precizie.

— Măi să fie al dracului !

— E o armă formidabilă, zise Somerville oarecum entuziasmat.

— Măi să fie ! Şi cei de la Washington ştiu toate astea ?

— O, sigur, domnule Baxter. Au publicat chiar unele materiale deosebit de bune — materiale ştiinţifice vreau să spun.

— Bine, dar atunci de ce dracu nu iau nici o măsură ?

Somerville se gîndi că probabil nu există nici o măsură pe care ar putea-o lua, însă nu-și exprimă acest gînd, știind bine că în calitatea lui de om de știință nu se cădea să se amestece în politică.

— Bineînțeles că și noi am putea face același lucru la Moscova, zise domnul Baxter ca și cum pînă atunci ar fi ținut numai pentru sine această părere.

— Da, domnule, sigur c-am putea.

Domnul Baxter încruntă din sprîncene și se uită la Somerville. Rămase așa aproape un minut, privindu-l fix pe savant, și în cele din urmă izbucni :

— Fir-ar al dracului să fie, îți vine să crezi că idioții aceia de la Washington ar trebui să lase totul la pămînt și să clădească adăposturi. Ce zici de asta, Somerville ?

— Nu-i un lucru chiar atît de simplu pe cît pare, domnule Baxter. Un adăpost antiaerian obișnuit, ca cele folosite în războiul trecut, n-ar fi bun la nimic. Nici măcar galeriile metroului nu-s de vreun folos.

— Nu mă gîndesc chiar la locurile unde vor cădea direct bombele, Somerville.

— Actualmente nu se mai poate vorbi de lovituri directe, zise Somerville pasionat, așa cum era ori de cîte ori avea nevoie să-i explice domnului Baxter vreo chestiune științifică și cu atît mai încîntat acum, cînd dînsul îl asculta cu toată atenția. De obicei domnul Baxter îi cerea fără

nici un menajament să nu-l plictisească mult cu amănunte ci să se grăbească şi să treacă la producţie. De data asta însă, ai fi zis că voia chiar detalii. Ştiţi, continuă deci Somerville, lovitura poate fi socotită ca directă pe o rază de vreo cincisprezece kilometri iar otrăvirea atmosferei se poate extinde pe o rază de trei sau patru sute de kilometri, depinzînd de elementele constitutive ale bombei. În teorie este posibil ca o singură bombă cu cobalt, în condiţiile unor curenţi atmosferici prielnici, să ucidă orice fiinţă omenească de pe întinderea continentală a Statelor Unite — asta în teorie, bineînţeles, şi nu cu mulţi sorţi de realizare în practică. Aşadar, de fapt nu se mai poate vorbi despre lovituri directe şi despre evitarea lor. Probabil din pricina asta e şi Washington-ul atît de derutat.

— Şi cît durează otrăvirea aceea a atmosferei?

— La drept vorbind nu ştim, dat fiind că niciodată nu ne-am aflat într-o asemenea situaţie, dar ipotezele variază de obicei între cîteva zile şi cîteva secole.

— Cîteva secole? se holbă domnul Baxter.

— Da, domnule, chiar aşa. Desigur s-ar putea ca la suprafaţa planetei orice urmă de viaţă să dispară, dar în adîncul oceanului viaţa va continua să existe şi nu-i exclus ca linia naturală a evoluţiei să fie reluată aşa încît e de presupus că într-o bună zi, peste miliarde şi miliarde de ani, omul va apărea din nou pe pămînt.

— Ce să-ți spun, e grozav de încurajator, rosti domnul Baxter.

— Bineînțeles — adăugă Somerville dus pe gînduri — este posibil să se construiască și un adăpost sigur. Ar trebui să fie foarte adînc, complet izolat de suprafață și aprovizionat așa fel încît să poată asigura tot ce le-ar fi necesar eventualilor locatari pe vreme de cel puțin cinci ani. O asemenea construcție ridică o serie întreagă de probleme care însă cred că pot fi studiate și soluționate. Da, ar fi o chestiune foarte interesantă.

— Și cît crezi c-ar costa toată treaba asta, Somerville ? întrebă domnul Baxter nerăbdător.

Somerville ar fi preferat să stea o lună întreagă și să calculeze, să aibă mai întîi oferte de la diferite antreprize de construcții și să folosească prețul exact al tuturor materialelor, dar știa că domnul Baxter dorește să i se răspundă la întrebări imediat, chiar dacă răspunsul nu ar fi prea exact. Așa că se răsturnă în fotoliu, închise ochii și se apucă să calculeze în gînd, cu cea mai mare iuțeală, în vreme ce domnul Baxter păstra o tăcere plină de interes și cu totul neobișnuită pentru firea sa. În cele din urmă, Somerville spuse :

— Cred că s-ar putea face cu trei milioane. Nu-i o cifră exactă, bineînțeles, dar mult mai mult decît atît n-ar putea să coste.

În ziua aceea domnul Baxter a luat masa la Cleveland împreună cu Harvey Ramson care

avea şaizeci şi opt de ani, cîştigase cel puţin cincizeci de milioane de pe urma unor uzine aviatice dezvoltate vertiginos de la război încoace datorită comenzilor guvernamentale, cunoştea pe toţi cei de la Washington şi tocmai se întorsese de acolo, după ce rezolvase nişte treburi deosebit de importante. Domnul Harvey Ramson vorbea cu preşedintele şi cu toţi ceilalţi membri ai cabinetului prezidenţial, adresîndu-li-se pe numele cel mic, iar aceştia îi spuneau lui, Harvey. Domnul Baxter avea un deosebit respect pentru Harvey Ramson şi părerile sale, iar în timpul mesei, conduse discuţia aşa fel încît putu să-l întrebe dacă, după cîte credea el, va fi război cu Rusia.

— Mai curînd sau mai tîrziu trebuie să fie, spuse domnul Ramson. Trebuie să avem o răfuială. Întreaga lume liberă şi însuşi modul de viaţă american sînt în joc.

— Dar bomba cu hidrogen nu are nici un rol în toată chestiunea asta ? vru să afle domnul Baxter.

— Nu cred că ruşii o au, şi chiar dacă ar avea-o nu cred că sînt în stare s-o urnească de la pămînt. Nu există tehnică în Rusia, nu se pricep ei la asemenea treburi. Rusia e o ţară de mujici.

— Dar dacă totuşi o au ? insistă domnul Baxter.

În cazul acesta trebuie să-i izbim înainte ca ei s-o poată folosi. Represalii masive — ăsta-i cuvîntul !

„Represaliile masive“ se dovediră totuşi a fi

un leac cu efecte slabe asupra domnului Baxter, și încă o dată dormi prost. De data asta însă nu mai avu un coșmar, ci un vis care după aceea i se păru a fi un soi de vedenie minunată. Ce-i drept, nu a mărturisit niciodată celor apropiați această credință a sa, dar asta nu însemnă că era mai puțin convins de faptul că avusese o adevărată vedenie trimisă de Cel de sus. Se făcea că se află pe un vîrf înalt de munte, împreună cu soția, cu fiica și cei doi fii ai săi cu soțiile și copiii lor, iar lumea toată îi zăcea la picioare, cufundată în tăcere și înghețată în moarte. Atunci se auzi un glas care spunea: „Mergi și fă ca pămîntul să rodească iarăși!" Glasul acela era mîngîietor și visul minunat. Henry J. Baxter se trezi și pentru prima oară de cînd aflase despre bomba blestemată se simți voios și liniștit.

— Clarise — îi spuse el soției, la micul dejun — am să construiesc un adăpost antiaerian în stare să ne apere de orice.

— E o dovadă de mare înțelepciune din partea ta, Henry, conveni soția. Habar n-avea dînsa că adăpostul urma să coste, după calculele lui Somerville, vreo trei milioane de dolari.

In următoarele cinci luni, domnul Baxter a fost ocupat pînă peste cap cu construcția adăpostului. A hotărît să-l clădească chiar pe moșia sa de pe marginea lacului, mare de vreo sută cincizeci de hectare, care-i putea deci asigura toată izolarea necesară. Planurile au fost făcute chiar de Somerville și, pentru grăbirea construcției, s-a

recurs din plin la serviciile a trei dintre cei mai iscusiţi ingineri tineri din uzină.

În legătură cu cei trei ingineri tineri şi foarte pricepuţi, domnul Baxter încerca deseori acelaşi simţămînt pe care-l avea faţă de toţi directorii din uzina lui. Oamenii erau foarte destonici, e drept, dar totuşi uzina nu era a lor. La fel stăteau lucrurile şi cu cei trei ingineri : priceperea nu le putea fi pusă la îndoială, dar totuşi nu pentru ei construiau adăpostul. De aceea domnul Baxter nu se mai ducea nici măcar la club ci stătea ore întregi şi alcătuia lungi liste cuprinzînd tot felul de articole necesare unei familii numeroase silite să rămînă ani îndelungaţi închisă într-un adăpost. Era uluit de numărul nesfîrşit al lucrurilor de care avea nevoie familia Baxter pentru a continua să ducă viaţa ei obşnuită, şi nu mai puţin îl mira atitudinea soţiei.

— Henry — îi spunea ea ritos — dacă îţi închipui că am să stau eu cinci ani în gaura aceea şi am să-mi fac singură menajul, te-aş sfătui să-ţi schimbi părerea.

— Mai întîi că nu-i o gaură, răspundea cam acru domnul Baxter. Nu-i cu nimic mai prejos de adăpostul pe care îl are Ike sub Casa Albă şi nu se poate să-i adăugăm mereu alte încăperi.

— Ba se poate, ripostă doamna Baxter. Ori faci şi camere pentru servitori, ori pe mine nu mă mai amesteci în povestea asta.

— Vra să zică vrei să mai cheltuiesc încă un sfert de milion de dolari ?

— Cum? strigă doamna privindu-şi soţul ca şi cum atunci l-ar fi văzut întîia oară. Henry, cît anume ne costă adăpostul ăsta?

— Cam trei milioane de dolari, fără camere de serviciu.

— Cred că ţi-ai pierdut minţile, şopti doamna, ceea ce îl miră şi mai mult pe domnul Baxter, fiindcă era prima oară cînd o vedea dînd vreo atenţie banilor.

— N-ai să mai spui aşa, cînd or începe să curgă bombele cu hidrogen.

Cît despre ce a gîndit doamna Baxter în clipa în care soţul său a luat hotărîrea de a renunţa la călătoria în Europa şi a lăsat chiar să se înţeleagă că pînă ce vor începe să cadă bombele, pentru ei nu va mai putea fi vorba de nici un fel de călătorie — asta e cu neputinţă de aşternut pe hîrtie. Vreme de două săptămîni nu i-a mai adresat nici un cuvînt, dar domnul Baxter era atît de preocupat de adăpost încît e greu de spus dacă a observat atitudinea soţiei. O noapte întreagă a pierdut numai cu alcătuirea listei articolelor de băcănie. A studiat cinci broşuri asupra pilulelor cu vitamine, mai înainte de a comanda cele douăzeci de mii de bucăţi ce i s-au părut necesare şi de sute de ori a regretat că pe unul dintre băieţi nu l-a făcut medic. Ca să poată alege aşa cum trebuie seminţele sortite să refacă fertilitatea pămîntului, a trebuit să cerceteze tot felul de cataloage. A consultat experţi în problemele zootehnice şi horticole, iar de la o vreme

a început să cerceteze revista sa preferată — *United States News and World Report* — cu mai multă luare-aminte decît pînă atunci, străduindu-se să citească printre rînduri ca să afle cît de iminentă e izbucnirea războiului, deoarece acum, cînd adăpostul era aproape gata, avea impresia că se găsește prins într-o necruțătoare întrecere cu timpul și-l apucau fiorii la gîndul că bombele cu hidrogen ar putea să cadă mai înainte ca el să-și fi terminat pregătirile.

Oricît ar părea de straniu, ura lui împotriva comunismului — odinioară neobișnuit de arzătoare chiar pentru un milionar din Ohio — începu să scadă. Rușii îl ajutaseră să-și găsească țelul suprem al vieții și din pricina asta uneori se gîndea la ei chiar cu simpatie. Devenise din ce în ce mai evlavios și începuse să creadă că în visul în care avusese vedenia, stătuse de vorbă cu însuși Dumnezeu. Pînă și mult așteptatul dineu de la Casa Albă, pe care Harvey Ramson făgăduise să-l aranjeze, i se părea acum mai puțin important decît acel vis.

In vremea asta, încîntătoarele livezi de pe colinele din preajma locului deveniseră un șantier de construcții. Excavatoare enorme mușcau din ce în ce mai adînc pămîntul. Cofraje de tot felul se înălțau în groapa căscată și un șuvoi nesfîrșit de beton se scurgea într-acolo pentru a asigura liniștea familiei Baxter. Tractoarele duduiau peste tot locul și barele de oțel se legănau în ghearele macaralelor. Marasmul ce cuprinsese

activitatea din construcţii în nordul statului Ohio, fusese lichidat datorită vedeniei domnului Baxter şi sute de oameni ducea în fiecare săptămînă acasă simbria cu care luau hrană pentru copii, îşi procurau îmbrăcăminte ori îşi plăteau chiria. Toate acestea domnul Baxter nu le ştia şi chiar de le-ar fi ştiut n-ar fi găsit cu cale să le acorde vreo atenţie. Iar cînd în cele din urmă masiva casă subterană capabilă să reziste chiar unei lovituri directe a bombei cu hidrogen căpătă formă definitivă, starea sufletească a domnului Baxter nu putea fi numită decît veritabil extaz. Toţi oamenii din uzină, prietenii, asociaţii, soţia — toţi băgară de seamă schimbarea domnului Baxter, felul cum ţinea capul, atît de mîndru şi încrezător, strălucirea ochilor şi glasul care-i devenise catifelat şi mîngîietor.

Intr-o seară de septembrie, cînd adăpostul era aproape complet pus la punct, domnul Baxter stătea lîngă ascensorul ce ducea spre interior şi admira înfăţişarea concretă pe care o căpătase vedenia sa. Pe neaşteptate, dinspre lac veni o furtună de toamnă cu tunete şi fulgere, iar domnul Baxter fugi repede spre casă, însă potopul îl ajunse din urmă. In fugă, alunecă pe aleea inundată de şuvoaie, căzu şi se izbi rău cu capul de pietrele pavajului. Acolo, în ploaie, zăcu mai bine de un ceas şi de-abia cînd veni ora mesei şi el nu se înfăţişă, soţia trimise servitorii să-l caute. Cînd au dat peste dînsul, domnul Baxter era mort, rece şi ţeapăn.

Toţii copiii şi nepoţii s-au grăbit să fie de faţă la înmormîntare şi la deschiderea testamentului. Lor, domnul Baxter nu le spusese nimic despre adăpost fiindcă avusese de gînd s-o facă de-abia cînd totul avea să fie gata, iar acum Clarise găsi de cuviinţă să nici nu pomenească despre istoria asta. Îmbrăcată în negru, părea foarte tînără şi frumoasă aşa că în vreme ce ea se supunea tuturor formelor convenţionale ale durerii, ceilalţi nu puteau să nu remarce cît de bine arată. Prin testament, doamnei Baxter i se lăsa moşia de pe marginea lacului împreună cu vreo cinci milioane de dolari în titluri şi acţiuni — restul averii fiind împărţit copiilor — aşa încît dînsa, care nu fusese niciodată o femeie lacomă de avere, se arăta foarte mulţumită cu partea ce-i revenea.

Clarise mai zăbovi vreo trei luni înainte de a pleca în Europa şi în vremea asta se strădui din răsputeri să vîndă moşia de pe malul lacului. Din păcate însă începuse să se vorbească foarte mult despre tratative şi despre interzicerea bombei cu hidrogen, aşa că nimeni nu se arăta dispus să investească trei milioane într-un adăpost, oricît de sigur ar fi fost el. În sudul Franţei, doamna Baxter cunoscu un conte austriac şi se căsători cu el într-un timp pe care copiii îl socotiră indecent de scurt. Lucrul cel mai extraordinar fu însă interesul cu totul deosebit pe care contele austriac îl arăta titlurilor şi acţiunilor doamnei, deşi niciodată pînă atunci nu se ocu-

pașe de afaceri. Cînd băgă de seamă că moșia ei de pe marginea lacului fusese reevaluată de fisc la patru milioane de dolari, o convinse s-o cedeze în contul impozitelor, așa că statul o luă în primire și lăsă pămîntul în paragină. Și iată cum ascensorul care circula într-un spațiu ermetic izolat începu să ruginească iar cele douăzeci de mii de vitamine rămaseră neatinse, așteptînd zadarnic pe cineva să le înghită.

Cîteodată, doamna Baxter se gîndea cu părere de rău la Henry, soțul ei dintîi. Dar de cîte ori o încercau simțăminte de vinovăție, își imagina că ar fi trebuit să stea cinci ani de zile într-un adăpost și asta o întărea nespus. În ceea ce-l privește pe soțul de-al doilea, contele austriac, fiind dînsul ocupat să toace iute cele cinci milioane de dolari, nu prea îi ardea să se gîndească la bomba cu hidrogen.

Singurul care rămăsese chinuit de regrete, era Somerville. El a fost totdeauna încredințat că știința, combinată cu spiritul practic american, poate născoci ceva în stare să reziste unei lovituri directe a bombei cu hidrogen și uneori îi părea nespus de rău că Henry J. Baxter n-a avut niciodată prilejul să-i verifice teoriile

COCA-COLA

Despre Coca-Cola s-au spus foarte multe şi felurite lucruri şi nu-s puţini cei care afirmă că e ceva mai mult sau ceva mai puţin decît o băutură oarecare. Ba sînt pe lume şi locuri unde oamenii vorbesc fără simpatie despre o anumită „civilizaţie Coca-Cola". Oricum ar fi, am şi eu părerea mea în această chestiune şi de cîte ori mă gîndesc la ea, îmi aduc aminte de ceea ce aş putea numi „aventura mea din Arabia".

Să nu se creadă cumva că aş fi în vreun fel vrăjit de farmecul Arabiei pe care o socotesc una dintre cele mai puţin binecuvîntate regiuni de pe glob. In orice caz, ştiu cu siguranţă că în luna lui iunie acolo e mult mai cald decît în iad, căci iadul nu-i decît produsul unei imaginaţii naive, pe cîtă vreme vara din Arabia e o reali-

tate. Știu asta fiindcă pe vremea celui de al doilea război mondial, călătorind din Africa înspre Extremul Orient și fiind curios să aflu cîte ceva și despre peninsula Arabică, am poposit acolo în vreme de iunie. Dacă s-ar fi întîmplat să fie iarnă, e probabil că Arabia mi-ar fi trezit același interes pe care l-a trezit și altora ; în plină vară însă, căldura, nisipul și sărăcia de nedescris au izbutit în cîteva zile să-mi potolească definitiv orice curiozitate și nu m-am mai gîndit decît cum s-o șterg mai repede de acolo.

Treaba nu era atît de simplă cum s-ar fi putut crede, deoarece, după toate aparențele, nici o navă din Transporturile Aeriene ale Armatei nu părăsea Arabia direct, ci trebuia să treacă mai întîi de la un aerodrom la altul, prin toate aerodromurile din peninsulă. Cei cîțiva bieți ostași nefericiți de pe aceste aerodromuri se aflau într-o permanentă stare de deshidratare și niciodată nu vorbeau despre femei ori despre război ci numai despre calitatea, gustul și abundența apei de pe vreun alt aerodrom. Și așa, discutînd cu multă ardoare despre apă, își cheltuiau toată solda pe Coca-Cola. E uluitor cîtă Coca-Cola poate consuma un american în deșertul Arabiei !

Timpul trecea, cerul devenea din ce în ce mai arzător, iar cînd într-o bună zi am aterizat pe un aerodrom din centrul peninsulei și de-abia m-am tîrît împleticindu-mă pînă într-un loc umbrit unde am văzut că termometrul arăta 160⁰

Fahrenheit [1], am înțeles că-s sătul de Arabia. Așa că am întrebat cînd pleacă de acolo primul avion.

Mi s-a spus că doar unul singur urma să decoleze în următoarele patruzeci și opt de ore și că era vorba de un C. 46 care trebuia să sosească chiar în după-amiaza acelei zile și să plece de îndată ce avea să fie încărcat și alimentat cu benzină. Ce fel de încărcătură ar fi putut lua avionul din ungherul acesta uitat de Dumnezeu în mijlocul unui pustiu arzător, strălucitor și alb de parcă ar fi fost presărat cu sare, nici nu știam și nici nu doream să aflu, așa după cum nu știam și nu doream să aflu încotro urma să se îndrepte. Eram sigur că în orice direcție aș fi plecat, aveam să ajung într-un loc mai plăcut decît cel în care mă aflam acum.

Pînă la sosirea acelui C.46 mai erau trei ore pe care le-am petrecut într-un fel de agonie, bînd apă galbenă și clocită, înghițind tot felul de săruri împotriva transpirației excesive și cinstind Coca-Cola cu ofițerii și ostașii. Toți aceștia mă priveau așa cum niște oameni condamnați să trăiască toată viața în Valea Morții — dacă există vreuna — l-ar privi de bună seamă pe turistul sosit într-un automobil cu instalații de aer condiționat iar unii dintre ei, care apucaseră să consume mai multă Coca-Cola, plîngeau de invidie și mîhnire. Numai cînd începeau să se laude cu

[1] Aproximativ 70° C.

zăpuşeala din locul unde se aflau ei, parcă mai prindeau ceva viaţă. Nimeni nu tăgăduia că acolo domnea probabil o arşiţă mai cumplită decît în orice alt colţ din lume.

— Şi la Abadan e cald, mi-aduc aminte că am spus atunci, numai aşa, ca să întreţin discuţia, întrucît, în toate locurile unde se aflau ostaşi americani, Abadanul era socotit ca a doua dintre localităţile cu cea mai toridă climă de pe glob.

— Abadan ? au răspuns ei cu tristeţe. La Abadan nu-i niciodată într-adevăr cald. Acolo ne ducem şi noi cînd avem permisie şi dacă le spunem băieţilor cît de cald e la noi se supără, fiindcă li se pare că vrem să micşorăm faima locului unde se găsesc ei.

Aşa stăteau lucrurile, şi cînd în cele din urmă a sosit avionul, mi s-a părut că sînt un condamnat salvat de la moarte printr-un miracol. Deabia m-am tîrît pînă la uşa popotei ca să-i întîmpin pe cei din echipaj care se apropiau străbătînd pista betonată, încinsă de soare. Erau trei flăcăi veseli şi sănătoşi, purtau mustaţă, aveau ochi albaştri şi obrazul numai zîmbet.

— Puteţi lua un pasager ? i-am întîmpinat eu.

— Sigur, domnule, mi-a răspuns pilotul. Adică numai dacă aveţi ordin în regulă.

— Am tot ce-mi trebuie. Atunci v-aţi îmbogăţit cu un pasager.

— Foarte bine, zise pilotul. Ne face plăcere să mai avem şi cîte un pasager, fiindcă atunci călătoria devine mai amuzantă. E tare plicticos să

faci transporturi prin deşert. Niciodată nu se întîmplă şi ceva mai deosebit. Sînteţi corespondent de război, nu-i aşa ? Sigur, dumneavoastră aveţi ocazia să treceţi prin tot felul de întîmplări interesante.

— Cea mai interesantă dintre toate întîmplările prin care am trecut pînă acum ar fi totuşi plecarea de aici, am răspuns eu.

— Bun, s-a făcut! Zăbovim numai vreun ceas, două, pînă se termină încărcarea şi pe urmă plecăm. Încotro vreţi să mergeţi ?

— Încotro mergeţi voi, i-am răspuns, întrebîndu-mă încă o dată cam ce fel de încărcătură s-ar putea lua de aici. Am aflat însă curînd, şi de fapt ar fi trebuit să-mi dau seama încă de la început. Un singur articol putea fi încărcat pe acest aerodrom pierdut în imensitatea pustiului, singugurul articol care găsea acolo consumatori puşi pe cheltuială şi gata să plătească. Un şir de ostaşi năduşiţi şi toropiţi de arşiţă începură să încarce în avion lăzi cu sticle goale de Coca-Cola.

Acel C.46 era un avion cu două motoare, urît la înfăţişare, burtos şi mare cît o balenă, folosit mai cu seamă la transporturi. Călătorisem de multe ori cu astfel de avioane şi n-aveam nimic de obiectat împotriva lor, afară de faptul că după cîte ştiu nu prea erau pe placul piloţilor şi mai ales că trenul mobil de aterizaj, cînd era scos de sub burta avionului, înainte de aterizare, făcea un zgomot înfiorător, un fel de scîrţîit care-ţi zgîria timpanele şi-ţi destrăma nervii. Cum însă

toate avioanele mi se păreau la fel de nesigure, nu puteam avea decît simţăminte duioase pentru această corabie a văzduhului venită să-mi salveze din pîrjol şi trupul şi sufletul.

Avionul aflat pe aerodrom un avea uşi. Toate celelalte C.46 care erau folosite în regiunea asta a globului aveau uşi mari şi duble, îndeajuns de largi pentru a lăsa să treacă prin ele un jeep ori un mortier, dar cel pe care-l priveam acum probabil că-şi lepădase undeva uşile. Era cam neobişnuit să zbori într-un avion nu prea deosebit de un automobil decapotabil, dar mie nu-mi mai ardea de căutat nod în papură, aşa că priveam cu interes cum creştea înlăuntrul avionului grămada de sticle goale de Coca-Cola. Ce-i drept, e de mirare cît de multe sticle de Coca-Cola pot fi încărcate într-un C.46, dar mult mai de mirare mi se părea cît de multă Coca-Cola poate consuma un singur aerodrom. Mai întîi am fost mirat, dar pe urmă fui într-adevăr uluit. In fiecare clipă eram convins că s-a terminat, că depozitul aerodromului nu poate vărsa încă mai multă Coca-Cola şi avionul nu mai poate înghiţi, dar repede am început să-mi dau seama că în ceea ce priveşte capacitatea, amîndouă întreceau cu mult orice limite ale imaginaţiei mele. Vreme de aproape trei ceasuri, sub soarele pîrjolitor, un şuvoi masiv şi neîntrerupt de sticle goale de Coca-Cola s-a revărsat în acel C.46. Oricît de cumplită era arşiţa, am fost nevoit să privesc în ce fel pîntecul uriaş al avionului se umple cu

sticle de Coca-Cola şi simţeam cum treptat mă cuprinde un simţămînt de totală supunere în faţa sorţii şi încep să cred că visez. Foarte grijulii, oamenii din echipaj au lăsat un locşor liber între mormanul de lăzi cu sticle şi peretele avionului, căci altminteri nici măcar unicul pasager n-ar fi avut unde sta.

În cele din urmă au sfîrşit cu încărcatul şi navigatorul, cel mai firav la trup dintre membrii echipajului, un băiat ce nu părea să aibă mai mult de optsprezece ani în ciuda mustăcioarei lui blonde, a venit să-mi dea de veste că sînt gata de plecare. În drum spre avion, l-am întrebat unde trebuia să mă aşez.

— Oriunde credeţi că puteţi sta mai comod, mi-a răspuns el plin de voie bună. Ne pare tare bine că mergeţi cu noi, fiindcă e foarte interesant să întîlneşti pe aici un om ca dumneavoastră.

„Oriunde" însemna un fel de coridor larg de vreo jumătate de metru, cuprins între lăzile cu sticle şi peretele avionului, aşa că mi-am ales un locşor cam în dreptul uşilor căscate, mi-am întins pe jos mantaua de ploaie şi m-am culcat pe ea în aşteptarea curentului răcoros şi mîngîietor al înălţimilor. Din locul unde mă aflam şi uitîndu-mă prin spaţiul în care ar fi trebuit să se afle uşile, aveam o privelişte foarte plăcută, nu mult diferită de cea care ţi se oferă cînd călătoreşti într-un automobil decapotabil şi urmăream cu interes cum fuge pămîntul sub noi şi cum în cele din urmă ne înălţăm în aer. Foarte curînd ae-

rodromul rămase mult în urmă, dar curentul răcoros atît de mult așteptat întîrzia să se facă simțit. Ne ridicaserăm la vreo două sute de metri și mai sus nu urcam, iar asta îți dădea o senzație teribil de supărătoare. Trecusem peste terenul plat și întins, alb ca sarea, unde fusese construit aerodromul și acum ne aflam deasupra unei regiuni cu nesfîrșite dune de nisip, probabil deosebit de înalte de vreme ce adesea aveam impresia că zburăm doar la cîțiva centimetri deasupra coamelor lor. Nu peste mult timp navigatorul părăsi cabina și se strecură de-a lungul peretelui, venind către mine.

— Știți, domnule — îmi zise el vesel — e curios, dar s-ar părea că e ceva în neregulă cu balansul.

— Cu ce?

— Cu echilibrul avionului. Adică asta, vedeți, depinde de cum încarci. Aceste C.46 au însemnate exact locurile unde trebuie să așezi tot soiul de încărcături militare. De pildă, semnele de aici, de pe perete, arată în cel fel trebuie așezat un car blindat, un jeep ori un tun de 50 — indică exact locul tuturor încărcăturilor, dar bineînțeles că despre Coca-Cola nu spune nimic.

— Da, despre Coca-Cola nu spune nimic, repetai și eu.

— Doar nu puteau oamenii să se gîndească la toate. Trebuia să ne batem și noi capul cum să încărcăm sticlele astea, și-i de necrezut cît de grele sînt, dacă ții seama că-s goale. Nu izbutim

cu nici un chip să luăm altitudine şi-i limpede că toată buba e cu balansul. De aceea pilotul s-a gîndit dacă n-aţi putea cumva să vă retrageţi în coada avionului, împreună cu mine, ca să modificăm în vreun fel balansul şi să putem lua înălţime.

Atunci am privit către uşile deschise şi pe urmă înspre dune, după care am dat din cap în semn că sînt de acord şi am pus o întrebare idioată cu privire la paraşute.

— N-aveţi nici una ? Da, e curios şi mai ales e împotriva regulamentului, dar de altfel nici n-ar fi de vreun folos, la înălţimea asta. Probabil că nici n-am putea sări, din pricina curentului de la uşi.

Pe cînd ne tîram înspre coadă, îmi veni în gînd să-l întreb ce se întîmplase cu uşile, dacă dinadins zburau fără ele, ori fuseseră nevoiţi să le lase undeva din pricină că luaseră atunci cine ştie ce încărcătură curioasă, care trebuia să mai atîrne puţin şi în afară. Numai că n-am dat glas acelui gînd şi taina uşilor a rămas pentru mine nepătrunsă, pînă în ziua de azi. Oricum ar fi fost, ne-am tîrît mult, mult de tot, pînă aproape de capătul cozii şi ne-am ghemuit la poalele unui munte de lăzi cu sticle de Coca-Cola, dar după cît se părea balansul rămînea neschimbat şi sucindu-şi gîtul ca să poată vedea afară, navigatorul recunoscu deschis că nu cîştigasem de loc înălţime.

— Ce ar fi să mergem înspre cabina de comandă ? propuse tînărul. Poate că e nevoie să sporim greutatea în față.

Așa că ne-am strecurat înapoi, către cabina de comandă, unde am rămas cu pilotul și cu ajutorul lui. Cu toate că amîndoi acești tineri făceau parte din acel soi de oameni ce par a nu-și face niciodată griji, în orice situație s-ar găsi, un vag aer de îngrijorare începuse să plutească pe chipurile lor. Starea în care mă aflam eu, era departe de a se mai putea numi „vag aer de îngrijorare".

— Ce spuneți de drăcovenia asta, zise pilotul adresîndu-mi-se.

— Nu reușim de loc să luăm altitudine, adăugă pilotul secund.

— Din pricina balansului, completă navigatorul.

Mi-am spus și eu părerea :

— Blestematele astea de sticle sînt de vină. Nu s-a construit încă un avion în stare să ducă atît de multe sticle de Coca-Cola.

— Sînt goale, domnule, zise domol pilotul.

— Dar avionul nu-i gol. E îndesat.

— Da, domnule. Despre sticle am spus că sînt goale. Am căutat să apreciem greutatea cît am putut mai bine.

— Nu-i vorba de greutate, e vorba de balans, stărui navigatorul.

— Ce-i prost — adăugă cu tristeţe pilotul secund — e că în manualul despre C.46 nu se spune nimic cu privire la sticlele de Coca-Cola. Dar absolut nici un rînd. Trebuie să ghiceşti tu singur.

— Ba ce e prost — intervenii şi eu — e că mai curînd sau mai tîrziu o să ne ciocnim cu afurisiţii ăştia de munţi de nisip.

— Nu-s munţi, domnule, doar nişte dune.

— Ba mie mi se par munţi în toată regula şi dacă mai pierdem ceva din înălţime o să ne izbim de unul din ei.

— Ar fi prost al dracului.

— Ce prost, c-ar fi de-a dreptul tragic dacă am cădea aici, în pustiu. După părerea mea ar trebui să ne întoarcem la aerodrom.

— Ne-am gîndit şi noi la asta, domnule, dar am mai pierdut ceva altitudine după ce am trecut de un lanţ mai înalt de dune. Nu cred că am mai putea ajunge la aerodrom.

Intr-un fel, răspunsul m-a mai liniştit.

— Bine, am zis eu atunci. Dacă aşa stau lucrurile nu ne mai rămîne de făcut decît un singur lucru.

— Ce anume, domnule?

— Să ne mai scăpăm de cîteva din lăzile astea.

— Cum?

— Să ne scăpăm de ele, domnule? Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi, zise pilotul secund.

— Să le aruncăm, am spus eu plin de emfază.

Le zvîrlim pe uşile deschise. Aruncăm mereu, pînă vom vedea că putem cîştiga înălţime.

— Sticlele de Coca-Cola, domnule?

— Exact, chiar aşa: sticlele de Coca-Cola.

— Doar n-o să le aruncăm peste bord! Aţi vrea să le zvîrlim din avion?

— Da, chiar la asta m-am gîndit.

— O, nu, domnule, zise pilotul.

— Nu putem face una ca asta, adăugă pilotul secund.

— Nu putem arunca sticlele de Coca-Cola, zise şi navigatorul cu toată seriozitatea. Da, dacă ar fi orice altceva, s-ar putea. Jeepuri, tancuri, tunuri — da, bineînţeles, mai ales dacă împrejurările ar cere-o. Dar sticlele de Coca-Cola în nici un caz. Mă tem că nu prea ştiţi dumneavoastră cum stau lucrurile cu Coca-Cola.

— Vedeţi... Coca-Cola... mormăi pilotul. Ştiţi... nu prea mă pricep cum să vă explic. Ca să poţi înţelege asta e nevoie să porţi uniforma vreo cîţiva ani. Îmi dau seama că dumneavoastră ştiţi multe lucruri, dar la armată e altceva. Nu merge aşa, s-arunci sticle de Coca-Cola.

— S-ar vedea imediat că avem lipsă la inventar, interveni din nou navigatorul, şi ne-ar întreba ce-am făcut cu sticlele. Ce aţi vrea să spunem, că le-am aruncat în pustiul Arabiei? Nu, domnule. Imposibil. Nici vorbă.

— Lăsaţi-mă să-mi iau eu toată răspunderea, i-am rugat. Aruncaţi vina asupra mea. Răspund eu şi faţă de societatea Coca-Cola şi faţă de au-

torităţile militare. Daţi-le dracului de sticle, că le plătesc eu pe toate.

— O, nu, domnule. Nu vă puteţi lua o asemenea răspundere.

Atunci mi-am ieşit din fire şi le-am spus :

— Sînt mai mare în grad decît voi toţi. Uite, vă arăt actele. Sînt căpitan ! Ce aţi zice dacă v-aş da ordin ?

— Îmi pare rău, dar cred că nici aşa nu se poate, domnule, răspunse pilotul cu tristeţe. Sînteţi corespondent de război şi deci de fapt nu ne puteţi fi superior în grad, aşa încît mi-e teamă că n-aveţi cum ne da un ordin valabil.

— Dar n-o să mai treacă mult şi-o să ne lovim de-un munte de-ăsta de nisip. Vă daţi seama ce înseamnă să cazi în pustiul Arabiei? Ştiţi doar că arabii nu-i prea iubesc pe americani şi dacă dau peste noi — în cazul cînd nu murim de sete mai înainte — dacă ne găsesc aici în pustiu, nu-i greu să vă închipuiţi cam cu cîtă blîndeţe au să ne dezmierde.

— Da, domnule, situaţia e foarte proastă, zău aşa, mormăi şi pilotul. E ruşinos să ne găsim într-o asemenea încurcătură, dar vă spun cu toată sinceritatea că nu văd de loc ce-am putea face. Singura soluţie la care ne-am putea opri ar fi să comunicăm la aerodromul cel mai apropiat că vrem să aterizăm ca să aşezăm altfel încărcătura. Pînă acolo mai sînt vreo sută cincizeci de kilometri şi nu trebuie să trecem peste dune

prea înalte. Avem toate şanşele să ajungem; zău, domnule.

Am făcut atunci apel la mîndria lor şi le-am arătat ce degradant şi ruşinos e să mori aşa, ca un gîndac, strivit între nisip şi sticle de Coca-Cola. M-am străduit să le înfăţişez în imagini cît mai zguduitoare atrocităţile comise de arabi împotriva americanilor şi am colorat din plin aceste imagini cu amănunte aflate de pe la ostaşi. Le-am explicat cam cum se produce procesul de deshidratare în văpaia aceea a pustiului şi ce înseamnă să mori de sete, sau mai bine zis ce înţelesesem eu, din cele mai iscusite descrieri citite, ce înseamnă a muri de sete.

Totul a fost însă zadarnic şi oamenii mei au rămas mai departe hotărîţi să ducă avionul la destinaţie fără să aibă vreo sticlă lipsă.

Următoarele douăzeci de minute n-au fost de loc plăcute, dar cred că una dintre cele mai fericite clipe ale vieţii mele a fost aceea în care am zărit pentru prima dată aerodromul, în depărtare. Zburam foarte jos — probabil că nu depăşeam trei sute de metri — şi totul s-a petrecut foarte rapid. Îmi dădeam seama că lipseşte ceva, ceva important şi hotărîtor în împrejurarea în care ne aflam şi îmi încordasem nervii pînă la maximum, îmi răscoleam memoria, îmi storceam creierii. Şi deodată, chiar în clipa cînd m-au năpădit sudorile reci ale spaimei, mi-am dat seama că ceea ce lipsea era zgomotul acela cumplit, scîrţîitul care-ţi sparge timpanele atunci

cînd un C.46 își scoate trenul de aterizare. Aterizam deci fără să fi scos roțile de sub burta avionului.

Am izbucnit într-un strigăt turbat, am urlat „roțile... trenul... aterizarea“ și alte cuvinte de acest fel, cît de repede și cît de tare am putut, dar era prea tîrziu. Ajunsesem de-acum pe aerodrom, aproape că atingeam pista, și deodată pîntecul mare al aparatului a izbit betonul și am făcut o aterizare de toată frumusețea, sfărîmînd partea de jos a avionului și o porțiune din pistă, în mijlocul unei simfonii de sticle goale de Coca-Cola. A fost totuși o aterizare foarte reușită, fiindcă după cîte am aflat mai apoi, diferența n-ar fi fost prea mare dacă am fi aterizat pe roate — afară de faptul că n-am fi sfărîmat pîntecul avionului — și la drept vorbind ar fi greu să-i învinuiești pe cei trei aviatori c-au uitat să scoată trenul de aterizare, dacă te gîndești prin ce trecuserăm. Fapt e că nimeni n-a fost rănit și că ne-am făcut drum printre lăzile și sticlele sfărîmate, ieșind afară, pe pămîntul binecuvîntat.

Mă găseam tot în Arabia și am rămas în bătaia soarelui privind cum aleargă înspre noi jepurile și ambulanța.

— Ei, iată că am sosit, zise navigatorul.

— Sosirăm, spuse și pilotul secund.

— Știți, domnule — mi se adresă pilotul cu multă veselie — dacă e la o adică, poți ateriza fără roți tot atît de bine ca și cu ele.

— Numai că nu prea se bucură avionul, spuse navigatorul.

— Probabil că din pricina căldurii s-au înțepenit roțile, minți pilotul secund, vrînd să pară sigur de sine.

— Mare porcărie și cu sticlele astea, dar asta-i situația, ce să mai facem, zise pilotul. Fir-ar să fie de sticle — dracu știe pe unde o să scoatem cămașa.

— Am băgat-o pe mînecă, zău așa, ofta navigatorul. Ce bine ar fi fost să fie muniții.

CRISTOS ÎN CUERNAVACA

Într-o senină și răcoroasă dimineață de vară, pe cînd coboram împreună cu soția mea pe strada Dwight W. Morrow din Cuernavaca, venind dinspre vîrful colinei și îndreptîndu-ne către Piața Veche, am zărit un om călare pe un asin — sau *burro* cum i se spune pe acolo — și omul acela semăna cu Isus Cristos. Ați putea face observația că nimeni nu știe exact cum arăta Crist, dar există totuși un tip care s-a format de-a lungul vremurilor, concretizîndu-se în zeci de mii de portrete și sculpturi, iar omul acela așa arăta la chip.

Era un indian. Purta o mantie ponosită, pălărie cu boruri largi și părul lung i se revărsa de sub pălărie de o parte și de alta a feței sale prelungi și spiritualizate. Chipul îi era plin de tristețe, așa cum sînt atît de multe chipuri în

Mexic, iar în ochii lui negri şi frumoşi se putea citi că omul poartă o povară nu mai puţin apăsătoare decît o cruce grea de stejar. Şaua era de lemn, lucrată primitiv şi în grabă, iar cele două bidonaşe de lapte care-i atîrnau la oblînc şi sandalele, cu care era încălţat, arătau că e un ţăran venit la oraş să vîndă laptele celor cîteva capre ale sale. Lăsase asinul în pas domol şi era atît de adînc cufundat în gînduri încît se părea că, în afară de propriile-i griji şi amintiri, nu mai vede absolut nimic.

Ne-am uitat amîndoi la el fix şi fără bunăcuviinţă, fiindcă ne-ar fi fost cu neputinţă să nu ne uităm şi după ce a trecut ne-am privit unul pe celălalt, cu adîncă uimire; doar nu-i lucru obişnuit să vezi imaginea vie a lui Crist călare pe asin.

Am discutat despre el, în vreme ce ne-am făcut cumpărăturile, şi apoi am plecat cu coşniţa plină către *plaza,* centrul orăşelului, ca să ne aşezăm undeva, să bem o ceaşcă din acea minunată cafea mexicană şi să ne bucurăm de soarele dimineţii, înainte de-a ne întoarce acasă.

Cînd am ajuns în *plaza,* l-am zărit stînd singur la o masă din faţa cafenelei pe omul căruia îi spuneam între noi „refugiatul"; şi cum era un tip inteligent, amabil şi amuzant, am fost încîntaţi să ne aşezăm la masa lui şi să bem cafeaua împreună.

Desigur în Cuernavaca sînt mulţi refugiaţi, de toate soiurile, şi ani de-a rîndul au stat aici republicani spanioli în refugiu, înaintea lor au venit

refugiaţi din Germania, iar înaintea acestora refugiaţi din toate colţurile Americii Latine; căci, dacă cineva e silit să se expatrieze, unde ar mai putea găsi un oraş la fel de frumos, la fel de liniştit şi de primitor cum e Cuernavaca? Din Statele Unite ale Americii însă Cuernavaca n-a primit refugiaţi decît în ultimi cinci ani, cînd au început să sosească de acolo refugiaţi şi exilaţi, condamnaţi politici eliberaţi dar chinuiţi încă de singurătatea şi teroarea din puşcărie, scriitori trecuţi pe lista neagră şi urmăriţi oriunde s-ar duce, actori care nu mai pot juca fiindcă au semnat cîndva o petiţie, artişti puşi în urmărire de cutare sau cutare comisie a Congresului şi alţi oameni cuprinşi de teamă şi scîrbă la vederea celor ce se petrec în ţara unde s-au născut. Intr-un anumit moment — nu-i prea mult de atunci — exista acolo o destul de numeroasă colonie de refugiaţi din Statele Unite, dar ea s-a tot micşorat deoarece refugiaţii fie că au preferat satisfacţiile citadine din Mexico-City, fie că au cedat dorului de ţară şi apăsării sărăciei, hotărîndu-se să înfrunte orice i-ar aştepta în patrie.

Aproape simbolic, numai „refugiatul" rămăsese acolo, în vara cînd am fost noi. In acel moment, el rămăsese ultimul american în Cuernavaca. Era tare amărît şi cumplit de supărat din pricină că rupsese atîtea şi atîtea punţi dintre el şi casa lui, din pricină că drumul îndărăt se arăta atît de întortocheat şi anevoios, dar îşi acoperea durerea şi deznădejdea ca un umor rău-

tăcios şi cu tot felul de comentarii ironice privitoare la propria lui persoană. Ştia că provoacă mila celorlalţi, dar asta îl indispunea şi de aceea ne-a întîmpinat nu cu prea multă delicateţe şi cu oarecare acreală.

După ce am comandat cafele, soţia mea i-a spus :

— L-am văzut în piaţă pe Crist călare pe asin.

— Cum ?

I-am explicat eu, sorbindu-mi cafeaua şi uitîndu-mă la piaţa albă şi verde, scăldată în soare, la vechiul palat al lui Cortez şi la lanţul de munţi înalţi ce ne străjuiau din toate părţile.

— Nu mă mir de loc, a răspuns el. In Mexic se poate întîmpla orice. Gîndiţi-vă că acum patru sute de ani ţara asta a fost răstignită de spaniolii creştini. Şuierul biciului a devenit imnul naţional al ţării. De ce vă miră că l-aţi întîlnit pe Crist pe strada Dwight W. Morrow ? E un loc cum nu se poate mai nimerit pentru el.

— Nu te impresionează de loc ?

— Din ce în ce mai puţine lucruri izbutesc să mă impresioneze. Situaţia de refugiat te duce vrînd-nevrînd la cinism. Oricum, găsesc că e o atitudine foarte curioasă din partea a doi oameni care se consideră materialişti.

— Dar ceea ce am văzut noi a fost ceva cum nu se poate mai material, zise soţia mea. Ce vreţi mai material decît un indian călare pe măgar ?

— Fără îndoială că asta şi era, conveni refu-

giatul. Adineauri însă îmi spuneați că l-ați văzut pe Cristos.

Am mai discutat o vreme și refugiatul, încolțindu-ne treptat, a izbutit să ne convingă din ce în ce mai deplin că sîntem niște naivi, încît pînă la urmă am fi fost gata să ne cerem și scuze și să recunoaștem că totul n-a fost decît o festă pe care ne-a jucat-o propria noastră imaginație. În zilele care au urmat, întîmplarea ne-a dispărut cu totul din minte. Apoi, într-o zi, ne-am întîlnit pe stradă cu doctorul Arno Serente și s-a întîmplat să-i spun că mă cam supără un păcătos de furuncul, iar el mi-a propus să trec pe la cabinetul lui ca să mi-l deschidă. Eu nu credeam că un furuncul necesită chiar atîta tevatură, dar doctorului Serente îi plăcea să discute despre felul cum merg lucrurile în America ori în alte părți ale lumii și era el însuși un încîntător tovarăș de discuție, așa încît am primit să-l vizitez în cursul după-amiezii.

Și el fusese cîndva un refugiat, dar trecuse atîta vreme de atunci, încît se părea că uitase și devenise o părticică din Cuernavaca, iar dorul de scumpa-i Spanie fusese pus deoparte, împărțit și compartimentat în cele mai ascunse cute ale sufletului. Viața lui se limita acum la micuța trusă de piele neagră, la alergătura zilnică, la clienții mexicani prea săraci ca să-i poată plăti ceva și la americanii bogați și alcoolici cărora le cerea onorarii pipărate, ca să aibă din ce trăi.

Fusese căpitan în armata republicană spaniolă și pînă la urmă se văzuse alungat peste Pirinei, împreună cu soția, ca și mulți alții, iar lunga lui odisee se sfîrșise în Mexic, unde ajunsese numai cu hainele de pe el și fără nici o para în pungă. De atunci trecuseră însă cincisprezece ani lungi și rămăseseră mult în urmă zilele cînd își practica meseria prin micile sate indiene, pe unde nu te poți duce decît călare pe catîr fiindcă nu există drumuri, nici măcar simple drumuri de care. Acum era un om cu situație și avea prin urmare cabinet și locuință foarte confortabilă, avea o soră ca ajutor, mînca de trei ori pe zi și trăia senzația plăcută pe care o dau buzunarele pline. Spania ajunsese un simplu vis și doar ca un vis i se mai arăta, de cînd călăul Franco pusese cizma pe grumazul ei, de cînd începuse să taie și să spînzure, să nimicească sufletul și nădejdea Spaniei. În cele din urmă, puțin cîte puțin, Serente s-a obișnuit cu toate și s-a împăcat cu ideea că va rămîne veșnic aici. Gîndul atît de prezent cîndva — „Într-o zi mă voi reîntoarce" — rămînea retras într-o cută ascunsă a sufletului său, dar ziua aceea nu-și găsea locul în calendar.

Cabinetul lui se afla într-o clădire mică, de cărămidă tencuită, situată dincolo de piață. Pătrundeai mai întîi într-un coridor întunecos, murdar și mucegăit, iar apoi urcai cîteva trepte pînă la un palier unde o bancă lungă și două scaune îți arătau că e vorba de sala de așteptare; un

vraf de reviste englezeşti şi spaniole, cumplit de vărzuite, îţi ofereau o oarecare tovărăşie, alinîndu-ţi într-un oarecare fel suferinţa. Acolo m-am dus cam pe la trei după-masă şi l-am găsit, stînd trist în camera de aşteptare, pe omul cu asinul, indianul care semăna cu Isus Cristos.

De data asta am avut putinţa să-l privesc îndelung şi cu luare-aminte, fără ca lumina de vrajă a dimineţii să mă poată influenţa în vreun fel şi mi-am dat seama că prima impresie, atît a soţiei mele cît şi a mea, fusese îndreptăţită, că acel om semăna într-adevăr cu Isus Cristos, aşa cum îl vedeam, cu făptura şi veşmintele lui indiene vechi şi ponosite.

După ce ai stat cîtăva vreme în Mexic, chiar şi o perioadă foarte scurtă, aproape că te obişnuieşti cu suferinţa zugrăvită pe chipul indienilor după cum însuşi chipul lor s-a obişnuit cu umbrele durerii. Sînt însă oameni care susţin că nu există pe faţa pămîntului chipuri atît de frumoase ca cele bronzate şi grave ale indienilor din ţara asta nefericită şi că prin urmare durerea nu poate fi în nici un caz un lucru firesc. E ceva silit, o diformitate, fiindcă poporul acesta e făcut să se răsfeţe în marea de lumină a soarelui fericirii şi-i cu adevărat o taină cum de poate fi durerea atît de adînc încrustată. Adînc de tot era încrustată durerea şi pe chipul acestui indian, iar eu voiam neapărat să aflu anumite lucruri, aşa că în spanioleasca mea îngrozitoare l-am întrebat dacă pe doctor îl aşteaptă.

— Nu, pe fiica mea, a răspuns el, apoi a continuat explicîndu-mi că fata intrase în cabinet împreună cu mama ei și că era foarte bolnavă.

Avea acea inimaginabilă răbdare pe care o arată cei mai mulţi mexicani simpli și cînd i-am vorbit pe limba lui, chiar așa în halul în care vorbeam, şi-a deschis inima. Vocea îi era bogată și caldă, o voce învăluitoare şi chiar înainte de a-mi spune că fetiţa însemna pentru el mai mult decît orice pe lume, am înţeles deplin că omul acesta iubea copiii. Mi-a explicat că fiica lui avea doisprezece ani și că atît spre norocul cît și spre nenorocirea lor, nu mai aveau alţi copii. Spre nenorocirea lor, fiindcă omul care n-are un fecior trebuie să se pregătească pentru o bătrîneţe întunecată, mai ales cînd e ca el, ţăran fără altă avere decît un bordei, o palmă de pămînt şi cîteva capre de pe urma cărora numai cu mare greutate își poate duce zilele; dar şi spre norocul lor, căci noroc era să ai un copil ca acesta şi să-ţi poţi revărsa toată dragostea numai asupra lui, fiindcă — după cum îmi arăta el — copilul, căruia i se arată destul de multă dragoste, creşte mîndru și viguros ca o plantă aleasă într-o luncă înflorită şi mănoasă.

N-am priceput chiar tot ce mi-a spus, căci îmi mai scăpa cîte un cuvînt, ici-colo. Am înţeles însă totul în clipa cînd mama şi fiica au ieşit din cabinetul doctorului Serente, căci fata era îndeajuns de frumoasă ca să mi se taie răsuflarea, iar mama mai păstra încă, din vremea tinereţii

și fericirii ei, urmele unei frumuseți asemănătoare. Cu toate că amîndouă erau înspăimîntate de consultație și speriate chiar la gîndul de a merge la doctor, cu toate că ochii mamei rămîneau acoperiți de unda umedă a durerii, asta nu le micșora frumusețea ci mai degrabă o accentua și o făcea mai vizibilă. S-au așezat amîndouă ca să aștepte cîtă vreme Serente avea să discute cu bărbatul pe care, în calitatea lui de tată și cap de familie, îl chemase în cabinet. Mi-a fost cu neputință să le adresez vreun cuvînt. Am stat și le-am privit doar, din cînd în cînd, pînă ce a ieșit tatăl care, deși pleca ducînd cu sine năprasnica-i suferință, a fost totuși în stare să îndeplinească și cerințele bunei-cuviințe spunînd :

— Ziua bună, señor, și la bună-vedere.

După asta au pornit în jos pe scări, iar Serente m-a invitat în cabinet.

Cu furunculul am terminat repede.

— Ce zici de indianul care a fost adineauri aici ? am întrebat eu. Ascultă, Arno, te-ai gîndit vreodată cu cine seamănă ?

— Bănuiesc că seamănă cu oricare alt indian.

Atunci i-am povestit despre cele întîmplate în dimineața aceea pe strada Dwight W. Morrow și despre impresia noastră de atunci.

— Grozav de bine e să fii scriitor, fiindcă nu mai vezi nici un lucru chiar așa cum e el în realitate și cred că asta e ceva foarte util.

— Nu-i ceva mai util scriitorului decît medicului.

— Dar măgarul cum ți s-a părut?

— Ceea ce-i supărător la foarte mulți oameni și chiar la unii scriitori e că uneori nu mai sînt în stare să vadă nimic.

— Poate că asta e o calitate a dumitale, să vezi cît mai mult posibil, după cum nu e exclus ca liniștea noastră sufletească să ne ceară să vedem cît mai puțin. Deocamdată s-o lăsăm baltă. Soția mea vrea să știe dacă puteți veni mîine la noi la masă, unde vom avea și un tînăr fruntaș al mișcării muncitorești din Mexico-City, om de nădejde și tare viteaz, care ar vrea și el să te cunoască.

— De ce-ți fi folosind voi mexicanii totdeauna cuvîntul „viteaz" în chipul cel mai nepotrivit? am întrebat eu pe-un ton cam înțepat.

— Mai întîi de toate, deși îmi pare foarte rău, nu sînt mexican ci spaniol; în al doilea rînd, cuvîntul sună foarte firesc și foarte la locul lui în limba noastră, doar cînd îl traduc în englezește devine nepotrivit și asta fie pentru că nu aveți în limbă cuvîntul corespunzător, fie pentru că tot ce se referă la îndrăzneală și vitejie nu-i de loc pe placul nord-americanului.

— Nu-s dispus să pornim o discuție cu privire la semantică. Vom fi foarte fericiți să venim la masă fiindcă ai o soție încîntătoare, o grădină minunată și bucate delicioase.

— Deosebirea dintre dumneata şi ceilalţi nord-americani — zise doctorul zîmbind — e că dumneata jigneşti cu bună ştiinţă pe cîtă vreme ceilalţi fac acelaşi lucru fără să-şi dea de loc seama. Atunci v-aşteptăm pe la şapte.

Am făgăduit că vom veni şi pe urmă, cînd tocmai mă pregăteam să ies, l-am întrebat despre fetiţa care fusese în cabinet înaintea mea, exprimîndu-mi nădejdea că nu era prea grav bolnavă şi că foarte curînd se va vindeca.

— Ba mi-e teamă că e tare greu bolnavă, a răspuns Serente.

— Ce vorbeşti ? Dar, oricum, are să se vindece.

— Mi-e teamă că nu, rosti calm doctorul.

— Vrei să spui că boala ei e mortală ? Sfinte Dumnezeule, dar cum poţi vorbi cu atîta seninătate despre un asemenea lucru ?

— Cum altfel aş putea vorbi ? Sînt medic şi am de-a face cu oameni bolnavi nu din an în paşte ci douăsprezece şi chiar treisprezece ore pe zi. Mulţi dintre ei mor. S-ar părea că aici, în Mexic, mor mai mulţi oameni decît în alte părţi.

— Crezi cumva că fata o să moară ?

— Mi-e teamă că da.

— Nu, nu... e cu neputinţă ! Nu se poate ca un copil, atît de tînăr şi de frumos ca fata asta, să fie condamnat la moarte.

— Dragul meu prieten iancheu — spuse doctorul cu blîndeţe — ce rol poate avea aici tinereţea şi frumuseţea ? Biata copilă e tare bolnavă.

— Şi ce dacă-i bolnavă ? Doar nu sîntem în Evul Mediu. Trăim în vremea antibioticelor, într-o vreme cînd există tot soiul de medicamente miraculoase şi cînd în chirurgie se realizează adevărate minuni. Fără discuţie că poţi face ceva...

— Nu pot face nimic, a zis doctorul cu tristeţe, întorcîndu-se ca să-şi pună instrumentele în sterilizator. Acolo unde trăieşti dumneata o fi vremea antibioticelor şi a celorlalte. Aici mai e însă în bună parte Evul Mediu. În afară de asta eşti cam sentimental şi mă-ntreb în ce măsură eşti şi sincer.

— E deci rîndul dumitale să jigneşti.

— Ba de loc. Realitatea e că eu trăiesc şi lucrez aici. Dumneata însă, fiindcă ai fost impresionat de înfăţişarea unui pălmaş indian călare pe măgar şi de faptul că fetiţa lui e frumoasă — ceea ce nu-i de loc ceva neobişnuit la mexicani, sper că eşti de acord — discuţi în aşa fel problema bolii copilului încît s-ar părea că eu aş putea-o salva, dar nu vreau.

— Şi poţi s-o salvezi ? am stăruit eu.

— Nu pot. Înainte de toate, fata suferă de o foarte gravă boală de rinichi. Un rinichi trebuie scos şi chiar după aceea ar rămîne de văzut dacă celălalt se va putea însănătoşi în aşa măsură încît să facă treabă pentru doi.

— Dar totuşi e o şansă. Chiar aşa ai spus.

— N-am spus niciodată aşa ceva. Te-aş ruga să nu confunzi gîndurile dumitale cu cuvintele

mele. Cu ce să plătească părinţii operaţia ? N-au bani nici măcar pentru plata vizitei. Dumitale îţi iau pentru vizită cincizeci de pesos ; ar fi mare lucru dacă ei ar putea să-mi dea măcar unul singur, iar o operaţie ar costa două mii de pesos, fără să mai punem la socoteală drumul pînă la Mexico-City, statul în oraş, spitalul, anestezicele, medicamentele şi cîte altele. Asta presupunînd că ar fi de acord să facă operaţia, o operaţie foarte riscantă, trebuie să ştii.

— Cum ar putea să nu consimtă la o operaţie menită să salveze viaţa copilei ? E evident că părinţii o iubesc foarte mult. Tatăl mi-a spus că e singurul lor copil.

— Nu-i evident de loc. Orice lucru care poate fi socotit evident pentru oameni normali — spuse Serente cu amărăciune — e întors exact pe dos pentru un *gringo*[1]. Crede-mă, te rog, că n-am de loc intenţia să te jignesc şi-s supărat doar pe mine şi pe lumea în care trăiesc. Îmi place foarte mult firea dumitale şi te admir, dar ai totuşi cele mai supărătoare cusururi ale concetăţenilor dumitale, dintre care nu cel mai neînsemnat e acela de a atribui întregii lumi felul vostru de a gîndi. De cincizeci de ani aţi fost învăţaţi că operaţiile sînt folositoare chiar atunci cînd nu-s indispensabile. Dar pentru oamenii simpli şi săraci, care n-au văzut în viaţa lor un spital, operaţia e ceva teribil şi înspăimîntător. Iar dacă pacientul

[1] Numele pe care îl dau americanii de limbă spaniolă englezilor şi celor din S.U.A.

moare, deşi a fost operat, ei cred că a fost pur şi simplu ucis. În orice caz, nici n-are rost să mai discutăm. N-au bani.

— Pot să dau eu banii.

— Nu mai spune? Pentru numele lui Dumnezeu, poţi da bani ca să-i operăm pe toţi cei o sută de pacienţi ai mei care au tot atît de urgentă nevoie de operaţie? Vrei să te proclami Dumnezeu şi să hotărăşti cine să moară şi cine să trăiască? Poate că asta va deveni un sport nou pentru nord-americani, un fel de tombolă distractivă la care să se hotărască cine dintre mexicani merită să trăiască...

— Zău, Serente, crede-m că nu e cazul...

— Nu, ai dreptate. Te rog să mă ierţi. Dar crezi cumva că eu n-am suflet? Nu-ţi închipui că i-am văzut şi eu şi pe tată şi pe mamă şi pe copil? Dar de ce oare îţi spun toate astea? Nu ştiu. Asemenea lucruri se petrec în fiecare zi, le-am văzut zilnic pînă azi şi tot aşa le voi vedea de azi înainte, nu numai eu ci toţi doctorii mexicani. Dar de ce te-aş mai chinui şi pe dumneata cînd eşti şi aşa destul de chinuit.

— Nu mă chinuieşti de loc. Înţeleg totul.

— Cum ai putea să înţelegi? Eu stau aici de cincisprezece ani şi tot nu înţeleg încă, tot nu fac ce-ar trebui să fac, fiindcă n-am fost niciodată un pălmaş care în toată viaţa lui n-a cunoscut decît foamea, frigul şi boala. Ieri dimineaţă a fost aici un ţăran cu soţia, cu fata şi cu băiatul. Amîndoi copiii aveau de luni de zile scaune cu

sînge, dar îți dai seama ce înseamnă pentru ei să lase totul baltă şi să pornească la un drum de cincizeci de kilometri, pînă la oraşul care le face spaimă ? În cele din urmă ajung aici. Îmi spun toată povestea şi eu îi examinez pe copii. Dar ca să pot face ceva trebuie să ştiu despre ce fel de viermi ori microbi e vorba. Prin urmare îi dau tatălui două cutii de carton pe care am scris numele fiecărui copil și-i spun să pună copiii să-și facă nevoile în ele şi să mi le aducă îndărăt. Omul se uită la mine ca un animal rănit, dar deşi sînt aici de cincisprezece ani, tot nu înțeleg. Sînt prea ocupat. Am prea mulți pacienți și am devenit insensibil. Și bineînțeles că omul n-a mai revenit şi nu va mai reveni niciodată. De ce ? Fiindcă pentru el eu sînt un fel de zeu și cînd îi spun să-mi aducă niște cutii cu fecale înseamnă că-mi bat joc de el într-un chip îngrozitor, că-l insult, că-l disprețuiesc. Știe el că există anumite vietăți care provoacă bolile ? A văzut el vreodată un microscop ? S-ar putea ca acum cei doi copii să fie morți şi e greşeala mea fiindcă am uitat de tot ce înspăimîntă și chinuie pe oamenii simpli. Ei gata, ajunge. Vino te rog la masă și cînd îți voi fi gazdă, o să fiu nevoit să-ți vorbesc mai cu delicatețe.

— Vorbește aşa cum crezi de cuviință, am spus eu. Venim sigur la şapte.

Mergînd de la cabinetul doctorului înspre casă, mi-am amintit că trebuie să mă opresc la atelierul unui tîmplar. Încă de multă vreme soția

mea dorea să folosească zilele de vacanţă ca să sculpteze ceva şi cu cîtva timp mai înainte trecusem pe la un atelier de tîmplărie şi comandasem un anumit material. Cerusem un lucru foarte simplu : un bloc de lemn cu o ridicătură pe care să poată fi modelată argilă. Tîmplarul m-a înţeles imediat şi mi-a promis că peste o zi sau două voi avea ce-mi trebuie.

Cînd am intrat în atelier, am dat cu ochii de ceea ce cerusem. Aspectul atelierului m-a făcut să mă întorc la starea sufletească de mai înainte, fiindcă totul amintea de cele mai vechi timpuri în care omul începuse să lucreze cu unelte : burghie făcute de mînă din lemn curbat, perfect asemănătoare cu cele zugrăvite pe mormintele egiptene, rindele făcute de mînă, fierăstraie făcute tot de mînă, da, pînă şi bardele erau identice cu cele spaniole, aduse aici de concuistadori cu patru secole în urmă, şi chiar cuiele erau cuie în patru muchii, făcute din ciocan. Cuprinsă parcă de toropeală, cu faţada ei albă, ghereta în care se adăpostea atelierul străjuia în lumina după-amiezii ca o imagine uitată a unor vremuri străvechi, iar cei doi tîmplari — sufletul acestei imagini de demult — cu şorţurile lor de piele, cu mîinile bătătorite de muncă şi frumoasele lor feţe smeade dovedeau totuşi acea unică şi caracteristică însuşire pe care, dintre toţi truditorii, tîmplarii o au în cea mai mare măsură — o legătură aparte cu uneltele, cu lucrurile şi cu oamenii, o blîndeţe a chipului, o anumită înţelegere

a vieţii, o deosebită căldură şi consecvenţă în relaţiile cu oamenii şi lumea ce-i înconjoară. Toate astea nu sînt scoase din închipuirea mea. Am lucrat alături de tîmplari, i-am văzut în multe locuri şi felurite împrejurări, în Europa şi Asia, în Maine, în Vermont şi în California, acasă la mine, pe şantiere, ca întemniţaţi muncind în închisoare şi totdeauna însuşirea despre care am vorbit se făcea simţită.

— E gata comanda dumneavoastră, señor, mi-a spus cel mai vîrstnic dintre tîmplari, prezentîndu-mi o probă de frumuseţe şi iscusinţă meşteşugărească, la vederea căreia am tresărit de mirare. Partea de jos era mahon lustruit, cea ridicată făcea corp comun cu ea, iar totul era delicat şi lustruit ca o piesă de mobilă preţioasă.

— Vă costă patru pesos.

În moneda noastră asta înseamnă trezeci şi doi de cenţi. Apoi, văzîndu-mi expresia feţei, m-a întrebat dacă e cumva prea scump. Am răspuns că nu, că era foarte puţin, că era prea ieftin pentru munca depusă şi pentru calitatea lemnului folosit. Nu, am zis eu, mirarea mea se datora faptului că îşi dăduse atîta osteneală ca să facă un lucru frumos.

— Şi de ce să nu-l fac frumos, señor?

Întrebarea nu cerea răspuns, căci, în spatele concepţiei acestui om despre frumuseţe, se aflau o mie de ani de cultură şi experienţe, despre care eu ştiam mult prea puţin şi pe care le puteam înţelege încă şi mai puţin. Ea te făcea să te

gîndeşti la nesfîrşitul şir de ţărani şi muncitori mexicani care întreprind lungi călătorii prin ţară pentru a admira zugrăvelile ce împodobesc zidurile şi clădirile, ziduri şi clădiri împodobite ca nicăieri în lume. Am luat bucata de lemn, am plătit şi am pornit spre casă...

În ziua următoare l-am cunoscut pe preot. A fost o simplă întîmplare, căci soţia mea împreună cu mine şi copiii am cercetat catedrala, cu singurul gînd de a vedea ce se ascunde în acest colţ de lume, în mijlocul munţilor de piatră. Destul de repede răcoarea şi întunericul din biserică i-au silit pe copii să se întoarcă la razele soarelui, iar soţia mea s-a dus după ei şi m-a lăsat să contemplu singur mulţimea statuetelor încărcate de giuvaeruri, străvechile zugrăveli, sfeşnicele de aur şi de argint, mătăniile şi pietrele preţioase, toate îngrămădite aici în acest amurg umed, izolate prin ziduri şi întuneric de strălucitorul soare mexican şi de sfîşietoarea sărăcie mexicană. Probabil că eram cu totul cufundat în contemplare cînd mi-a vorbit preotul, fiindcă habar n-aveam că se apropiase de mine şi mai că m-am speriat, auzindu-l.

— Vă place catedrala noastră, señor?

— Nu ştiu să mă fi gîndit cumva dacă îmi place sau nu. Sînt însă profund impresionat.

— Atunci señor nu e catolic.

Asta era mai mult o constatare decît întrebare. Vorbea o englezească excelentă şi i-am spus-o.

— Da, am învăţat englezeşte în Spania, mi-a răspuns el.

— Dar nu sînteţi spaniol, sînteţi mexican.

Era fără îndoială mexican. Un om voinic, corpolent, de vreo cincizeci de ani şi avea, din plin, aspectul acela masiv şi sănătos pe care-l au unii preoţi.

— Am fost în Spania din 1935 pînă în 1940, pe vremea cînd guvernul mexican nu se înţelegea prea bine cu maica noastră biserica. Atunci era preferabil să te afli în Spania.

N-a pomenit însă nimic despre cele ce s-au petrecut în Spania în anii aceia şi lucrul m-a intrigat. Poate tocmai fiindcă mă aflam într-o astfel de stare sufletească, i-am spus pe scurt povestea cu omul pe care l-am văzut călare pe măgar şi care mi s-a părut că seamănă cu Isus Cristos, povestea cu fiica acestuia şi cu boala ei şi am vrut să aflu dacă nu cumva se putea face ceva pentru bieţii oameni.

— Şi de ce vă adresaţi unui preot ? mi-a răspuns el.

— Pentru simplul motiv că nu ştiu pe altcineva căruia m-aş putea adresa.

— Dar omul ăsta e mexican şi desigur că-şi va îndrepta ruga către Dumnezeu.

— Se prea poate, dar asta nu-i va lecui fiica.

— Sînteţi chiar atît de sigur, señor ? Dacă vrerea Domnului e ca fiica lui să trăiască — ea va trăi, iar dacă vrerea lui va fi ca să moară — va muri. Lucrurile astea sînt orînduite de sus şi

nu dumneavoastră ori eu sîntem chemaţi a le hotărî.

— Dar o asemenea atitudine nu vi se pare învechită, ca să nu spun mai mult? (Vorbeam cu grijă, cîntărind fiecare cuvînt înainte de a-l rosti.) Există o ştiinţă a medicinii, există spitale şi medici şi antibiotice. Fără îndoială, n-o să tăgăduiţi că toate astea sînt de folos oamenilor.

— Una vorbim şi alta înţelegem, señor, a răspuns preotul zîmbind, dar zîmbetul n-avea nici căldură, nici bunăvoinţă. Dumneavoastră credeţi în Dumnezeu?

— E o întrebare de ordin cam personal, nu vi se pare?

— Dar dumneavoastră vorbiţi despre lucruri mai puţin personale, señor! Aţi văzut un om care vi s-a părut că seamănă cu Mîntuitorul nostru? Se poate întîmpla asemenea lucru unui creştin? Dumneavoastră nu vă gîndiţi prea mult înainte de a vă exprima gîndurile în faţa mea, oricîtă hulă ar cuprinde ele. Şi după asta, cînd vă întreb dacă credeţi în Dumnezeu, aveţi impresia că vă pun întrebări de ordin personal. Nu, mexicanii nu au nevoie de antibiotice, au nevoie de credinţă.

— Cu alte cuvinte — am zis eu nemaiîncercînd să-mi ascund iritarea — istoria asta nu vă mişcă de loc şi n-aveţi de gînd să faceţi nimic în legătură cu ea.

— Ba tocmai dimpotrivă. Sînt foarte mişcat şi

am să fac ceva, mult mai mult decît dumneavoastră, îmi închipui.

— Aş putea întreba ce anume?

— Mă voi ruga, a răspuns preotul. Apoi şi-a împreunat mîinile, mi-a întors spatele şi a plecat...

Masa la doctorul Serenţe era totdeauna o desfatare deosebită. Nu numai că soţia lui — spaniolă de origine — era o gazdă încîntătoare şi cum nu se poate mai atentă, nu numai că oamenii pe care-i întîlneai acolo erau totdeauna interesanţi şi de cele mai multe ori amuzanţi, dar mîncarea era bună şi cînd mîncarea mexicană e bună, e mai bună decît oricare alta din emisfera noastră.

Casa lui Serente era o casă bătrînă, clădită în vechiul stil mexican. Toate camerele de locuit alcătuiau un singur şir care arăta înspre stradă o faţadă plată şi foarte obişnuită, cu cîteva ferestre străjuite de gratii şi o boltă pentru adăpostirea trăsurilor, la intrare. Dar de îndată ce pătrundeai înăuntru, în cuprinsul dreptunghiului de ziduri care împrejmuia casa şi grădina, o adevărată ţară a minunilor ţi se înfăţişa înaintea ochilor. Un geamlîc lung se întindea pe toată lungimea şirului camerelor de locuit. Toate camerele aveau ieşire în acest geamlîc unde soţii Serente stăteau de obicei, primeau şi luau masa, avînd toată vremea în faţa ochilor minunata lor grădină. La fel cu cele mai multe grădini mexicane, nici grădina soţilor Serente nu era prea

mare, iar frumusețea ei se datora în primul rînd bogăției vegetației tropicale, diversității arborilor și tufișurilor ca și aspectului catifelat al ierburilor luxuriante. În amurg — și noi atunci nu eram prea departe de ceasul înserării — grădina aceasta devenea un loc de vrajă ale cărui singure legături cu lumea reală se reduceau la strigătele fiului doctorului, un băiețaș de vreo zece ani, care se juca în grădină, împreună cu alți copii.

În clipa cînd am sosit eu și soția mea, fruntașul mișcării muncitorești se afla de mai multă vreme acolo. Era un om de vreo treizeci de ani, voinic, lat în spate, cu o figură de indian, mare și simpatică. După vreo cîteva minute a sosit și „refugiatul" cu soția, o femeie subțirică și obosită, cu ochi negri, de o neobișnuită frumusețe și un aer de neliniștitoare melancolie. Un chilean, membru al parlamentului din Chile, venit ca delegat al organizațiilor muncitorești din țara sa la un congres sindical din Mexico-City, întregea societatea. După ce am fost prezentați unii altora, ne-am așezat cu toții în jurul mesei, am gustat din excelentele băuturi preparate de doctor și am stat de vorbă. Conversația se purta jumătate în englezește, jumătate în spaniolă și trecea aproape pe nesimțite de la o limbă la alta, în felul acesta asperitățile pronunției englezești fiind îndulcite și acoperite oarecum de ritmul armonios al spaniolei. Chileanul fusese în Spania pe vremea războiului civil, așa că el și soția lui

Serente — pe care o cunoscuse atunci, ca infirmieră — şi-au depănat vechi amintiri, cele mai multe dintre ele vizibil întunecate de scurgerea vremii, de înfrîngere şi resemnare. Fruntaşul mişcării sindicale din Mexic, pe care îl chema Diego Gomez, era prea tînăr ca să-şi aducă aminte de acele timpuri, iar Serente, totdeauna chinuit de orice discuţii cu privire la Spania, schimbă vorba povestind cum îl văzusem eu pe Crist călare pe asin de-a lungul străzii Dwight W. Morrow. A spus totul pe un ton ironic, urmărindu-mă cu privirea ca să vadă cum reacţionez, iar după aceea „refugiatul“ şi-a dat cu părerea că ar fi un titlu minunat pentru o nuvelă : *Cristos pe strada Dwight W. Morow.* Poate exista pe lume ceva mai ciudat ?

— Chiar pe strada Dwight W. Morrow, zise doamna Serente. De cîte ori aud, mi se pare la fel de straniu...

— Cristos în Cuernavaca, rosti Gomez în spaniolă. Asta-i cel mai potrivit titlu. Numai că eu mă cam îndoiesc. Din cîte locuri sînt pe lume, mi se pare că orăşelul nostru ar fi ultimul pe care l-ar vizita Cristos, dac-ar coborî pe pămînt.

— Şi de ce anume ?

— Nu vi se pare limpede ? răspunse Gomez. Durerile Mexicului sînt îndoite şi împătrite aici. Poporul meu, cu pasiunea lui cunoscută pentru frazele tăioase, explică toate relele pe care le îndură, spunînd că Mexicul e prea departe de Dumnezeu şi prea aproape de Statele Unite. Dar în

Cuernavaca, America de Nord s-a aşezat de-a binelea pe grumazul nostru. E o povară dublă, ca să spun aşa. Ne-aţi umplut localurile cu beţivanii voştri plini de bani, sălile de dans cu homosexualii voştri, frumoasele noastre străzi şi pieţe cu femeile voastre slăbănoage, lacome, nepotolite şi lipsite de feminitate. V-aţi clădit vilele imense peste toate colinele noastre şi vreţi să ne luaţi ochii cu bogăţia voastră. Verişoara cumnatei mele, o ţărancă simplă de aici, e servitoare la familia Thompson, cel care a fost multă vreme ambasador în Argentina. Are leafă o sută cincizeci de pesos pe lună şi lucrează şapte zile pe săptămînă. Săptămîna trecută, Thompsonii au avut musafir pe un petrolist din Texas. S-a cam întrecut cu băutura şi a început să-i facă pe faţă curte doamnei Thompson. Ca s-o impresioneze, i-a aprins ţigara cu o bancnotă de douăzeci de dolari. Da, de cîte ori dînsa cerea o ţigară, el i-o aprindea cu cîte o bancnotă de douăzeci de dolari, de patru ori la rînd — o mie de pesos! Chiar anul trecut femeia asta, servitoarea, şi-a pierdut copilul din pricină că două sute cincizeci de miligrame de terramicină costă doi pesos...

— Ştiu — a izbucnit soţia mea — se întîmplă şi asemenea lucruri. Dar nu toţi facem aşa. Nu poţi judeca o sută şaizeci de milioane de oameni după purtarea Thompsonilor.

— Dar cine-s eu ca să judec? zise Gomez zîmbind. Vorbim despre Cristos în Cuernavaca.

— Vedeți dumneavoastră, mexicanul se crede totdeauna buricul pămîntului, zise cu blîndețe chileanul. O, Doamne, ce popor !

— E o credință pe deplin îndreptățită, răspunse Gomez.

— Orice credință mexicană e pe deplin îndreptățită ! Sînteți gata să pretindeți chiar că aveți și monopolul tuturor suferințelor de pe lumea asta, monopolul tuturor nenorocirilor printre care se numără și aceea a Statelor Unite.

— Ești prea drăguț cu noi.

— Lucrul cel mai rău, zise „refugiatul", e că nici un nord-american nu-i în stare măcar să înceapă a înțelege Mexicul.

— Este posibil ca dumneata să fii unica excepție, interveni Serente.

— E posibil. Eu cred că înțeleg Mexicul — în parte, cel puțin.

— Eu nu-l înțeleg, rosti calm chileanul. Și nici n-am să-l înțeleg vreodată. De altminteri m-am hotărît să nici nu mai încerc. Sînt aici doar de trei săptămîni, însă am și ajuns la convingerea că e mai ușor să iubești Mexicul decît să-l înțelegi.

— E foarte ușor să fim înțeleși, vorbi Gomez apăsat și rar. Sîntem oameni simpli, oameni cumplit de săraci și grumazele noastre sînt încovoiate fiindcă totdeauna deasupra lor a stat un spaniol, un popă, ori un iancheu. Ce e aici așa de greu de înțeles ? De ce fiecare se străduiește să încurce un lucru atît de simplu ?

— Şi cînd grumazele nu vă vor mai fi încovoiate?

— Atunci să vezi cum o să arate Mexicul! răspunse Gomez clătinînd din cap. Ţara întreagă va fi ca grădina asta, de la un capăt la celălalt.

— Dar am uitat cu toţii de fetiţă, zise soţia mea. Ce-o să se întîmple cu ea?

— O să moară, rosti simplu Gomez.

— Şi noi trebuie să acceptăm aşa ceva?

— De fapt niciodată n-am înţeles — spuse Serente — de ce vin oamenii să-şi petreacă vacanţa în Mexic.

— Ca să ne vadă catedralele, răspunse Gomez. După asta am spus şi eu că chiar în ziua aceea vizitasem una dintre ele şi că spusesem preotului povestea cu indianul.

— In spaniola dumitale? pufni Serente.

— Nu. Preotul vorbea o englezească excelentă. A învăţat în Spania, în timpul războiului civil.

— Dar ce-a căutat în Spania?

— In zilele acelea Mexicul era o ţară cam incomodă pentru el, aşa că s-a dus în Spania. Nu l-am întrebat ce-a făcut acolo. Puteam să-mi închipui.

— Şi te-a ascultat cu atenţie?

— Cu foarte mare atenţie.

— Ce-a spus?

— A spus că viaţa sau moartea fetiţei sînt în mîna Domnului şi nu prea i-a convenit că m-am amestecat.

„Refugiatul“ a zîmbit amar și a spus cu tonul cu care spune cineva vorbe fără nici o legătură cu cele discutate :

— Cînd am fost în India, cu mulți ani în urmă, în vremea în care mai era încă o colonie britanică, am zăbovit un ceas la vorbă cu secretarul organizației Partidului Comunist din Bengal și l-am întrebat cîte ceva despre programul partidului său. Mi-a răspuns că deși programul e vast și complicat, el îl poate cuprinde într-o singură frază. „Tot ce avem de făcut — mi-a spus el — e să învățăm poporul nostru să se strîngă laolaltă și să scuipe toți deodată ; atunci se vor înălța asemenea valuri de apă încît îi vor lua pe toți englezii și-i vor arunca în mare !“

— Toți deodată, a spus Gomez cu admirație. E un act simplu care adesea cere secole întregi pentru a fi înfăptuit.

— Nu-mi place zîmbetul ăsta al dumitale, a spus atunci soția lui Serente. E cam răutăcios.

— Răutăcios dar sincer. Nu vi se pare că prea adesea confundăm cele două noțiuni ?

După asta chileanul m-a întrebat :

— Dar ce v-a făcut să socotiți că chipul omului aceluia era chipul lui Crist ? De unde puteți ști lucrul ăsta ?

Vorbea un dialect spaniol pe care nu-l înțelegeam, așa că Serente a fost nevoit să-mi traducă întrebarea.

— Știți, există un chip al lui Crist. E chipul

care cu deosebiri mai mici sau mai mari se întîlnește în toate picturile și statuile.

— Știu și eu ? răspunse chileanul dus pe gînduri. Se discută atît de mult chiar asupra problemei dacă Isus Cristos a existat ori nu. Rembrandt i-a zugrăvit figura cu trăsături semite, dacă așa ceva există. Cînd au venit spaniolii în țara noastră, Cristosul pe care l-au adus avea trăsături spaniolești, dar treptat-treptat pictorii și sculptorii de la noi au ajuns să facă chipuri chileene, chipul blînd și obosit al minerului și țăranului din Chile. Nu înțeleg ce v-a făcut să credeți cu atîta tărie că acela era chipul și înfățișarea lui Crist.

— Nici eu nu înțeleg, zise Serente. Indianul a fost pacientul meu și niciodată nu m-am gîndit la o asemănare cu Crist.

Vorbi soția lui Serente :

— Scriitorilor le vin idei care niciodată n-ar trece prin mintea altora. De asta și sînt scriitori. Să știți însă că ar trebui să trecem la masă. Avem lucruri bune, dar o să-și piardă savoarea dacă așteptăm prea mult.

Și într-adevăr a fost o masă foarte bună, o masă excelentă, cu *tortillas*[1] calde, carne de vițel preparată cu *mole* — sosul acela de șocolată, străvechi și incomparabil, inventat de azteci încă acum o mie de ani, *frijoles*[2] fierbinți pregătite

---

[1] Un fel de turte de mălai.

[2] Fasole.

în sosul lor propriu, *arroz* — deliciosul orez mexican gătit cu pui și cu raci, apoi *calavo* amestecat cu ceapă și usturoi, roșii și castraveți proaspeți și bere mexicană la gheață, care-i la fel de bună ca orice altă bere din lume și mult mai bună decît multe dintre ele.

În timpul mesei discuția a alunecat către alte subiecte — lucru care ne-a făcut mare plăcere mie și soției mele — așa că s-a vorbit despre arta mexicană și lupta muncitorimii din Chile, lupta aceea neînchipuit de lungă, dîrză și neobosită, apoi despre diferența dintre dansurile mexicane și spaniole, despre felul în care se explică faptul că sînt atît de mulți spanioli din Mexic — spanioli antirepublicani — care au deschis băcănii, despre felul cum șoseaua ultramodernă dintre Mexico-City și Cuernavaca a fost construită de țărani plătiți cu șase pesos pe zi și despre nerușinata batjocură pe care o constituia măreața statuie ridicată în cinstea muncitorilor la capătul mexican al șoselei — deși Gomez nu era de acord cu o astfel de interpretare unilaterală și căuta să sublinieze cît mai viguros și o altă trăsătură mai subtilă, aceea că în statuia de acolo trebuie să vedem noii zei înălțați de popor, chiar așa înăcrit de mizerie cum e el, să vedem că statuia reprezintă un muncitor și nu un sfînt. După asta „refugiatul" a vorbit despre Cetatea Universitară și minunățiile de mozaic realizate la Diego Rivera, iar chileanul a întrebat dacă nu cumva e adevărat că din pricina prea marii depărtări de

oraş la care a fost clădită noua universitate, studenţii nu prea aveau cu ce-şi plăti autobusul. Gomez recunoscu deschis că aşa este, admiţînd totodată că Mexicul avea cea mai superbă universitate şi probabil cea mai săracă studenţime din lume. La urmă conversaţia alunecă înspre Guatemala de curînd trădată şi jefuită şi se discută mult despre faptul că în loc să înalţe un urlet de ură şi mînie care să facă să se cutremure pămîntul, Mexicul s-a mulţumit să verse doar cîteva lacrimi. Numai că au fost mult mai multe lacrimi decît s-ar fi putut aştepta cineva, a spus Serente, căci şi-a adus aminte de o indiană care în cabinetul lui a plîns cu hohote nestăpînite pentru cele ce avea de îndurat fermecătoarea ţară din sud, iar soţia lui Serente ne-a povestit despre drapelul guatemalez pe care Diego Rivera l-a zugrăvit pe porţile casei sale ca un semn de mîndrie, de revoltă şi pasiune, pe care să-l poată vedea lumea întreagă.

Şi aşa ne-am petrecut seara, o seară plăcută, între oameni de omenie, cu discuţii interesante şi mîncare bună. Spania republicană a mai trăit pentru o clipă şi la fel Republica Guatemala. Stindarde căzute au fost ridicate din ţărînă şi iarăşi înălţate, în felul acesta nădejdile amestecîndu-se cu amintirile. Nici unul dintre cei de faţă nu era om care să fi trăit izolat, ferit sub un adăpost sigur şi să se fi mulţumit cu vorbăria. Toţi se aruncaseră cu trup şi suflet în luptă pentru credinţele lor şi cunoscuseră în viaţă izbînzi şi înfrîngeri.

În cele din urmă discuţiile s-au isprăvit şi a venit vremea plecării. Luna strălucea în înălţimi pe cerul străveziu de curînd spălat de o ploaie scurtă de vară. Ne-am luat rămas bun. Doctorul Serente s-a oferit să ne ducă el cu maşina pînă acasă, dar Gomez, care trăsese la un unchi ce locuia chiar lîngă hotelul nostru, spuse că ar prefera să meargă pe jos ca să se bucure de o noapte atît de frumoasă, iar noi ne-am hotărît să-i ţinem tovărăşie. Am vorbit puţin cîtă vreme am străbătut străzile întunecate, fiindcă după o seară ca aceea e greu să mai legi firele discuţiei şi de fapt pentru toţi tăcerea era odihnitoare şi plăcută. Cum acesta era drumul cel mai scurt, după ce am străbătut piaţa pustie, am luat-o pe strada Dwight W. Morrow şi în dreptul ultimei case, înainte de a coti pe strada Morales, am văzut un om în unda de lumină a felinarului.

— Ia priviţi, a zis soţia mea. N-a rostit decît aceste două cuvinte, dar noi am înţeles ce vrea să spună. Era un muncitor de la telefoane, chemat desigur pentru o reparaţie la ora aceea tîrzie şi de-abia coborîse de pe stîlp. Lumina se revărsa asupra lui şi-l făcea să pară un uriaş, aşa cum sta acolo cu picioarele depărtate, cu mîinile în şolduri, cu un vălătuc de sîrmă pe un umăr şi centura de siguranţă pe celălalt, cu sculele agăţate la brîul de piele şi avînd în picioare ghetele cu cîrlige. Stătea acolo ca o stană de piatră, iar trupul lui musculos şi chipul clasic de indian, cu trăsături fine, păreau dăltuite în

stîncă. Purta cămașă de bumbac deschisă la gît și pe buze îi flutura zîmbetul vag cu care oamenii de omenie se întîmpină unii pe alții în tîrziile ceasuri de noapte. Gomez l-a salutat domol și plin de demnitate și la rîndul său muncitorul i-a răspuns cu aceeași ținută demnă. Nimeni n-a făcut nici un comentariu și nici Gomez n-a simțit nevoia să rostească vreo vorbă. I-am spus noapte bună lui Gomez și ne-am dus acasă...

Peste o zi sau două, soția mea, nevrînd să lase lucrurile așa cum erau, s-a dus la Serente și l-a rugat să primească bani din partea noastră ca s-o poată opera pe fetița indianului. Ca și atunci cînd discutase cu mine, doctorul a izbutit însă în cele din urmă s-o convingă că era un lucru imposibil. I-a explicat că nici măcar nu știa unde locuiesc oamenii aceia ; el n-avea nici un fel de adresă ; erau oameni cu cîțiva acri de pămînt, undeva pe colinele din jur și dacă n-aveau să mai vină pe la cabinet, lui îi va fi cu neputință să dea de ei. Mult mai bine decît mine, doctorul s-a priceput să-i arate greutățile de neînvins ascunse într-o treabă care nouă ni se părea foarte simplă. A insistat de asemenea asupra faptului că nimic nu garanta vindecarea, chiar dacă fetița ar fi fost operată.

— Dumneavoastră vă oferiți să faceți filantropie, i-a spus el. Asta pentru că sînteți oameni simțitori și buni. Dar cred că știți ce înseamnă filantropia. E ca și cum te-ai duce înaintea a o

mie de oameni flămînzi, cu o coajă de pîine în mînă. O să credeţi poate că sînt crud dacă vorbesc aşa, dar partea proastă a filantropiei e că toarnă apă chioară în vasul mîniei, că domoleşte mînia. Pentru poporul acesta nu există altă nădejde decît mînia, mînia cumplită, mînia mistuitoare.

Insuccesul acesta n-a fost pentru noi decît o aţîţare a milei şi sentimentalismului. În Mexic, unde dolarul — marele zeu — poate cumpăra doisprezece pesos şi jumătate, cel mai sărman dintre turiştii americani este copleşit de iluzia grandoarei, pînă în clipa cînd se priveşte pe sine. Ce-i drept, mulţi nu se uită niciodată la ei înşişi, dar unii o fac — şi pentru aceştia există cel puţin un fulger al cunoaşterii de sine, în lumina căruia se văd aşa cum sînt văzuţi de alţii...

Au mai trecut vreo zece zile pînă cînd l-am întîlnit din nou pe Serente. Clientela lui era foarte nestabilă ca număr. Dacă în vreun loc se pornea o epidemie de dizenterie ori vreo altă molimă, un val de pacienţi îi asalta cabinetul. Mexicanii săraci îl ştiau că e spaniol — iar mexicanii au memorie bună şi nu-i prea iubesc pe spanioli — dar mai ştiau că el niciodată nu-i alunga pe bolnavi şi erau mulţi alţi doctori care nici nu se uitau la ei dacă nu puneau mai întîi banii pe masă, aşa că rareori clientela lui se împuţina. Într-o zi însă, pe la ora două, m-am

trezit cu el la hotel. Era vizibil extenuat şi mi-a spus:

— Dacă nu mă duc undeva să răsuflu cîteva ceasuri, să ştii că îmi pierd minţile. Ce faci azi după-masă?

— Ce fac în toate după-amiezile petrecute aici. Mă obosesc stînd degeaba.

— Oi, Doamne, de ce nu pot să fiu şi eu turist?

— Nu eşti făcut pentru aşa ceva. Unde vrei să mergem?

— Intr-un loc straniu şi încîntător care se cheamă Xocalco, un vechi oraş de pe vîrful muntelui. Sînt cam treizeci de kilometri pînă acolo şi ar fi foarte plăcut să pierdem vreun ceas pe locurile acelea. E foarte odihnitor. Te lasă soţia să mergi?

— Cred că da. Mi s-a spus însă că sînt un om bolnav aşa că nu ştiu cum am să mă împac cu căţăratul pe munte.

— De data asta putem străbate cea mai mare parte din drum cu maşina. O să-ţi facă bine, ţi-o spun eu, ca medic.

Soţia mea a fost de aceeaşi părere cu el şi, nu peste mult timp, eu şi doctorul ne aflam în maşina lui, gonind printre lanurile verzi şi luminoase de orez, iar apoi urcînd pe masivele muntoase de la sud-vest de Cuernavaca. In curînd am părăsit şoseaua şi ne-am angajat pe un dru-

meag care şerpuia de-a lungul unei văi largi de o mare frumuseţe, dar — lucru deosebit de straniu — complet nelocuită. Lipseau pînă şi colibele acoperite cu iarbă ori micile ogoare ţărăneşti şi cît vedeai cu ochii nu se arăta nici măcar un *burro* care să pască iarba sau un bivol care să tîrîie în urma lui plugul de lemn. Am mers tot înainte, pînă cînd Serente mi-a arătat un fel de colină diformă, de culoare purpurie.

— Acolo e — a spus el — iar eu i-am răspuns imediat că e foarte sus şi că nu prea pare posibil ca maşina să poată urca pînă în acel loc.

— Poate, dar vechii mexicani au construit pînă acolo o şosea de piatră din care încă se mai păstrează o bună parte şi chiar şi restul e drum bun de pămînt bătătorit. Erau oameni care se pricepeau grozav să lucreze cu piatra şi construcţiile lor lasă mult de tot în urmă monumentele antice atît de admirate de noi europenii. Mexicanii sînt foarte mîndri, una dintre pricini fiind aceea că n-au uitat vremurile de demult.

— Alţii le-au uitat.

— Da, alţii le-au uitat.

Serente era un şofer excelent. A părăsit drumul şi a apucat-o pe un fel de şleau al vitelor care însă, după ce am trecut peste cîteva ţarini, s-a dovedit a fi un foarte bun drum de ţară. Şerpuia pe coasta muntelui, străjuit de întărituri de piatră care susţineau malul deasupra şi dede-

subtul șoselei și mergea așa, în serpentine nesfîrșite, iar pe măsură ce urcam, colinele dimprejur rămîneau în urmă și panorama uriașă a văii prin care trecusem se desfășura acum în întregime dinaintea ochilor noștri. În cele din urmă am ajuns într-un loc de unde mașina n-a mai putut înainta. Serente a oprit într-o poieniță iar de acolo am pornit să străbatem pe jos cele cîteva sute de metri care ne mai despărțeau de pisc.

După descrierea lui Serente, mă așteptam la o priveliște deosebită, dar în închipuirea mea văzusem ceva asemănător celorlalte ruine pe care le mai vizitasem în apropiere de Mexico-City și în sudul țării. Ruinele de acolo erau rodul unor ani lungi de muncă arheologică, pe cîtă vreme cele de aici nici nu cred că fuseseră atinse — doar în jurul unei singure piramide se vedea că se făcuseră săpături — însă vastitatea lor, proporțiile colosale după care fuseseră concepute, imensitatea acestor ruine, depășea cu mult tot ce văzusem eu pînă atunci. Mi-am pierdut răsuflarea. Am rămas încremenit de mirare și n-am putut scoate o vorbă, cutremurat pînă în străfundurile ființei mele de spăimîntătoarea putere a timpului.

Ajunseserăm deasupra unui platou prelung și, pe-o întindere de vreo doi kilometri înaintea noastră și cam unul în urmă, zăcea fără viață un gigantic oraș de piatră, îngropat sub un giul-

giu de verdeață sfîșiat ici și colo de cîte o țîșnitură de cremene, un pervaz, un zid, o lespede. Sub mantia cea verde dăinuiau încă vechile contururi, clădiri masive, piramide uriașe, curți scufundate, coloane gigantice din care doar postamentul mai rămăsese, grădini îngrijite prin care pășiseră odinioară oameni îmbrăcați în veșminte strălucitoare, fîntîni în care se răsfrînseseră cîndva toate culorile orbitoare ale soarelui mexican. Am pășit prin singuratica lui pustietate, noi nechemații din alte timpuri și am cercetat singura piramidă dezgropată. Era stranie, altceva decît toate piramidele văzute de mine pînă atunci, dar bine conturată și grațioasă în întreaga ei construcție. L-am întrebat pe Serente dacă nu cumva știe ce fel de oameni viețuiseră cîndva în acest oraș.

— Nu s-a aflat încă, mi-a răspuns el. Dar oricum s-ar fi numit, știu că erau de același neam cu țăranii care trăiesc acum prin împrejurimi. Popoarele atașate de pămîntul lor nu se schimbă niciodată. Îndură orice și supraviețuiesc oricărei încercări...

„Oare să fi supraviețuit?“ mă întrebam eu. Serente îmi spuse că la un moment dat — după evaluările făcute — zece mii de oameni trăiseră aici, în orașul de pe vîrful muntelui; dar oare cîte zeci de mii trăiseră dincolo, în vale, ca să producă hrana de care aveau nevoie cei de aici? Acum însă valea era tăcută și pustie. L-am întrebat pe Serente.

— Nu e pustie. Cîţiva oameni încă mai trăiesc pe acolo. Sînt clipele de pe urmă ale agoniei. Eu însumi am văzut agonia Spaniei, am luat parte la ea, dar agonia Mexicului e altceva. Monştrii cei mai hidoşi de pe lumea asta au venit şi au vărsat sîngele Mexicului. Ţara asta a fost prădată nu o dată sau de două ori — ci de sute de ori, jefuită, sîngerată, pustiită. Biserica şi America de Nord au înşelat-o şi o mai înşeală încă, iar proprii săi bogătaşi sug sîngele care a mai rămas în vinele ei pe jumătate goale; şi asta ţine de patru sute de ani. Ce alt popor ar putea trece prin asemenea încercări şi să mai rămînă încă atît de tare, atît de mîndru şi viteaz ? Poate că odată au trăit acolo în vale o sută de mii de oameni, şi cîndva în viitor vor trăi iarăşi tot atîţia. Acum însă mai sînt doar cîţiva. Dar n-au plecat de aici — nu, n-au plecat ! Nu şi-au părăsit pămîntul. Copiii lor îl vor ara din nou şi el iarăşi va înflori.

Am coborît pe o mică pantă a platoului către o sală de ceremonii şi am privit la estradele unde stătuseră ducii şi marchizii vechii civilizaţii indiene, iar închipuirea noastră a întregit tabloul culorilor strălucitoare, a zidurilor şi idolilor împodobiţi, a stindardelor ce fluturau în vînt şi a aurului ce scînteia în lumină. Pe cînd stăteam acolo s-a apropiat de noi un băieţel indian ale cărui capre se împrăştiaseră în jur, păscînd printre ruine.

— Dacă *señores* doresc, a spus el, am să le arăt unde locuiau preoţii.

I-am spus că dorim şi i-am dat un pesos. Atunci frumoasa lui faţă brună a fost luminată o clipă de un zîmbet plin de recunoştinţă şi pe urmă el şi caprele lui ne-au condus la vale pe o cărăruie întortocheată către un fel de tăpşan unde în jurul unui şir lung de case se făcuseră săpături. De sus, de unde ne aflaserăm noi, colţul acesta nu putea fi văzut.

— Cine ţi-a spus că astea sînt casele preoţilor? l-a întrebat Serente.

Băiatul a răspuns:

— De cîte ori vine custodele de la Mexico-City, mă învaţă şi pe mine. Îmi spune că poporul nostru a zidit casele astea şi că eu trebuie să ţin minte totul, fiindcă într-o bună zi o să le reclădim. Cînd o să mă fac mare am să mă duc la universitate şi am să învăţ ca să mă fac arheolog. Ştiţi, chiar de pe acum m-am apucat de treabă. Ia uitaţi-vă colo, pe coasta colinei. — Ne-a arătat către povîrnişul muntelui, la capătul platoului. — Vedeţi locul acela gol dintre copaci, unde parcă furtuna a măturat totul? Eu m-am gîndit că acolo nu cresc copacii fiindcă dedesubt e un drum de piatră acoperit cu iarbă şi nici custodele n-a ştiut asta pînă nu i-am spus eu. Săptămîna viitoare o să facă în locul acela ceea ce numim noi o săpătură. Ştiţi ce-i aceea săpătură?

I-am răspuns că știm și l-am urmat în alte locuri luînd aminte la pălăvrăgeala lui și la adorabila-i înțelepciune copilărească. În clipa cînd ne-am luat rămas bun, s-a înclinat ceremonios cu acea grație delicată pe care o au atît de mulți mexicani și pe care nici unul dintre ei nu trebuie s-o învețe. Apoi, ca o adevărată gazdă, ne-a poftit să mai venim și să ne aducem și prietenii.

— Lumea nu știe ce e aici, în vîrful muntelui, a zis el. Trebuie să le spuneți tuturor.

Ne-am întors tăcuți pînă la mașină și în aceeași tăcere am coborît panta, pînă la șosea. Numai cînd ne aflam departe pe drumul de înapoiere, l-am întrebat pe Serente :

— Mai știi ceva despre fetița indianului ?

— A murit acum două zile, mi-a răspuns el calm. Ieri am fost în biserica unde zăcea trupul ei.

Am aflat mai tîrziu că el le dăduse bani pentru înmormîntare, dar atunci doctorul nu mi-a spus nimic despre asta.

— Era un copil tare frumos, a continuat Serente. Cît pe ce să plîng. Mi-e teamă că devin sentimental ca un nord-american și cu cîteva rare excepții îi urăsc pe nord-americani tot atît de mult cum urăsc și sentimentalismul. Ești una dintre acele excepții, prietene, și sînt sigur că ai învățat să mă ierți pentru lucrurile pe care le spun. Oricum, poate te va mîngîia puțin dacă-ți

voi mărturisi că după cîte cred eu, nu putea fi salvată.

— Nu mă mîngîie de loc, şi de altminteri cred că minţi.

— Poate că mint. Ce importanţă are? Toţi copiii sînt frumoşi, atît în Mexic cît şi în America de Nord. Aici mor de dizenterie şi molime; concetăţenii dumitale distrug copilăria în fel şi fel de chipuri, dar acum, cînd aveţi jucăria aceea splendidă, bomba voastră cu hidrogen, veţi putea semăna moartea printre copiii chinezi şi ruşi într-un mod mult mai economic şi mai lesnicios decît printre mexicani, unde folosiţi doar unelte de astea învechite, cum sînt asuprirea, ignoranţa şi monopolul asupra antibioticelor.

— Am observat că sînt cîteva societăţi mexicane care fabrică antibiotice şi le vînd tot atît de scump ca şi noi.

— E-adevărat, şi asta e demn de ei, oftă Serente. Mă aflu acum într-o asemenea stare sufletească încît e mai bine să-mi ţin gura. De altminteri vreau să fiu înapoi la cabinet înainte de ploaie.

Norii acoperiseră cerul cînd am intrat în Cuernavaca. Serente m-a dus pînă la hotel, mi-a strîns mîna cu căldură şi m-a rugat stăruitor să-l iert. Dar nimeni nu se poate supăra pe el şi de aceea nimeni n-a avut vreodată ocazia să-l ierte. M-am urcat sus în apartament şi i-am povestit soţiei cum mi-am petrecut după-amiaza.

Copiii se jucau încă în grădină și ea a propus să ieșim puțin pe terasă și să fumăm o țigară, căci aveam pe urmă tot timpul ca înainte de masă să coborîm în restaurant, să bem ceva. Terasa era locul nostru favorit la ora aceea a zilei, fiindcă în sezonul ploilor fiecare seară înfățișa un spectacol uluitor și de neuitat. De cele mai multe ori norii începeau să se adune încă de pe la cinci și de pe terasa noastră ni se oferea priveliștea unui sălbatic defileu de-a lungul căruia se avînta un torent. Pe măsură ce se apropia ploaia, defileul se umplea de nori verzi-întunecați și roșiatici, care păreau că se rostogolesc prin vîlcea aidoma torentului. Atunci întreaga priveliște părea ireală, plină de amenințare și măreție, străpunsă ici și colo de ascuțite raze de soare, exact ca într-un tablou de *El Greco* dar mult mai impresionantă și plină de culoare.

In vremea asta îi spuneam soției ce aflasem de la Serente cu privire la copila indianului. A tăcut și a clătinat din cap cu durere. Apoi a început să plouă și noi am coborît în restaurant.

Patronul restaurantului era un spaniol republican, președintele organizației din Cuernavaca a spaniolilor republicani, iar salutul lui călduros, zîmbetul binevoitor și celelalte gesturi la fel de amabile, ne-au readus la realitate. L-am invitat să ne țină tovărășie și am băut în cinstea vieții, pentru grabnicul sfîrșit al călăului Franco

și în cinstea zilei cînd Madridul va deveni mormîntul fascismului.

După asta am băut pentru Mexic. Mexicul-mamă care-i adăpostește pe asupriți, pe alungați și pe flămînzi, nu Mexicul cel sărac și însîngerat, ci Mexicul cel ce se arată mînios împotriva răului, cel cu mînie străveche și neabătută ținere de minte.

Ne-am întors pe urmă în apartamentul nostru și copiii se aflau acolo unde se adăpostiseră de ploaie, făcînd în joacă gesturi de spaimă și sfidare către salvele asurzitoare ale tunetelor și săgețile cumplite ale fulgerelor. Atunci ne-au văzut chipurile și ne-au întrebat ce s-a întîmplat. Noi i-am luat în brațe și am strîns viața la pieptul nostru, asigurîndu-i că nu s-a întîmplat nimic rău — numai să trăiască ei și să crească viteji, mîndri și puternici!

Cam peste o săptămînă, pe cînd ne plimbam prin *Guerrero,* strada comercială îngustă și supraaglomerată din Cuernavaca, strada asta cu nume sălbatic și sfidător, l-am zărit din nou, călare pe micul lui asin.

— Uite-l, a spus soția mea și, parcă răspunzînd cuvintelor ei, el a înălțat capul.

O, cît de mult se schimbase la înfățișare. Pacea dispăruse; blîndețea nu mai era; acum pe fața lui se citea doar mînie, neîndurare — și o dată cu asta parcă un sîmbure din ceea ce pregătea viitorul. Nu l-am mai văzut pe Crist așa

cum e el înfățișat în miile de tablouri și sculpturi ; am văzut un țăran mexican a cărui inimă se umpluse pînă peste margini și plesnise sub apăsarea durerii și am văzut acea stranie, înfricoșătoare mînie mexicană, care a uluit cîndva lumea și o va mai ului o dată.

Dar poate că acum semăna și mai mult cu adevăratul chip al omului ce s-a numit Crist.

SENATORUL DIN MISSISSIPPI

În dimineaţa aceea, cînd se făcu ora şase şi jumătate iar soarele ajunse în dreptul ferestrei, un mănunchi de raze fierbinţi se abătu pe figura senatorului George Wicken. Noaptea trecută n-avusese grijă să lase storurile, şi acum se trezi tuşind şi gemînd, mormăind nemulţumit şi căutîndu-şi cu gesturi mecanice ţigările. Primul lucru pe care trebuia să-l facă după ce se trezea, era să fumeze o ţigară şi fără asta n-ar fi putut nici gîndi, nici înţelege vreun lucru, nici face nimic altceva. Numai că în dimineaţa aceea nu izbutea să şi le găsească. Pur şi simplu nu se aflau acolo unde obişnuia să le lase, la marginea noptierei, şi tot bîjbîind după ele începu să se înfurie. În cele din urmă deschise ochii de-a binelea, ba mai căscă şi gura luînd o înfăţişare ce arăta c-ar fi fost în stare să reteze capul ori-

cui s-ar fi aflat în clipa aceea, la o distanță convenabilă. Se mai potoli oarecum atunci cînd își dădu seama că nu se găsește în locuința lui de pe Maryland Avenue, că n-a dormit în patul său, că n-avea alături noptiera de-acasă ci se afla într-o cameră de hotel care-i era cu totul străină și pe care începea s-o recunoască foarte vag, pe măsură ce-și amintea cele petrecute în seara precedentă.

„A șters-o, zise el, și pronunță aceste două cuvinte cu un accent care era mai puțin al celor din sud și mult mai mult ceea ce toată țara știa că e propriul lui fel de a rosti cuvintele, «accentul Wicken». A șters-o și bine a făcut ! Bine că s-a dus, putoarea !"

Încercă să-și amintească numele femeii despre care vorbea cu atîta curtoazie și zîmbi în clipa cînd își dădu seama că-i este cu neputință ; zîmbi vag, cuprins de o veselie ștrengărească.

„Poți să știi ? zise el cu voce tare. Se prea poate să mai trec pe aici și să mă pomenesc nas în nas cu ea chiar săptămîna ori luna care vine. N-am decît s-o privesc drept în ochi și să-i spun : «Dar, scumpa mea, habar n-am nici măcar cum te cheamă, martor mi-e Dumnezeu». Da, mai știi ?"

Figura lui devenise copilărească, amintind de chipul unui țînc poznaș, iar obrazul mare și bucălat tremura din pricina rîsului tăcut. Deodată însă, zîmbetul dispăru și domnul senator începu să tușească încetișor, ca să-și curețe gîtlejul.

Mîndria lui de bărbat îl împiedicase să-şi scoată dantura înainte de culcare şi acum îi mirosea gura ca un canal desfundat.

Aruncă pledul de pe el şi se ridică în capul oaselor, lăsînd să-i atîrne la marginea patului picioarele lungi şi osoase. Nu-şi pusese decît haina de la pijama şi arăta ca un strigoi, în vreme ce traversa încăperea îndreptîndu-se către camera de baie de unde peste un moment izbucniră urlete de furie. Pantalonii lui atîrnau în cuierul uşii de la baie şi căutînd prin buzunare descoperise că-i lipseau patru bancnote de cîte zece dolari.

„A, putoarea ! urlă el. Nenorocita şi scîrba ! Te-apucă groaza cînd te gîndeşti ce-i în stare să facă o asemenea tîrîtură de cum întorci spatele. Nu mă mai învăţ minte ! Am încredere, am încredere şi tot am încredere ! Sînt cel mai mare idiot din lume, fiindcă am încredere în femei !"

Discuţia asta cu sine însuşi — jalnică, afectată şi aducînd a bocet — continuă în tot timpul cît domnia sa se spălă şi se îmbrăcă, îşi înnodă cravata şi-şi aranjă în valiză pijamaua, trusa de bărbierit şi cămaşa purtată în seara trecută. Îi era foame şi înainte de a părăsi hotelul luă în sala de mîncare micul dejun alcătuit din şuncă şi ouă, biftec, gem şi trei ceşti de cafea. În faţa hotelului, pe cînd aştepta să i se aducă maşina, aprinse o ţigară de foi şi se bucură cu

toată ființa de frumusețea dimineții de primăvară, de aroma tutunului bun și de amintirile rămase din noaptea trecută. Cei patruzeci de dolari — de care se putea lipsi foarte ușor — nu-l întristau decît în mică măsură; în adîncul sufletului admira hoția atît de discretă a unei ființe simple ca aceea căreia îi dăruise pentru scurtă vreme inima.

— Viața e grozav de interesantă, zise el cu voce tare.

— Cum ați dormit, domnule senator? îl întrebă portarul lăsînd oarecum să se înțeleagă că hotelul acesta din Baltimore putea oferi o tihnă aproape imposibil de aflat la Washington.

— Grozav, cum nu se poate mai bine! fu răspunsul.

Într-adevăr se simțea atunci cum nu se poate mai bine și continuă să se simtă la fel tot timpul cît străbătu drumul către Washington. Era o veritabilă desfătare să conduci mașina aflîndu-te în starea asta de spirit, într-o dimineață atît de frumoasă, cînd șoseaua nu era de loc aglomerată și la ora în care ciorile cele mai harnice de-abia își luau zborul iar cocoșii mai leneși încă trîmbițau. Toate astea îl îndemnară din nou să se gîndească, așa cum de atîtea ori o făcuse și pînă atunci, la țara, la lumea și la averea lui. În ce loc, în care țară și în ce veac ar mai fi fost cu putință ca feciorul unui băcan de provincie să ajungă atît de sus, cum ajunsese el? Și asta fără

să mai pui la socoteală bucuria de a goni pe o şosea naţională, aşa cum gonea el, într-un Buick de lux care trepida lin, sau plăcerea ce ţi-o oferă ţigara scumpă de foi, cu aromă suavă!

De la o vreme încoace începuseră să-l încerce în mod foarte neplăcut dureri în piept şi o bronşită destul de rebelă, ce-l făcea să tuşească asemenea oamenilor din vechime, care aveau nărav să mestece tutun. În dimineaţa asta însă aerul era aşa de curat şi proaspăt, atît de înviorător, încît, departe de a mai încerca vreo urmă de suferinţă, se simţea voios şi tînăr cum de multă vreme nu se mai simţise. Nu peste mult timp zări mergînd pe marginea şoselei o fetişcană neagră de vreo şaisprezece ani, probabil fiica vreunui arendaş negru de prin împrejurimi. Fata păşea mîndră ca o regină, cu capul sus, cu spatele drept, umerii traşi îndărăt, pieptul ţîşnind îndrăzneţ înainte. Numai această imagine fu de ajuns pentru a-i trezi dorinţa şi a-l face să se simtă puternic şi sprinten ca un flăcău de douăzeci de ani; şi cu greu se stăpîni să nu apese furios pe frîne, să nu sară din maşină şi s-alerge după ea cu o cheie franceză ca s-o silească să se supună voinţei lui — aşa cum ar fi făcut de ar mai fi fost un flăcău de douăzeci de ani.

Buna dispoziţie şi stomacul plin îl făcură să apese pe accelerator mai mult decît ar fi trebuit. Dar şoseaua era pustie şi pe cadranul indicatorului de viteză acul arăta o sută douăzeci de

kilometri pe oră, fără ca el să-şi dea seama d'
iuţeala cu care ţîşnea în lungul şoselei. Pentru prima oară se gîndi la asta atunci cînd un agent de circulaţie, pe motocicletă, îl ajunse din urmă şi apropiindu-se lateral îl sili să tragă la marginea şoselei, apoi sări jos, scoase iute carnetul şi veni către el clocotind de furie. Ceva din furia lui se putea lesne observa în cuvintele rostite înainte de a-l recunoaşte pe senator.

— Nu sînteţi cumva domnul senator Wicken? întrebă el cînd îl recunoscu. Furia i se topi iute şi dispăru aproape cu totul chiar mai înainte ca senatorul să răspundă.

— Ba da, puiule! Şi Wicken scoase portofelul ca să-şi dovedească pe deplin identitatea.

— V-am oprit fiindcă mergeaţi cu o sută douăzeci pe oră, domnule senator.

— Aveai tot dreptul s-o faci, puiule. Unii dintre noi ajung să se creadă mari şi atotputernici ca însuşi Dumnezeu, şi asta nu-i bine. Eram foarte grăbit. Avem în dimineaţa asta o şedinţă de comitet în care trebuie să cercetăm pe una dintre şopîrlele acelea roşii de la New York şi mi-era teamă să nu întîrzii, aşa că nici n-am mai ştiut ce fac şi i-am dat drumul cam prea repede. Ei, Doamne, dar asta nu-i o scuză, puiule, nici vorbă nu poate fi de aşa ceva. Uite ce aş vrea eu ca să faci dumneata, drăguţule. Taie-mi frumuşel o chitanţă şi pune-mă să-ţi plătesc pentru fiece clipă în care am depăşit viteza legală.

Ba chiar te-aş îndemna să fii cît mai sever, fiindcă deşi se spune că nu mai poţi învăţa calul bătrîn să meargă în buiestru, oricine, fie el bătrîn sau tînăr, trebuie să înveţe. Aşa că fii bun şi taie-mi chitanţa, fără să mă cruţi de nici o centimă.

Poliţistul privi stînjenit la dreapta şi la stînga, în lungul şoselei, şi-şi răsfrînse uşor buza de jos, dînd semne vădite că nu prea ştie ce să facă.

— N-aş vrea să vă tai chitanţă, domnule senator, zise el. Vă spun cinstit că vă admir pentru felul cum priviţi dumneavoastră lucrurile. E ceva deosebit de frumos, care dovedeşte multă grijă pentru binele public şi în ziua de astăzi tare puţini oameni mai judecă aşa. De altminteri, drept să vă spun, nici n-aş fi făcut atîta caz de un fleac ca ăsta, dacă chiar acum trei zile n-ar fi fost călcaţi cam pe-aici, pe şosea, doi copii negri.

Wicken rîse:

— Se mai întîmplă, bineînţeles, zise el. E de mirare cum de-alde ăştia mai rămîn totuşi în viaţă. Sînt însă aşa de mulţi, încît s-ar zice că nu contează.

— Da, aşa e. Nu vă mai tai nici o chitanţă, domnule senator.

— Fumezi, puiule?

— Numai după-masă, domnule senator.

— Bine, păstrează asta pentru după-prînz. E o Habana-Habana specială, o ţigară fină, plă-

cută şi parfumată cum n-ai mai fumat niciodată, puiule.

— Vă foarte mulţumesc, domnule senator, zise poliţistul.

— N-ai pentru ce. Dacă vii cumva pe la Washington, prin oraş, vino să mă vezi, fă-mi o vizită, nu mă ocoli.

— Vă mulţumesc frumos, domnule senator.

Pe cînd deschidea din nou portiera Buick-ului, senatorul Wicken se gîndea că izbutise cu mare iscusinţă s-o scoată la capăt şi că într-adevăr se descurcase de minune. Fără prea multă înfumurare îşi spunea totuşi că ştie să se poarte cu oamenii, ba chiar că avea deosebit talent pentru asemenea treburi. Asta făcea parte din însuşi meşteşugul politicii şi cine nu se pricepea la acest joc ar fi fost mult mai înţelept dacă se lăsa păgubaş şi nici nu mai încerca să se amestece în politică.

În ceea ce îl privea pe domnul senator Wicken, trecuse atît de multă vreme de cînd începuse să facă politică, încît uneori avea impresia că nici nu şi-ar putea aminti prea bine cum anume se petrecuseră lucrurile atunci... dar totdeauna dovedise că are mult talent. Ar fi de-ajuns să luăm drept pildă întîmplarea de acum, cu agentul de circulaţie ; alţii şi-ar fi pierdut cumpătul şi s-ar fi purtat cu el tăios şi dispreţuitor. Poate că ţipînd la el ar fi izbutit să-l intimideze, ori poate n-ar fi izbutit... dar ce sens avea o astfel de în-

cercare? Iată că el, în cazul de faţă, a ştiut să manevreze cu dibăcie şi fineţe şi-a reuşit să-l pună pe tînăr într-o asemenea situaţie încît să-i fie cu neputinţă să-l mai amendeze. Şi nu numai atît: şi-a cîştigat un nou prieten şi un partizan în plus! Sînt unii care cred că e suficient să cîştigi voturi. Nu există mai evidentă dovadă de miopie. In vremurile de astăzi, cînd ticăloşii de comunişti împroaşcă totul cu noroi şi calomniază pe toată lumea, fiecare nou partizan contează.

Gîndul la comunişti îl făcu pe Wicken să-şi aducă aminte de expresia folosită mai înainte: „Şopîrlele acelea roşii de la New York". Se pomenise rostind-o fără să-şi dea prea bine seama cum de-i venise pe buze, şi acum i se părea grozav de reuşită. Teribilă! Iată ce înseamnă inspiraţia: o idee venită cine ştie de unde, aşa ca din senin.

După ce şi-a parcat Buick-ul în faţa clădirii parlamentului, a coborît sprinten şi, cu pas tineresc s-a îndreptat către sediul comitetului. Miss Marian Carlton era la biroul ei şi începuse încă de cîtva timp să claseze corespondenţa. Arăta la fel de dichisită, elegantă şi ispititoare ca totdeauna.

— Bună dimineaţa, domnule senator, i se adresă ea zîmbind. Cum vă simţiţi?

— Minunat, Marian. Intr-adevăr minunat. Sînt gata să mă răfuiesc cu șopîrla aceea roșie de la Jidov-York. „Jidov-York", repetă el. De necrezut cum, fără nici un efort, îi vin astăzi în minte asemenea lucruri. Numai expresii tari, izbitoare și de mare efect. Iată încă o dovadă de ce-i în stare inspirația!

PRUNCUL SFÎNT

Soarele arunca văpăi iar drumul zăcea sub un strat gros de colb uşor şi fin care măcinat, frămîntat şi răscolit de atîtea picioare devenise şi mai uşor, şi mai fin. Era un drum străvechi. În toată ţara nimeni nu ştia cît de vechi era şi nici nu exista carte, inscripţie ori pergament în care să se scrie despre acest colţ de ţară şi să se pomenească de vremea cînd drumul n-ar fi fost acolo unde se afla acum.

Cînd vreo suflare de vînt mişca aerul fierbinte şi neclintit, colbul alb şi fin se ridica în valuri, iar drumeţii strănutau ori tuşeau şi mulţi erau cei ce se jeluiau că prăfăria avea să le pună capăt zilelor.

Se părea că toată omenirea pornise la drum. Fiecare se afla în altă parte decît acolo unde s-ar fi căzut să se afle şi asta pentru că — aşa

cum spunea unul dintre drumeţi — dacă rămîneai unde trebuia, crăpai de foame; aici era toată buba. Dacă cineva s-ar fi uitat îndărăt, de-a lungul drumului care cotea, se răsucea şi se încolăcea ca un şarpe nesfîrşit printre colinele joase şi nisipoase, ar fi putut cuprinde cu ochii cel puţin două sau trei mile, dar nicăieri n-ar fi găsit un locşor neacoperit de drumeţi.

La cotitura aceea a drumului se găsea o colibă de lut şi cărămidă, acoperită cu stuf şi paie, iar pe o tarabă în faţa ei, sub umbrar, un cetăţean de prin partea locului, mai fără codeală la asemenea treburi, se apucase să vîndă apă şi vin. Avea un burduf de vreo patruzeci de ocă plin cu vin alb, altul tot atît de mare cu vin roşu, iar pe un tumurug gros, sub umbrar, atîrnau vreo zece burdufe cu apă care toate erau umede pe dinafară, răspîndeau răcoreală şi lăsau să cadă din cînd în cînd pe pămînt mici picături ca de cleştar. La vederea lor chiar şi drumeţul care cu un ceas mai devreme s-ar fi îndestulat din propriul lui burduf se simţea deodată însetat şi buzele i se uscau de arşiţă.

Din pricina asta nu-i de loc de mirare că în faţa tarabei se strînsese un grup de drumeţi însetaţi şi că grupul rămînea cît era ziua de mare acolo, sub arşiţă, deşi într-una soseau alţi însetaţi şi plecau cei ce-şi potoliseră setea. Era de aşteptat ca acest grup să fie pestriţ şi demn de luat în seamă, căci în ziua aceea toată lumea se afla pe drumuri: conducători de asini şi pur-

tători de litiere, muncitori cu sapa, arşi de soare şi negri ca pielea de mult tăbăcită, suflători de sticlă, tîmplari şi zidari, fiecare dintre ei purtînd în înfăţişare pecetea meseriei : suflătorii de sticlă cu piepturi late şi obraji străbătuţi de vinişoare plesnite, tîmplarii purtîndu-şi în spate toate bunurile lor pămînteşti — ciocane, tesle şi cîte un pumn preţios de cuie — zidarii cu mîini diformate, cocîrjaţi şi cu umerii căzuţi din pricina îndelungei aplecări asupra pietrei. Erau păstori care-şi purtau cu ei turmele, ţărani cu nevestele şi copiii, cărători de apă, ţesători şi brutari, negustori de vin care-şi lăudau marfa gustînd-o mereu, fierari şi lăutari cu cimpoaie şi tambure, apoi predicatori bărboşi şi rătăcitori cărora nu le păsa pe ce drum merg atîta vreme cît aveau în jur oameni săraci, totdeauna gata să ia aminte la ce li se spune despre relele şi ticăloşiile bogaţilor. Oriunde se aduna lume, pe marginea drumului, predicatorii propovăduiau trăgînd folos din faptul că în orice loc şi în orice vreme săracii erau de douăzeci de ori mai numeroşi decît bogaţii, căci aşa mergeau treburile în ţară.

Se putea băga de seamă cu uşurinţă că întreg potopul acesta de oameni cu îndeletniciri şi de vîrste dintre cele mai diferite se asemănau totuşi grozav de mult, fiind cu toţii la fel de slabi, flămînzi şi însetaţi, ca şi cînd nici unul dintre ei nu şi-ar mai fi putut aduce aminte de cînd nu mai mîncase pe săturate. Iar negutătorul de vin

se arăta foarte mîhnit că din atîta omenire pe lîngă unul singur care cumpăra vin, douăzeci nu-i cereau decît apă şi totuşi se adunau ciopor lîngă burdufele cu vin, înghiţeau în sec şi-şi lingeau buzele, alcătuind în jurul tarabei o asemenea adunătură zdrenţăroasă, jegoasă şi urît mirositoare, încît muşteriii de seamă, cu bani buni, nu prea mai aveau cum ajunge pînă la marfa lui.

Căci existau şi muşterii de seamă, fiindcă pe drum se aflau nu numai dintre aceia care munceau cu mîinile şi înfruntau săgeţile de foc ale soarelui de amiază, dar şi negustori avuţi, tolăniţi în litiere acoperite, preoţi în veşminte albe şi lungi cu bărbi stufoase ce odihneau tihnite pe pîntece rotunde şi pline, sfinţiile lor neatingînd cu piciorul colbul drumului ci mergînd domol pe asini graşi, curaţi şi îngrijiţi. Mai erau moşieri bogaţi, oameni ai stăpînirii cu averi nenumărate, femei totdeauna sulemenite, dansatoare care-şi vindeau pe preţ mare farmecele şi călătoreau întinse pe litiere, între perne de mătase; mai erau strîngători de biruri, negustori de sclavi — o lume întreagă alcătuită din cele mai de cinste, cele mai sus-puse şi cele mai puternice personaje.

Aceştia erau cei care grăiau mai tăios şi mai cu asprime în sfaturile ce se purtau toată ziua dinaintea tarabei. Cu toate că nici ei nu călătoreau prea comod într-o ţară unde nu se aflau nici cele mai de rînd lucruri de care are nevoie un om pornit la drum lung, înţelegeau totuşi

rostul şi folosul acestei cumplite învălmăşeli de norod. Fiind oameni cu mare avut, erau în stare să înţeleagă că semenii lor pot fi şi ei avuţie a cuiva, ba chiar că sînt o avuţie foarte de preţ. Dar ce folos poate trage un om de pe urma unei averi pe care n-ar putea-o socoti, pe care n-ar şti-o unde se află şi ce venituri îi poate aduce?

Un fierar lat în spate spuse că după socoteala lui el aduce acelaşi folos oriunde s-ar afla, fiindcă în orice loc ar fi, la sfîrşitul săptămînii capătă doar atîta cît să nu moară de foame iar restul se duce pe bir; şi cum ar putea el mări acest folos întorcîndu-se în locul unde se născuse şi unde nu mai călcase de douăzeci de ani? Atunci, un neguţător a deslușit celorlalţi cum stăteau de fapt lucrurile. Un om care n-a avut niciodată nici un soi de avere, cu mare greutate ar putea înţelege cît de apăsătoare şi încurcată e sarcina chiverniselii unei avuţii, iar asta ar fi tare greu de arătat acum, fiindcă cei mai mulţi dintre oamenii ce se aflau de faţă îşi purtau în spate tot avutul. Dar un păstor a spus că după socoteala lui el ştie ce înseamnă chiverniseala unei avuţii, căci are o mică turmă şi e nevoit să se ostenească îndelung ca să adune bălegarul oilor, fiindcă toate celelalte foloase ale lor trebuiesc date stăpînirii. Pentru cei mai mulţi dintre aceia care erau de faţă, lucrul a părut atît de firesc încît n-a stîrnit nici măcar un hohot de rîs, deşi un preot a mormăit supărat, zicînd că

asemenea vorbe făceau *credinței celei adevărate* mai mult rău decît cea mai neagră blasfemie.

— Negoțul este viața norodului, a zis un strîngător de biruri, neluînd în seamă vorba unui țăran care spunea că mai multă viață ar prinde de-ar avea din cînd în cînd cîte o bucată de pîine. — Ascultați-mă pe mine, a urmat strîngătorul de biruri. Vreme de doisprezece ani am adunat birurile în partea de miazănoapte a țării. Acum am pornit către miazăzi, înspre locul unde m-am născut, ca să adun acolo birurile, iar un altul, din miazăzi, va merge către miazănoapte ca să îndeplinească aceeași lucrare. Asta nu-i numai o treabă bună ci și o treabă făcută cu socoteală. Trebuie să fiu trecut la numărătoare acolo unde m-am născut — fără a ține seamă de locurile pe unde am umblat după aceea — căci dacă n-aș fi trecut la numărătoare, cum s-ar putea face socoteala birului care, fără îndoială, e însuși sîngele ce dă viață poporului?

Un muncitor cu sapa a întrebat dacă nu cumva negoțul este ceva fără de care nu se poate păstra viața norodului.

— Amîndouă, amîndouă, și dacă toată lumea pleacă la drum, negoțul înflorește. Țara e zguduită din temelii și capătă viață nouă, iar noi, oamenii stăpînirii, avem în fine arătări sigure după care să socotim cîți oameni sînt în țară, cîtă avuție și cît cîștig...

În vreme ce avea loc acest schimb de vorbe, încă doi drumeți au ajuns la marginile grupului

adunat în jurul tarabei. Erau un bărbat şi o femeie. Bărbatul mergea pe jos şi femeia călare pe un asin mic şi pricăjit. Cei doi alcătuiau o pereche oarecum ciudată, căci bărbatul era tare înalt şi purta o barbă mare şi neagră care i se revărsa pe piept, iar femeia era deosebit de frumoasă — chiar aşa plină de praf cum se afla — şi sarcina ei se arăta a fi atît de înaintată încît cu siguranţă vremea naşterii nu putea fi decît apropiată. Femeia ţinea capul plecat, iar buzele îi erau crispate din pricina suferinţei. Doar cînd bărbatul îi vorbea, ea-şi înălţa privirile şi-şi silea gura chinuită de durere să înfiripeze un zîmbet ca să-i arate bărbatului dragostea şi grija ce i-o purta. În asemenea clipe ea părea că vrea să spună lumii întregi:

— Uitaţi-vă la omul acesta al meu şi vedeţi-l cît e de înalt, de voinic şi de chipeş.

Dar el arăta trudit, slab, oasele feţei îi erau ieşite în afară şi părea doborît sub greutatea ciocanului, a teslei şi a săculeţului de cuie ce-i atîrna la brîu.

Bărbatul s-a uitat la ea plin de îngrijorare şi a întrebat-o cum se simte. Nu departe de locul unde se aflau ei era un măslin şi el a socotit că ar fi bine pentru femeie să stea şi să se odihnească puţin la umbră. O mai încercau durerile? Avusese dureri mai înainte, dar acum ea spunea că-i trecuseră. Oricum, a zis el, aveau să ajungă la han cam pe la vremea înserării, iar femeia ştia prea bine că din pricina ei trebuiau să um-

ble cu atîta încetineală şi de aceea călătoria se dovedea aşa de lungă şi obositoare.

La umbra măslinului se mai aflau vreo doisprezece drumeţi, însă cînd au văzut starea femeii, toţi s-au dat la o parte şi i-au făcut loc, iar unii dintre ei au vorbit despre binecuvîntarea de a aduce pe lume viaţă şi alţii au spus cît de mare ticăloşie era să sileşti pe o femeie în asemenea stare să se tîrîie pe drumuri de-a lungul unei jumătăţi de ţară numai pentru a se supune nebuniei şi lăcomiei unui împărat. Din asta s-a stîrnit o aprinsă vorbire despre politică şi de îndată cei doisprezece drumeţi şi-au arătat părerile. Bărbatul cel înalt şi bărbos şi-a ajutat femeia să se aşeze în tihnă, apoi a întrebat-o dacă n-ar vrea să bea o cană de vin care de bună seamă ar întări-o şi i-ar uşura durerile, dacă ele ar reîncepe.

— E scump vînul, s-a împotrivit femeia.

— Lasă că văd eu, a răspuns bărbatul şi apoi s-a îndreptat către cei strînşi în jurul tarabei, călcînd cu pasul său rar şi apăsat şi scotocind în pungă pînă cînd în palma lui mare şi bătătorită s-au arătat patru bănuţi mici, de argint. Nu era un om bătăios şi şi-a croit drum prin mulţime înaintînd domol şi liniştit pînă ce a ajuns destul de aproape ca să poată întreba cît costă o cană de vin. Cînd i s-a dat răspuns, chipul lui s-a umbrit, apoi omul a privit lung, deznădăjduit şi sfîrşit la cei patru bănuţi ce i se odihneau în palmă.

— Ori cumperi, ori dacă nu limpezeşte locul, a spus negustorul. Nu vezi că muşteriii aşteaptă şi dacă o namilă ca tine le stă în cale n-au cum să se apropie?

Bărbatul cel voinic a lămurit atunci că el e tîmplar, un tîmplar foarte priceput şi a spus asta cu glas care parcă ar fi cerut iertare. E muncitor iscusit, are uneltele lui şi cuiele lui proprii. Nu s-ar putea cumva găsi vreo treabă pe care s-o facă în schimbul unei căni de vin? Toată coliba cam căzuse într-o rînă. El ar putea s-o îndrepte şi s-o întărească aşa fel ca un an întreg să nu mai aibă nevoie de nimic.

— Toată ziulica am auzit numai asemenea vorbe, s-a jeluit negustorul. Ţara asta a fost bătută de Dumnezeu care i-a trimis pe cap numai tîmplari şi zidari, toţi la fel de zdrenţăroşi ca şi tine. Ori cumperi, ori cară-te de aici!

Omul a cumpărat o cană de apă şi a dus-o soaţei sale, iar cînd ea a încercat a-l hotărî să guste şi el o înghiţitură, bărbatul a minţit spunînd că băuse la tarabă. Femeia a băut apa şi a mîncat o coajă de pîine uscată, scoasă dintr-o desagă de la oblînc. A mestecat-o îndelung şi s-a bucurat de fiecare fărîmitură. „E aşa de bună apa", a zis ea, iar bărbatul i-a răspuns că una din pricinile pentru care o îndrăgeşte atît de mult e şi marea mulţumire ce-o arată pentru lucrurile de nimic, pentru lucrurile ce-ar trebui să fie la îndemîna tuturor, dacă ţara n-ar fi nă-

pădită de lipitori și lăcuste care-i sug ultimul strop de vlagă.

— Ai vrea cumva să spui că nu s-ar cădea să mă bucur de pruncul ce-l port în sîn? zise ea zîmbind.

— Cum să nu te bucuri? O să fie un prunc voinic și sănătos.

Dar unul dintre cei ce stăteau sub măslin a zis că așa cum mergeau atunci lucrurile pentru oamenii truditori, poate că mai norocos era pruncul care nu se năștea...

Cînd bărbatul a ajutat-o să se urce iarăși pe asin, ca să-și urmeze drumul, ea s-a încrîncenat de suferință.

Îi veniseră cumva durerile — a întrebat el — durerile care vesteau că pruncul se pregătește să sosească pe lume? Ea a răspuns că nu, dar adevărul era că nu putea ști cu siguranță. I s-a părut că mai avusese un junghi la fel, cu un ceas mai înainte, dar n-a vrut să-i spună lui ca să nu mai sporească povara și așa destul de grea a bietului om. Tot atunci a mai băgat de seamă că praful de pe drum începuse să se ridice în aer chiar și cînd nu era stîrnit de picioarele drumeților, iar iarba uscată pornise să se aplece într-o parte și-n alta. Vîntul cel fierbinte începea să sufle și dacă avea cumva să se întărîte pînă o ajunge furtună, oare ce mai putea face dînsa și cum urma să se nască pruncul? Cum avea să îndure ea toate astea? Instinctul o îndemna însă mereu să-și crute bărbatul și față de el încerca

simţăminte de mamă ca şi faţă de pruncul nenăscut, de parcă ea ar fi putut să înţeleagă mai bine şi să se descurce mult mai uşor din toate încercările.

Aşa au mers ei mai departe, iar femeia fu într-adevăr fericită cînd auzi că bărbatul îngînă în barbă un cîntec, aşa cum făcea ori de cîte ori lucra la tejgheaua lui de tîmplar şi avea destulă treabă pentru mîinile lui mari şi iscusite. Dar deodată cîntecul s-a curmat, căci şi bărbatul băgase de seamă că vîntul se înteţeşte şi toţi drumeţii grăbesc pasul de parcă ar fi înţeles pe neaşteptate că nu era o vreme în care puteai rămîne afară, în cîmp deschis. Ca şi cînd ar fi vrut să facă acea cumpănă şi mai ameninţătoare, soarele începu să coboare cu ciudata grabă cu care întotdeauna asfinţeşte în ţara aceea, iar către soare-apune o dungă întunecată acoperi zarea. Chiar atunci femeia simţi pentru a treia oară durerile şi gemu tare, fără să se mai poată stăpîni, iar bărbatul strigă:

— Draga mea, draga mea, mai avem puţin, uită-te, acolo e locul unde ne-am născut noi. Zicînd acestea arătă către un sat ghemuit în valea ce li se înfăţişa privirilor, dar el ştia prea bine că tatăl şi mama lui erau morţi de mult şi străinii stăpîneau acum în casa părinţilor săi. Oare să se ducă la ei să-i roage să le dea un colţişor, jos, pe duşumea, unde să nască femeia lui? Multe făcuse el în viaţă, dar era un om întreg, avea unelte, era tîmplar şi mîinile lui ştiau să

alcătuiască lucruri minunate, iar el niciodată nu cerşise nimic.

Cînd au ajuns la singurul han cu care se mîndrea acel sat, se făcuse întuneric, întuneric de nepătruns, iar vîntul arzător şi nisipul fierbinte le ţiuiau în urechi. Acum durerile o încercau de două ori pe ceas şi nici vorbă nu mai putea fi să-şi stăpînească gemetele. Bărbatul a ajutat-o să coboare de pe asin şi apoi, îndemnat de acel cumplit simţămînt al naşterii apropiate, simţămînt atît de straniu şi înfricoşător pentru orice om, a cuprins-o pe după umeri şi a sprijinit-o pînă la uşa hanului. De bună seamă însă că hangiul îi văzuse şi-şi dăduse seama cu cine are de-a face, fiindcă i-a întîmpinat cu braţele întinse în lături, dar nu ca semn de bun sosit.

— Nu mai am nici un loc, a zis el, şi din spatele lui năvălea miros de bucate şi zarva bărbaţilor şi femeilor care vorbeau şi rîdeau ba chiar cîntau plini de bucurie, fiindcă găsiseră adăpost împotriva vîntului turbat de afară.

— Sînt din acelaşi neam cu tine — a răspuns tîmplarul — şi femeia mea e gata să nască. Oare n-o să-mi dai adăpost ?

— De unde sînteţi ? a întrebat hangiul.

— Sîntem din Galileea şi am venit aici, înspre miazăzi, ca să fim trecuţi la numărătoare şi supuşi la bir, aşa precum a poruncit împăratul.

— Ar fi trebuit să-mi dau singur seama — a răspuns hangiul — fiindcă tot ce-i lepădătură,

jeg şi strîmbătate numai din Galileea vine. Ar domni pacea în ţara asta de n-aţi fi voi, zurbagiii din Galileea, niciodată mulţumiţi cu ce aveţi şi totdeauna nutrind visuri nebuneşti despre lucruri ce nu se pot petrece pe lumea asta, totdeauna strigînd după drepturile prostimii cînd voi nu cunoaşteţi decît dreptul de a-i duşmăni pe bogaţi şi a-i iubi pe săraci. Văd că ai ciocan şi teslă la brîu, dar aş fi în stare să pun prinsoare că sub şorţ ascunzi cuţitul. Nu primesc în casa mea pe nimeni din Galileea.

„Drept e că am cuţit la cingătoare şi tare te-aş face să-i simţi tăişul, lua-te-ar toţi dracii", gîndi tîmplarul, dar spuse cu vorbă domoală şi măsurată :

— Eu nu-s decît un muncitor de rînd şi un tîmplar priceput, iar dacă ai să-mi adăposteşti femeia în noaptea asta ca să-şi poată naşte pruncul, fiindcă au şi cuprins-o durerile, am să-ţi rămîn tare îndatorat ; îţi voi munci două săptămîni încheiate şi am să-ţi dreg tot ce ai de dres în casă.

— Toată casa e plină. Unde vrei să o adăpostesc ? Ceva bani ai ? Tîmplarul s-a căutat în pungă, a dat peste cei trei bănuţi de argint care-i mai rămăseseră şi i-a arătat hangiului fără să rostească nici un cuvînt. Hangiul i-a luat.

— Casa e plină, a zis el. De altminteri pe banii ăştia nici nu m-aş osteni să scuip. Mai mult dau cerşetorilor care-mi bat în poartă. Dar fiindcă

spui că pe femeie au apucat-o durerile, poţi s-o duci în staul.

Tîmplarul a rămas încremenit în faţa uşii ce i se închisese în nas, apoi fără să mai spună vreo vorbă şi-a însoţit femeia pînă la staul şi acolo au intrat împreună cu asinul lor.

Era şi timpul, căci acum nisipul se învîrtejea şi biciuia cu furie turbată, neprevestind decît nenorocire pentru drumeţul ce s-ar fi aflat fără adăpost şi fără acoperămînt. Staulul era doar un rău ceva mai mic, căci înăuntru domnea zăpuşeala, umezeala şi duhoare scîrboasă de vite şi bălegar. Cînd a simţit duhoarea, femeii i s-au întors măruntaiele pe dos, s-a cutremurat şi pe urmă au cuprins-o durerile facerii iar junghiurile au săgetat-o unul după altul. La căpătîiul ei veghea bărbatul care era om răbdător, încet la mînie, încet la gîlceavă şi sfios să ridice mîna împotriva celor ce-l asupriseră toată viaţa...

In staulul acesta veniseră păstorii să-şi adăpostească turmele împotriva vîntului dezlănţuit şi pus pe ucidere. Au înălţat rugă de mulţumire lui Dumnezeu pentru milostivirea lui, apoi au auzit scîncet de prunc şi s-au înfricoşat; iar unul dintre ei, care avea un opaiţ, a lovit fierul de cremene pînă ce a izbutit să aprindă fitilul. Atunci au văzut în iesle pruncul nou-născut, dar n-au putut zări nici pe tată şi nici pe mamă. Erau acei păstori oameni simpli, sperioşi ca şi oile lor înspăimîntate de furtună, plini de teamă

superstiţioasă faţă de tot ce nu puteau înţelege de îndată şi de aceea şi-au spus unii altora:

— Asta e o minune!

— Un prunc se naşte printre vite şi nu-i născut din femeie!

— Fără îndoială acesta e pruncul sfînt!

Apoi au tresărit de spaimă şi s-au întors dînd s-o ia la fugă, căci au văzut umbra mare şi întunecată a tatălui desprinzîndu-se din beznă. Dar omul le-a surîs obosit şi păstorii au văzut că nu era decît un tîmplar care îşi căutase acolo adăpost, ca şi ei.

— Pace! le-a zis omul acela şi a înălţat pruncul.

— Pruncul sfînt...

Tatăl a spus că toţi pruncii sînt sfinţi şi atunci oare pentru ce pricină l-ar socoti ei sfînt numai pe unul anume? După aceea păstorii i-au luminat calea cu opaiţul, iar el a păşit prin întuneric şi a dat mamei pruncul să-l alăpteze, apoi le-a desluşit că neaflîndu-se alt loc pentru ei, copilul unui tîmplar şi al nevestei sale trebuise să se nască acolo, în staul.

Unul dintre păstori a spus că fără îndoială era semn bun în asta iar altul dintre acei păstori simpli a urmat să spună mai departe că e o minune, pînă ce tîmplarul, ridicîndu-se de la căpătîiul nevestei sale, a recunoscut şi el că e minune, fiindcă din tot ceea ce văzuse, din tot ce simţise şi auzise, învăţase acum că nu se află pe lume naştere care să nu fie un miracol.

— Un astfel de prunc va face mari isprăvi pe lumea asta, a spus mai departe păstorul.

— Mari isprăvi — recunoscu şi tîmplarul — căci poate el va cuteza acolo unde eu m-am temut şi poate atunci cînd biciul îi va arde spinarea, el îl va smulge din mîinile celui ce-l mînuieşte. Fie oricum va fi. Din partea mea, îl voi învăţa să fie un tîmplar destoinic şi un muncitor de ispravă. Îl voi învăţa să iubească ce e drept şi să urască strîmbătatea. Nu prea cred însă că o să se descurce mai bine decît mine, căci în ce fel poate să ajungă om bogat, eu nu-l pot învăţa.

Păstorii au încuviinţat dînd din cap, dar au rămas tot înfricoşaţi de omul cel mare şi cu barbă neagră. Unul dintre ei s-a dus la uşa staulului şi a deschis-o. Furtuna se potolise, iar pe cer strălucea luna plină şi puzderie de stele, ceea ce văzînd ei şi-au strîns oile şi le-au mînat afară, către păşune. Dar şi după aceea au urmat să vorbească între dînşii despre ce văzuseră şi încă mai socoteau că era o întîmplare minunată.

Au ţinut minte întîmplarea cea minunată cu toate că niciodată n-au aflat numele bărbatului, al femeii ori al pruncului. Totuşi asta nu le-a umbrit de fel în cuget acea aducere aminte şi nici n-au luat prea mult în seamă despre care anume prunc îşi aminteau ori cîţi prunci s-au născut în staule, în bordeie sau pe cîmp. Pînă la vremea cînd au ajuns moşnegi au povestit iară şi iară întîmplarea de atunci, căci clipa aceea din

viaţa lor îi înălţase sufleteşte; în clipa aceea înţeleseseră, oricît de neguros, ceva din taina vieţii, durerea ce-şi află alinare în naşterea unui prunc, ca şi veşnica năzuinţă către adevăr şi dreptate, năzuinţă care este privilegiul de naştere al tuturor celor născuţi din asupriţi şi împilaţi şi care va dăinui pînă în clipa cînd celui din urmă dintre ei îi va fi hărăzit să o împlinească.

CUPRINSUL

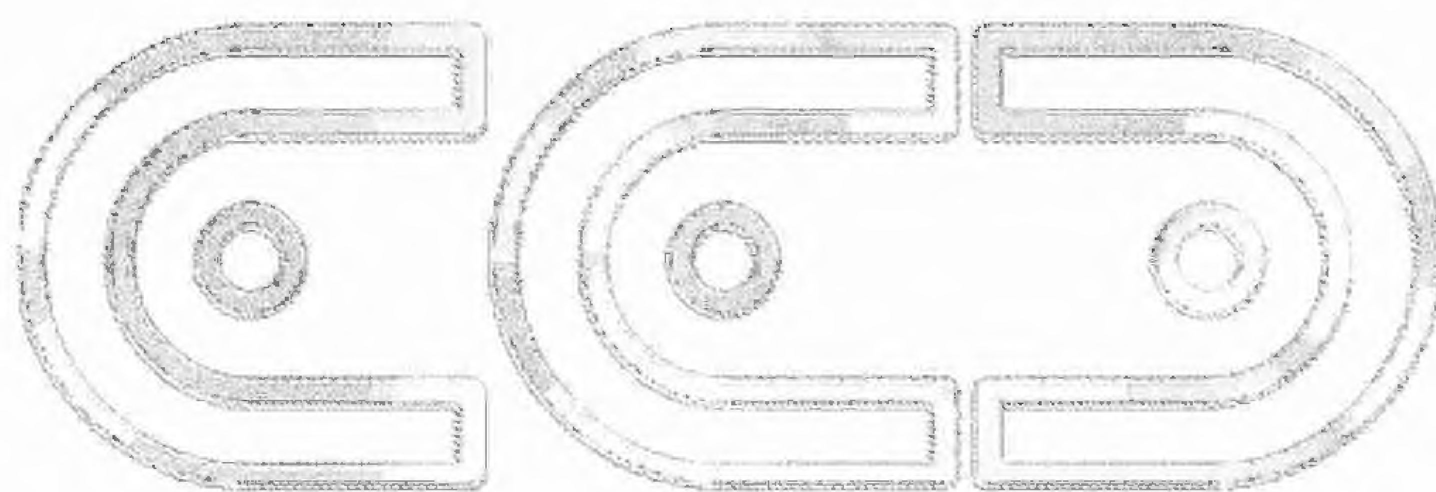
T. 2161

Responsabil de carte : Fl. Chirițescu
Tehnoredactor : I. Gheorghiu
Corector : V. Vasiliu

Dat la cules 28.08.56. Bun de tipar 18.10.56. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie Cărți școlare sul de 65. gr. m.p. Ft. 700×1.000/32. Coli ed. 5,96. Coli de tipar 5,25. Ediția I. Comanda 2871. A. nr. 04009. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32=R.

Tiparul executat sub com. Nr. 1205 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

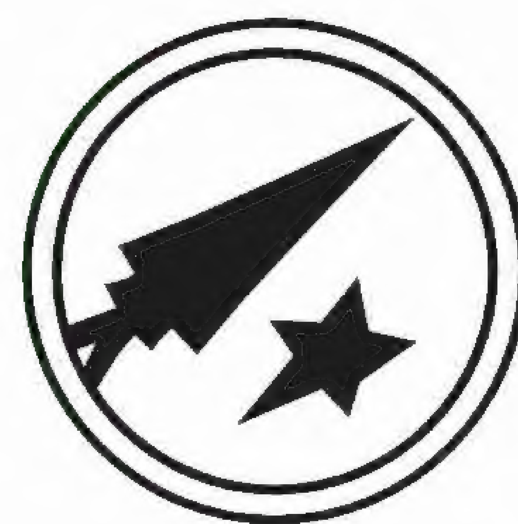

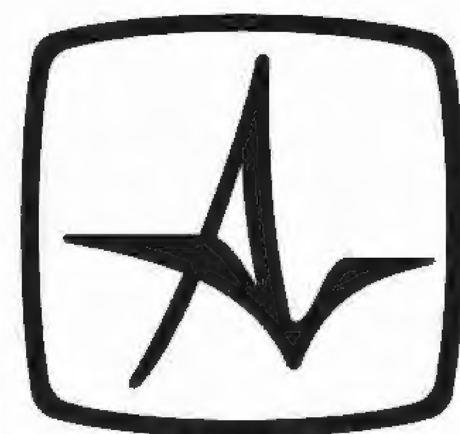
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

